

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1918—1919

UTGIFVEN

AF

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

D:R S. HILDEBRAND

ÅRG. XX.

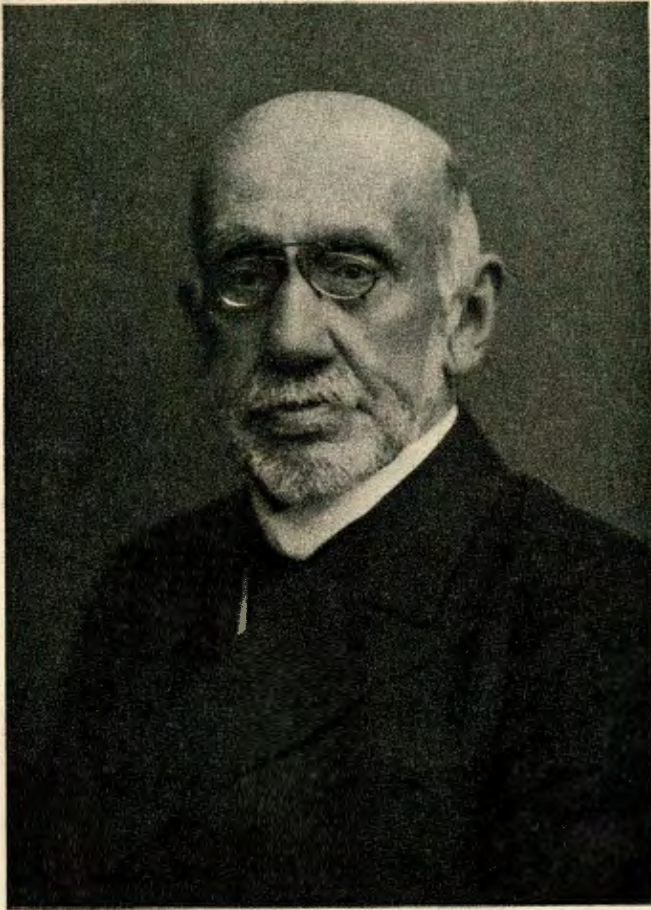
HÄFT. 3 OCH 4.

INNEHÅLL.

	Sid.
Emil Hildebrand †	105
Folkungastudier. Af HANS TOLL	108
Några bref från landshöfdingen Gunnar Wennerberg till lands- höfdingen Curry Treffenberg. Meddelade af SIGNE TAUBE f. WENNERBERG	135
Ericus Nicodemi, studiosus Upsaliae. Af J. NORDLANDER	142
Stockholms öfverståhållare. 28. Grefve Carl Mörner. Af N. v. D.	158
Jully Ramsay †. Af K. GROTFELT	165
Carl Sjöström †. Af T. U.	168
Anonyma porträttmedaljonger modellerade af Sergel. Meddeladt af GEORG GÖTHE	171
Förväxling af porträtt. Meddeladt af H. v. D.	183
Några ord om en allmän personhistorisk registratur. Ett förslag att diskutera. Af D. F. LUNDGREN	185
Recensioner	187
Smärre meddelanden	201
Notiser	217
Frågor	220
Insända böcker	223
Beriktiganden	226
Register	227

ILLUSTRATIONER.

Porträtt af f. riksarkivarien Emil Hildebrand, grefve Carl Mörner, öfverståh. i Stockholm 1812—18, statsrådinnan Jully Ramsay, stadsfogden Carl Johan Sjöström; porträttmedaljonger modellerade af Sergel

Emil Hildebrand.

EMIL HILDEBRANDS forskargeneration sökte sin egenart i en tillämpning af empiriska metoder, som genom sin målmedvetna konsekvens innebar ett verkligt andligt genombrott, och lysande resultat ha inom vidt skilda vetenskaper burit vittnesbörd om denna riktningens kraft och inre berättigande. En eminent begåfning som administrator och arkivforskare samt de gunstiga lefnadsöden, som för lifvet bundo honom vid riksarkivet, ställde honom själf i första ledet bland befrämjarna af sträfvandet att tillföra vår historiska

8—191833. *Personhistorisk tidskrift 1918—1919.*

vetenskap nytt blod från dess förstahandskällor. Genom en mångfald smärre undersökningar till snart sagdt alla perioder af vår historia och genom ett storslaget utgifningsarbete deltog han i materialets framläggande och kritiska bearbetning, i Historisk tidskrift skapade han det sammanhållande och lifgifvande centralorganet för denna verksamhet, och slutligen genomgick vårt arkivväsen under hans chefstid en nydaning, som i betydelse endast öfverträffas af dess första organiserande under vår förvaltnings stora tid.

Med denna kräfvande och mångsidiga tekniska verksamhet förenade Emil Hildebrand den verkliga historikerns förmåga att åter sammanfoga de fragmentariska brottstyckenä af förgångna händelser till en konkret och lefvande bild. Hans osedvanliga lärdom, noggrannhet, kritiska skärpa och kloka, hofsamma omdöme tryckte på hans framställning en vacker prägel af saklighet och objektivitet. I hans epokgörande »Svenska statsförfattningens historiska utveckling» framträdde därjämte hans öfverblick och suveräna herravälde öfver ett omfattande och svårbehärskad material, och i de delar af »Sveriges historia intill tjugonde seklet», som han vid sidan af det allmänna redigeringsarbetet själf författade, fick en bredare publik lära känna hans mognade, märgfulla skildringskonst. Utbildning och ledande synpunkter gjorde honom i främsta rummet till politisk historiker, men ej minst under det befruktande inflytandet af den praktiska arkivtjänsten kom hans breda lagda intressen att omspanna allt större områden af de historiska vetenskapernas vida fält. Hans uppfattning af den svenska stormaktstidens yttre politik dämpades i viss mån af den resignation, som vant sig att i Östersjöväldets sammanstörtande och den svenska nationalstatens framväxt se ett hart när förutbestämt resultat, men desto starkare genklang fann hos honom Vasakonungarnas och framförallt Gustaf I:s riksbyggande verksamhet.

Den personhistoriska forskningen står främst i förbindelse till Hildebrand för hans ämbetsmannagärning. Genom proveniensprincipen, som under hans chefstid genomfördes inom svenskt arkivväsen, skapades ändtligen respekt äfven för den enskildes skriftliga kvarlåtenskap och en principiell grundval för bekämpandet af autografjägarnas härjningar, som kanske en gång skall bli allmän egendom. Om betydelsen af den lokala arkivvården, sådan den väsentligen under hans ledning organiserades, vittnar bl. a. den ständigt växande litteratur af släktböcker, som utan denna koncentrerings af materialet skulle vara en otänkbarhet. Själf blef Hildebrand under sin arkivmannaverksamhet en utomordentlig kännare af den svenska

statsförvaltningens personhistoria i dess helhet och alldeles särskildt under 1500-talet. Frukten af detta hans intresse framträder öfverallt i hans författarskap; som mera samlade resultat kvarstå bl. a. omfattande, på riksarkivet bevarade anteckningar rörande allehanda befattningsinnehafvare under den äldre Vasatiden samt de råds- och frälselängder han bifogat de af honom utgifna delarna af Svenska riksdagsakter. Lika litet som då det gällde den politiska historien stannade emellertid Hildebrand på personhistoriens område vid de tekniska förarbetena. Han syftade alltid till helhetsuppfattningen sådan den framträder i personskildringens svåra konst. Vittnesbördet framför andra om hvad han förmådde på detta område är hans Gustaf-Vasagestalt, som tillhör den svenska historieskrifningens få klassiska karaktärsteckningar. I detta sammanhang må äfven erinras om hans levande skildring af Abrahamus Andreae Angermannus i Svenskt biografiskt lexikon samt de för vetenskapsakademien författade teckningarna af C. G. Styffe och Cl. Th. Odhner (den sistnämnda under tryckning), alla utmärkta af författarens förmåga att låta framställningen vidga sig till en bred tidsbild, som dock aldrig skymmer utan endast ytterligare individualiserar biografiens föremål.

Då Hildebrand år 1914 kallades till Personhistoriska samfundets ordförande, mötte han alltså dess sträfvanden med ett sedan gammalt starkt intresse. Likaså inträdde han i »Svenskt biografiskt lexikons» redaktionskommitté och ställde med vanlig generositet sin erfarenhet och sina kunskaper till arbetets förfogande, vare sig det gällde de allmänna redigeringsprinciperna eller granskningen af sakuppgifter.

Redan de många, som mera tillfälligtvis kommo i beröring med riksarkivarien Hildebrand, bevara förvisso ett starkt intryck af hans urbana personlighet, rika vetande och osvikliga minne. Trots den arbetsbörda, hvarom hans lifsverk bär vittne, syntes han aldrig ha brådtom. Bakom den lugna ro, som sålunda präglade hans framträdande, anade man snart en i ädlaste och vidsträcktaste mening human bildning. En viss afmätthet i sättet dolde ej länge »den inre värme och lifaktighet», som enligt hans eget vittnesbörd är förutsättningen för hvarje rik vetenskaplig produktion. Hans plikttrohet var obegränsad. Att arbeta under hans ledning var en uppfostran för lifvet.

Bertil Boëthius.

Folkungastudier.

Af Hans Toll.

I.

En abbedissa i Gudhem.

»Nobili et deo deuote Dilecte sibi Domine. K. sveorum regine fratris sui pie memorie Domini. Sunonis quondam filie. Et dilectissime sibi sorori sue. Domine. K. priorisse de Gudhem. et omnibus sanctimonialibus totoque conuentuj eiusdem loci. H. Domini Folconis quondam Ducis filius. salutem : = :»

Ut af ofvanstående inledning till en odaterad urkund,¹ åt hvilken man² gifvit tidsbeteckningen 1250—51, har dragits³ den slutsatsen, att »herr Holmger Folkesson» däri »kallar fru K. priorissa i Gudhems kloster syster till drottning Katharina, men troligen menas här andlig syster».

Förvisso är, såsom sålunda framhållits, utställaren af denna urkund identisk med förenämnde Herr Holmger Folkesson. Där- emot synes det mig icke kunna råda något tvifvel om, att denne, som här i tredje person vänder sig till sina släktingar m. fl., däri kallar bemälda priorissa för sin egen syster, ej för drottningens. Låt vara, att i medeltida latinet man stundom förväxlar användningen af orden »suae» och »ejus», så hindrar dock icke, att ett språkligt korrekt uttryckssätt endast medgifver min tolkning af ifrågasvarande ord i sagda inledning. Härtill komma dessutom ytterligare några omständigheter. Holmger kallar sin syster för »dilectissima(e)», sin brorsdotter däremot, hvilkens rang och dessutom intresse för saken göra, att hon sättes i första rummet, endast för »dilecta(e)» (något som ej hindrar, att han längre ned i urkunden, där han i första person pluralis tilltalar drottningen *ensam*, använ-

¹ Sv. Dipl. I. 386.

² Se LILJEGREN, Diplomatarium Suecanum, Sthlm 1829.

³ K. H. K., Folkungastudien (Sv. Autografsällskapets tidskrift I s. 219).

der superlativformen). Häraf får man intrycket, att hans släktskap till priorissan är närmare än till drottningen.

Härtill kommer ytterligare det sakförhållandet, att, som vi här nedan skola se, priorissan bär samma förnamn som drottningen.

Vi möta henne därvid urkundligt ytterligare två gånger:

*Den 9 januari 1267*¹ gifver Konung Waldemar bref rörande Gudhems klostrets och dess tillhörigheters befrielse från kungliga utskylder under dåvarande priorissan Katharinas listid (»ad instantiam et petitionem Domine Katerine priorise ipsius loci quam diu ipsa vixerit»).

*Den 29 mars 1271*² förklarar Konung Waldemar sig taga »Dominam Katerinam abbatissam de guthem totumque eiusdem loci conuentum» i sitt beskydd.

Vi kunna däraf sluta till, att drottning Katharina uppkallats efter sin faster. Finner man detta stridande mot, att det möjligen under medeltiden ansågs olycksbringande att uppkalla någon efter en annan levande person, så vill jag framhålla, att undantagen härifrån i så fall äro många samt att man kan tänka sig drottningen uppkallad efter en annan redan afliden person med detta förnamn.

Härtill kan läggas, att med denna tolkning af urkunden vi slippa ifrån svårigheten att finna tvenne systrar i lifvet med samma förnamn, något som visserligen ej är omöjligt, men som ändock hör till sällsyntheterna. Det lärer väl slutligen ej möta större betänkligheter att tänka sig detta namn gifvet i dopet åt ett barn, när dess faster redan bar detsamma, än om dess äldre syster redan tilldelats namnet i fråga.

Slutligen bör det framhållas, att Sunes maka i en urkund af år 1240³ endast talar om två döttrar »K. et B.» Visserligen kan en tredje omyndig hafva existerat⁴, men en sådan dotters tillvaro borde dock på ett eller annat sätt hafva i urkunden framträdtt.

Hafva vi sålunda urkundligt lyckats konstatera såväl denna abbedissas egna förnamn som hennes faders namn, så torde vi äfven genom en annan handling kunna sluta oss till ungefärliga tiden för hennes död.

¹ Sv. Dipl. I. 525.

² Sv. Dipl. I. 548.

³ Sv. Dipl. I. 302.

⁴ Huruvida Sune verkligen haft en tredje dotter, som blifvit bortröfvad af en östgötalagman Lars, eller huruvida denna dotter varit identisk med dottern Benedikta, i så fall före hennes uppgifna giftermål med Svantepolk, kan i alla händelser nu ej afgöras. Hela uppgiften grundar sig endast på ett par kronologier (Scriptores I, pag. 54, III, pag. 4).

Den 7 augusti 1276² gifver nämligen förenämnde konung Waldemar, utan att denna gång nämna abbedissans namn, *på nytt* sagda kloster befrielse från kungliga utskylder. Med tanke på att denna rättighet, på sätt framhållits, redan år 1267 medgifvits under d. v. priorissans listid, måste vi däraf sluta oss till, att hon nu var afliden, samt att sålunda just hennes död föranledt den nya urkundens utställande. Vi kunna därför antaga, att, så pass långt lidet som det var på året, hon aflidit samma år 1276.

Den uti förut citerade källa² meddelade stamtafla får därför, efter rättelse i nu berörda fall, i stället följande utseende:

I. Folke, † 1210, Jarl.		
2. Sune, † 1247. G. m. Helena, konung Sverkers dotter.	3. Holmger, 1248—53, se sl. Stengafvel.	4. Katharina, † 1276 (?) 1250(1)—71 priorissa i Gudhem. Senare abbedissa därst.
5. Katharina, † 1252. G. 1244 m. konung Erik Eriksson.	6. Benedikta, 1240—61. G. m. Svantepolk Knutsson.	

Man förstår lätteligen efter detta, att drottning Katharina både donerade ägodelar till just detta kloster och utvalde detsamma till sin sista vistelseort. Och man inser äfven, att Konung Waldemar först begränsade sitt skydd till tiden för priorissans lefnad. Denna var nämligen släkt och, om de gamla stamtaflorna för öf-
 rigt äro härutinnan riktiga,³ syssling till bemälda konung.

II.

Ätten Engel.

Uti ett gåfvobref af den 11 juni 1250⁴ bortgifver den i föregående studie (I) omförmälda drottning Katharina (se stamtafl., n:r 5) diverse egendom till olika personer. Främst omtalas här »dominus Rörics söner». Därefter komma *sönerna till »dominus Johannes Angelus»*. I ordningen därefter nämnas drottningens farbroder H(olmger) och slutligen hennes egen syster B(enédicta). (De sistnämnda bägge omnämnas i stamtaflan under resp. siffrorna 3 och 6).

² Sv. Dipl. I. 617.

³ Se s. 108, not 3 härofvän.

⁴ Att konung Waldemar var sonson till Magnus Minnesköld är obestriddigt (se RÄÄF, Beskrifning öfver Ydre härad, 3, pag. 377). Denne sistnämnde anses identisk med en person med samma förnamn, som urkundligt uppträder som broder till Jarl Birger Brosa, hvilken sistnämnde stundom sättes som fader till den Folke Jarl, som här ofvan omförmäles.

⁴ Sv. Dipl. I. 377.

Vi möta vidare en jordabyteshandling af den 13 februari 1253¹ mellan Birger Jarl och Gūdhems kloster, hvilket senare lämnar jord skänkt dit af oftanämnda drottning och som tillhört henne icke som kronans jord utan som enskild jord. Bytet godkännes af följande vittnen: konung Waldemar, hertiginnan Ingeborg, Holmger, Folke Jarls son, Elaus, Birger Jarls broder, Kanutus Dansun, *Karolus, son till Johannes Angelus*, Kanutus Philipsson, Peter västgöotalagman och Karolus Hjalm. Här möta vi sålunda första gången en med visshet myndig son till Johannes Angelus, och stå vi här inför ett af Birgers och drottningens släktingar i närvaro af andliga och lagman lämnadt godkännande af bytet i fråga.

Ytterligare finna vi en urkund af den 1 november 1257,² uti hvilken Birger Jarl kallar för »dilectus cognatus noster» (vår käre släktinge) en person benämnd: »F. ärkediakon i Uppsala». Denne senare är identisk med *Folke*, som senare blef ärkebiskop därstädes, och som var *en af bemälda Johannes Angelus' söner*.

Slutligen hafva vi en handling af den 28 maj 1269,³ genom hvilken östgöotalagman B. Magnusson, P. Ragnwaldsson samt *F. ärkediakon af Uppsala, M. och F., söner till framlidne Johannes Angelus*, godkänna det testamente, genom hvilket dominus K., afliden och son till svearnes forne hertig W., skänker gården i Sko till nunnorna därstädes. Man är här fullt på det klara med, att testamentsgifvaren är identisk med folkungen Karl, son till Ulf Fase Jarl, samt att ärkedjäknens bröder äro de ofta förekommande *Magnus* och *Johannes*. (Här se vi denne Karl som ägare i samma Sko, där konung Knut Långe ägde besittningar).

Uti alla dessa urkunder möta vi en person med namnet Johannes Angelus, nära befryndad med Folkungaätten och detta för hvad angår såväl Folke Jarls som Ulf Fases och Birger Magnussons linjer af ätten. Denne Johan⁴ blef stamfader till ätten *Angelus-Ängel-Engel*, hvilken Wieselgren⁵ anser vara Sveriges ryktbaraste ätt näst Folkungarne. »Hvad trollklang», frågar denne sistnämnde författare, »låg där för den tiden i namnet Johan Angelus, emedan sönerna insatte det, äfven då de uppstigit på ärens höjder, i sigillerna, upprepande det på själfva grafstenarna?» I stället för de fantastiska förmodanden, som författaren med anledning

¹ Sv. Dipl. I. 405.

² Sv. Dipl. I. 445.

³ Sv. Dipl. I. 538.

⁴ Denne omnämnes flera andra gånger i samband med sönerna dels urkundligt, dels i inskrifterna å dessas sigill.

⁵ Uti »Biographiskt Lexicon» Bd 23 under rubriken »Ängsläkter».

Släkterna Angel

1. *Jon Jarl*,
stupade mot Esterna.
Barn (?):

3. *Knut Johanson Långe*,
konung.

4. *Magnus Jo*
gör år 1241 sitt

8. *Folke*,
ärkebiskop
i Uppsala.

9. *Lau-*
rentius.

10. *Johan-*
nes (II).

11. *Benedictus*,
ärkebjäkné i
Uppsala. † 128(1).

12. *Karl Kneisa*
(eller *Kvesa*).

13. *Johan*
G. m.
burg
af Car
Thjäl
E

Slakten Elefsöner.

48. *Elef*
(oäkta broder till Birger M:son Jarl?).
Barn (?):

23, 24. *Två*
oäkta döttrar
till Magnus.

25. *Margareta*,
g. m. 26. Knut
Erikson.

27. *Ing*

48 a. *Filip*,
urkundligt son till Birger
Jarls broder Elef.
Son

48 b. † *Peter*.

49. *Johan Elefson*,*
Kristiriddare.
Dotter:

52. *Christina*,**
† mellan $\frac{6}{7}$ 1293 och $\frac{6}{5}$ 1294.
G. m. lagman Birger Peterson 36
(se vidst. stamtafla).

50. *Anders Elefson*.
Barn:

53. *Elef Anderson*.

51. *Ingerdis*
i Skeninge
kloster.

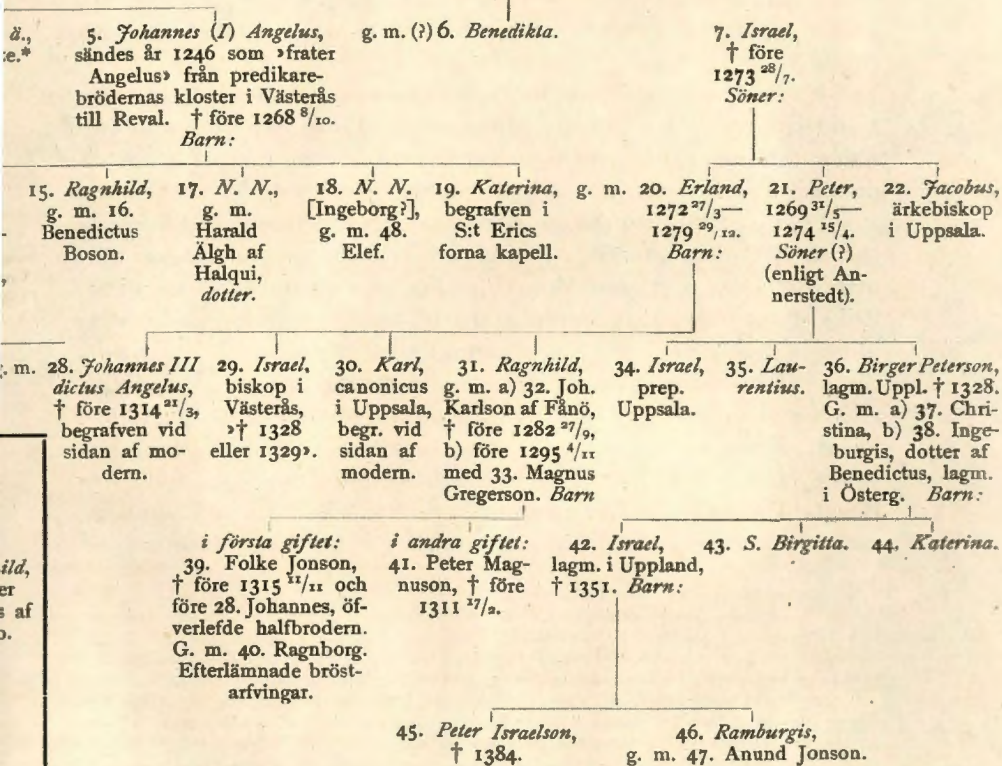
54. *Peter Anderson*. 5

* Ofta förväxlad med 28 Johannes.

** Då bland hennes arftagare uppträda 39 Folke Jonson, 33 Magnus Gregerson (för sin hustru), 31 Ragnhild, 49 Johan Elefson för sin broders barn (53—55), bör ett tidigare giftermål hafva ägt rum mellan 48 Elef och en okänd dotter af 5 Johannes (I) Angelus (se vidare texten).

ngel) och svenske Erlandsöner.

2. *Folke Farl.*
Dotter(?):

häraf lämnar², skall jag i det följande med stöd af, som jag tror, fyllestgörande bevis gifva svar å denna fråga. Men innan dess skall jag återgifva hvad tidigare författare haft att rörande ättens ursprung meddela.

Tyvärre har nedskrifvaren af *Håkon Håkonsöns saga*, Sturla Thordsön, som personligen känt och talat med förenämnde ärkebiskop Folke, underlåtit att säga oss namnet på Johan Engels fader. Endast en gång nämner han denne Johan. (Vid berättelsen om en del höfdingar, som vid visst tillfälle voro i Birger Jarls sällskap, kallar sagoförfattaren en af dem för: »Karl Kneisa, son Jons engils».)²

UTTER är den förste³, som lämnar rörande slakten några meddelanden, Han gifver nämligen åt Folke Jarl förutom tre söner (Holmger och Sune samt konung Knut Långe) äfven en dotter: »Fru Bengta, herr Johan Engels».

PERINGSKIÖLD upptager som sina dessa Utters uppgifter och lämnar på olika ställen⁴ i sina arbeten uti frågan några närmare detaljer. Uti sina Mon. Ulleraker. säger han rörande en uti St. Eriks forna kapell befintlig grafsten öfver ärkebiskopens syster, »domina Katerina», och tvenne dennas söner följande: »hon var Riddaren Herr Johan Ängels den gamles dotter af thes husfru Riksens föreständares Hertig Folke hin unges dotter Fru Bengta född». På ett annat ställe skrifer samme författare följande: »Men then gamle Herr Johan Ängel, riddare och Kongl. Råd, som ägde Fru Bengta Folkunge, hafver genom the andre sina barn och sondöttrar uthspridit sit Änglablod til åtskilliga förnäma Slächter. Så

² I samband med omnämmandet af en viss person benämnd: »den rike Herr Johan Helsingä på Gaffwle», (hvilken W. uppgifver som fader till en biskop Carl af Västerås, hvilkens samhörighet med Engelsläkten W. bestrider), gör denne författare genom en underlig idéassociation en hopknytning mellan denne Johan Helsingä och en viss Thorer Helsing, som förekommer i Håkon Härdebreds saga, och tillägger därvid följande: »Vann Thorer Helsing här en brud af den då ännu ej kejsrerliga Angelusätten? Födde hon honom en son, som i St. Olofs kyrka i Miklagård döpt med det graeciserade uttalet Ulf-Olof, nämligen Eleph (Elephos), blef den stora svenska Ängelättens stamfader?»

² Efter den bästa läsningen (Flateyrbok). Han kallas i andra upplagor: Kvesa.

³ Utters manuskript i RA. (Geneal. 41, pag. 3 i stamtaflan öfver Folkungaätten). Måhända har redan Rasmus Ludvigsson meddelat detta. Men hans obestyrkta åsikter äro för mig af ingen betydelse. Se om denne: ROSMAN, Gen. studier (Sv. autogr:sällsks tidskrift II s. 318—20).

⁴ Uti »Svea och Göta Konungahus» (1725) p. (92) och 101 drager Peringskiöld Gustaf Wasas härstamning från... Folke Jarl hin unge »dels genom en uppgifven sondotter till Johan (I) Engel vid namn Margareta, hvilken han anser varit gift med Peder Andersson och moder till Birger Petersson (se här nedan s. 118, not 2), dels genom Katharina, Johan (I) Engels dotter, och från henne genom hennes dotter Ragnhild och »Lämasläkten».

finnes ock, at thet Kongl. Gustavianiska Huset hafver tecknat för-
bemålde Änglar och theris vapen ibland sine upstigande Ahner,
som sees af K. Gustavi F. Genealogia Materna, här frammanför i
kopparstick bifogad². *Men Peringskiöld stannar ej vid detta.
Han gör Johan Angelus till son af en viss Herr Elef och gif-
ver honom till broder en viss Erland Elefson, gift med Inge-
borg, annan dotter till förenämnde Folke Jarl hin unge.*

Peringskiölds uppgifter hafva fullföljts af v. STIERNMAN, som i
sin upplaga af Petri Nigri historia³ bifogar en utförlig stamtafla
öfver ätten.

Senast har WIESELGREN uti här ofvan citerade arbete lämnat
ett stamregister öfver släkten, hvarvid han säger, att han följt
v. Stiernmans stamtafla, de forna Västerås stifts böcker och di-
plomernas samt hithörande skrifers hjälp. Författaren har emel-
lertid i denna fått in en hel del personer, som antingen ej höra
dit eller som ej ens urkundligt eller sannolikt hafva förekommit.²
Jag bifogar därför (s. 112—113) en stamtafla sådan jag anser
den böra vara affattad.

Uti dessa v. Stiernmans och Wieselgrens ättartal finna vi
upprepad Peringskiölds uppgift om en viss herr Elef och dennes två
söner, och tilldelas jämväl åt den andre af dem, Erland, det släktnamn
Engel, som burits af Johan (I), som ställts i dessa stamtaflor som
den äldre brodern. Med anledning häraf får jag framhålla, att
UTTER å sin sida sätter förenämnda Erland Elefson icke som bro-
der till Johan Engel utan som gift med en dotter till den sist-
nämnde vid namn fru Ingeborg. Jag skall emellertid med styrka
framhålla, att denne Erland icke urkundligt förekommer, att
vissa kände³ af Elefs släkt äro *dels* »Cecilia Elaui quondam
filia», g. m. Magnus Karlsson (urkund af den 28 nov. 1287)⁴,

² Stockholm 1744.

² Enligt v. Stiernman och Wieselgren skall Peringskiöld hafva upprättat en
tryckt stamtafla öfver ätten. Om det är en annan än den här s. 114 i not 4 öfver-
målde, har jag ej lyckats anträffa densamma.

³ Tidigare finnas: Philip med afl. son Peter (Sv. Dipl. I. 482) och Johan, son
till Elaws de Waglewo (IV. 2915, 3451, 3459), men det finnes ingen anledning tro,
att den senare tillhört den ätt, hvarom här är fråga.

⁴ Sv. Dipl. II. 951. Oxenstiernska vapenboken (Geneal. 42, pag. 52 i RA.) har föl-
jande stamtafla: »herr Elef», hans barn: 1) Johan Elefson, hvars dotter Ingegerdis
uppgifves gift med »herr Magnus Gregersson», 2) Fru Cecilia, gift med »herr Måns
Karlsson». Uti förenämnda urkund (testamente) uppdrager hon bl. a. åt Kettilfast
af Nyköping att använda på visst sätt afkastningen af hennes gård Bierxhammar.
Nu är att märka, att Magnus Johansson Engel genom gåfvobref af 22 sept. 1286
skänker sin gård i *just samma* Bierxhammar (se urkundregistret) till samme Kettil-
fast (Sv. Dipl. II. 919). Alltså äga här dessa bägge: Magnus och Cecilia af olika släkter
samtidigt gårdar i samma by (se om olika ägare i Bierxhammar: Sv. Dipl. II. 1696). Till

dels bröderna Johannes och Andreas, som i en odaterad urkund af 1281 (82?) kallas för »Elawi quondam filii» (aflidne Elawi söner), att de i andra urkunder benämnas med efternamnet Elefson samt att aldrig någon af Elefsönernas ätt uti någon urkundlig text benämnas med släktnamnet Engel. Här föreligger ett missförstånd.

Innan jag förklarar detta, skall jag något tala om ordensväsendets utbredning i Norden.

Först skall jag då framhålla, att förenämnde Johannes Elefson kallar sig från och med år 1285¹ för »miles Christi de Livonia» samt att han ännu år 1295 varit i lif.² Han utgjorde sålunda en medlem af en orden, hvilken, kallad för »Christi Krigstjänsts bröder» eller »Gudsridhare i Lifland», var stiftad i första början af 1200-talet i samband med det nyinrättade stiftet i Riga och som år 1210 erhöll tempelherrarnes ordensregler. År 1237 fritog påfven gudsriddarne från deras ordensed, på det de skulle uppgå i den tyska orden, som fick en härmästare i Lifland. Dock bibehöllo de i svensk mun det gamla namnet, och ännu år 1320 omtalas i ett regeringens privilegiebref »fratres militiae Christi», hvilket uttryck å brefvets baksida återgifves med svärdsbröder.³

Vidare skall jag påpeka dels de upprepade korstågen från Sverige mot esterna, hvarvid bl. a.⁴ *Fon Jarl*, om hvilken jag här nedan kommer att tala, stupade, dels det sakförhållandet, att Estland intagits af orden år 1229.⁵

Slutligen skall jag fästa läsarnes uppmärksamhet å en synnerligen intressant berättelse med titeln: »Historia praedicatorum seu dominicanorum de Dacia 1216», som i öfversatt utdrag⁶ lyder som följer: »År 1229 upptogos i orden i Bologna två andlige: Simon från Sverige och Nikolaus från Lund. Dessa bägge skickade den

följe häraf skulle Utters uppgift kunna tänkas vara såtillvida riktig, att denna Cecilias moder kunnat vara syster till Magnus Johansson Engel men gift, icke med den legendäre Erland Elefson, utan med Elef själf. Denna möjlighet stiger till nära visshet införe det bevis härför jag i not ** å vidfogade Elefsönernas stamtafla lämnar.

¹ Sv. Dipl. I. 801.

² Sv. Dipl. II. 1148.

³ Ofvanstående angående gudsriddarne är så godt som ordagrant hämtadt från H. HILDEBRAND, Sveriges medeltid II, s. 179, 318.

⁴ Vi hafva bland dessa dels Karl, »son till Magnus Minnesköld», dels Karl, »Birger Brosas yngste broder», hvilka bägge stupade vid Rotala mot esterna 1220, dels junker Karl, den här ofvan omförmälde sonen till Ulf Fase Jarl, hvilken Karl slöt sig till svärdsriddarne och stupade mot hedningarne år 1261.

⁵ HUTTFELD, Danmarks Riges Krönicke (for) 1652, som pag. 197 och följande lämnar intressanta upplysningar i dessa frågor samt rörande predikomunkarne i Norden.

⁶ LANGEBEK, Scriptorum V, pag. 500.

helige Dominicus till staden Sigtuna i Sverige på begäran af Gaufred, prost i den helige Petri församling därstädes, hvilken begifvit sig till den påfliga stolen för att hämta pallium åt ärkebiskop Olof, kallad Basatömer. — Sända till Sigtuna, kunde de icke där erhålla plats, enär de blefvo hindrade däri af ärkebiskopen.¹ I väntan härpå lämnade Dominus Canutus Longus dem ett ställe i Sko (»locum in Scoo»). — Ett kloster däraf grundades i Reval. — Till det större slottet därstädes skickades bröder år 1229. — Men estländarne dödade biskopen jämte hans andlige — och de få öfverlevande nödgades återvända. För andra gången skickades då år 1246 från tolf olika kloster, på beslut af det kapitel, som då hölls i Ribe, bröder dit, hvilkas namn äro följande: — broder Michael de Horsnäs och broder Angelus från klostret i Västerås —.

Här hafva vi två olika personer, som bägge stått i beröring med ordensbröderna i Reval och om hvilka hvar för sig jag nu går att särskildt tala.

Den förstnämnde, Johan Elefson, var tydligen son till en viss Elef. Jag anser ej, i betraktande af den ställning i samhället, som Elefsonerna tyckas hafva intagit², omöjligt, att denne varit identisk med den Elef, som nämnes såsom broder (»germanus») till Birger Jarl.³ Men då jag icke känner det vapen, som denna släkt förde, vet jag icke, huruvida detta innehåller figurer, som skulle gjort, att jag kan *antaga* ett sådant ättens släktförhållande till Folkungarne. — Att man emellertid gifvit åt Johan Elefsons fader efternamnet Erlandsson kan uteslutande bero därpå, att denne Johan och hans syskon bevisligen voro nära släkt med de svenske Erlandssönerna,⁴ bland hvilka fanns den Johan (III) Engel, som på modernet ärft den gamla Engelättens både gods, vapen och namn, och hvilkens broder, »frater Israel,» lector och därefter abbot vid oftanämnda predikarebröderkloster i Sigtuna och senare biskop

¹ OTTO JANSE har uti sin uppsats »Sigtuna stads grundläggning och stadens betydelse under medeltiden» (Gamla svenska städer, H. 5 pag. XIII) antagit, att detta ärkebiskopens motstånd sannolikt berodde därå, att Sigtuna då var en medtäflare till Uppsala. Detta förefaller mycket antagligt.

² H. HILDEBRAND, Sveriges medeltid III, s. 998, säger om Ingrid Elefsdotter, som var syster till denne Johan Elefson, att hon var »af förnämlig börd».

³ Se bl. a. ofvannämnda urkund af år 1253, där hans namn af mig citeras.

⁴ Jag använder afsiktligt uttrycket »svenske» för att ställa dem gentemot de danske Erlandssönerna, som på kvinnosidan härstammade ur Skjalm Hvides ätt. Mellan dessa två olika ätter Erlandssöner har jag för närvarande icke funnit annan beröringspunkt än att ur bägges led utgått högt stående andlige. Den förste jag funnit omnämnd bland de svenske är en redan då affiden person med namn Israel (Sv. Dipl. I. 574).

i Västerås, var jämte »dominus Philippus af Runby» (hvilkens dotter var »consobrina» till Christina, Johan Elefsons dotter) boutredningsman efter just denna Christina, första maka till den bekante lagman Birger Petersson², som själf på ett eller annat sätt³ var så nära släkt med förenämnde Johan (III) Engel, att han genom laga dom tillerkändes arvet efter denne gent emot den af lidnes systerbarn samt ofta af denna anledning af senare skriftställare kallas: Engel. Då emellertid det efter meddelandena i förenämnda not 4, s. 115 får anses, att Elef varit gift med en dotter till Johan (I) Engel, ligger däri enligt min mening *hufvudorsaken* till misstaget. Desse Elef och Erland Israelsson voro då svågrar och deras resp. söner Johan Elefson och Johan Erlandson Engel därför kusiner. Dessa tvenne kunna hafva förväxlats. Att dessa sakförhållanden må anses tillräckliga för att klargöra orsaken till det misstag, som sålunda 15- och 1600-talens skriftställare gjort sig skyldiga till, måste anses otvifvelaktigt. Misstaget är i själfva verket så gammalt. På konung Magnus Ladulås' stadfästelsehandling år 1282³ af här ofvan omförmälda bref, utgifvet af Johannes Elefson år 1281 (2?), står, enligt Liljegrens anteckning, på baksidan: »Med en yngre

¹ Christina, finnande sin kroppsliga »infirmitas» tillaga, skref den 6 juli 1293 sitt testamente, i hvilket hon bl. a. ger tillbaka sin morgongåfva åt mannen (Sv. Dipl. II. 1095). Den 6 maj 1294 utdelas penningar med anledning af hennes död (Sv. Dipl. II. 1105).

² Jag har i denna intressanta fråga genomläst öfverhufvud allt, som därom skrifvits (men jag har ej sammanställt själfva urkundernas vittnesbörd). Alldeles särskildt hvad WIESELGREN uti förenämnda arbete härom meddelat, samt ANNERSTEDTS not e uti *Scriptores III: 2* pag. 188, hvilken författare anser hans fader hafva varit en viss Peter Israelsson, som sättes som son till den här ofvan i not 4 s. 117 omförmälda Israel, som han kallar för Israel Birgersson, senare lagman i Uppland. WRANGEL och BERGSTRÖM, Svenska ättartaflor s. 125, anse, att Annerstedt »gjort detta i hög grad troligt.» Med denna uppfattning inser man, af hvad anledning Birger Petersson och ofvannämnde domprost Israel Erlandsson kallas sinsemellan för »consobrini,» enär i så fall deras fäder måste varit bröder. Som ett ytterligare bevis för denna Birgers härstamning kan jag anföra, att dennes vapen, två nedåtvända vingar (i första sigillet dock förenade sinsemellan genom ett band med en ros) (HILDEBRAND, Svenska sigiller 3: 90, 242, 303, 350, 351), öfverensstämmer med den angifne faderns (Samma arbete: 3: 435). Jag har emellertid ännu ej i detalj ägnat mig åt denna fråga om Birger Peterssons härkomst. Det förefaller emellertid sålunda, som om detta vapen skulle vara det regelrätta burna af åtminstone denna gren af de svenske Erlandssönernas ätt. En författare HALL (Sko kloster, Fornvännen 1909, s. 17) har meddelat, att Birger Petersson skulle, innan han uppgjorde sitt testamente, »hafva upptagit det Ängelska vapnet till sitt.» Jag nödgas förklara, att detta är felaktigt, då skölden med vingarna förekommer på Birgers ännu i behåll varande grafsten i Uppsala domkyrka. Då författaren själf straxt innan hänvisar till en grafsten med det Ängelska vapnet i Skoklosters kyrka och detta, som vi här nedan skola se, innehåller det verkliga vapnet med ängeln samt denna grafsten finnes i detalj beskrifven och äfven afbildad uti arbeten, bland annat öfver Sko kloster, måste författaren hafva utan undersökning godtagit tidigare författares felaktiga uppgift, att Birger Petersson brukat Ängelvapnet. För att så slutligen återkomma till sistnämnde Birger, får jag fästa läsarnes uppmärksamhet därå, att han urkundligt hade ännu en domprost Israel som var hans »consobrinus», men denne bar efternamnet Petersson och var hans egen broder.

³ Sv. Dipl. I. 886.

(1500-talets) hand: Kon. Magni Ladulås vidimus opå the Englers bref.» De uppgifter, som sålunda lämnats, hafva därefter bibehållit sig ända in i vårt århundrade.

Men det är icke uteslutande Elefsönerna, som man felaktigt benämner med namnet Engel. Detta namn har äfven gifvits åt fäderneätten till Johan (III) Engel, oaktadt det var denne först utaf sin sagda släkt, som upptog detta namn, sedan den ursprungliga Engelätten utslocknat och sedan han ärft dennas egendomar. Han preciserar stundom detta genom att kalla sig då för »dictus Angelus» (kallad: Engel), något som äfven sker i hans stora sigill, däri inskriften lydt: »S. JOHIS. ERLENDSSVNS. DICTI ANGELI». Visserligen har redan Peringskiöld haft klart för sig denna Johan (III) Engels modernehärstamning, men detta hindrar ej, att senare författare dock gifva hans fäderneätt Engelnamnet.

Jag afslutar härmed hvad jag har att säga om den ene af de båda, som haft beröring med ordensbröderna i Reval, och öfvergår nu till den, som jag nämnde i andra rummet: *Frater Angelus.*

Jag får då till att börja med fästa i erinring den samhörighet, som existerat mellan konung Knut Långe och »Engelätten» samt klostret i Sko och Sigtuna.¹ Vi hafva sett, hurusom Johan (I) Engels söner godkänna Karl Ulfsson Folkunges testamente. Två af dessa söner, nämligen Karl och Magnus, samt den senares maka Ingiburgis kunna styrkas hafva gifvit egendomen dit.² Dessutom har denne Magnus bevisligen instiftat ett vikariat där. Denne senare jämte hustru och en släkting vid namn Helena (se här nedan) samt Holmger, Knut Långes son, och enligt uppgift³ äfven denne senare själf jämte drottningen hafva blifvit begrafda där. Till predikarebrödernas kloster, grundlagdt antagligen af denne konungs son⁴, hafva Johan (III) Engel och hans hustru Ingiburga, hans syster Ragnhild och hennes förste man Johan Carlsson skänkt egendomar, och begrafna äro där bl. a. de bägge sistnämnda samt första hustrun, farfar (»avus»), farbroder och broder jämte flera släktingar till oftanämnde lagman Birger Petersson. Hvad angår dominikanerklostret i Västerås, som tillkom år 1244⁵, är det en afläggare till det i Sigtuna.⁶

¹ Öfver Sko kloster se arbeten af Celsius, Rothlieb, Styffe, Hans Hildebrand och Hall. Om Sigtuna se: Janse, Gamla svenska städer, H. 5.

² Sv. Dipl. II. 537, 1085.

³ Messenius och Celsius.

⁴ Se exempelvis H. HILDEBRANDS uppsats. Enligt dominikanerklostrets i Sigtuna annaler kom år 1237 konventet till Sigtuna.

⁵ H. HILDEBRAND, Sveriges medeltid III, s. 985.

⁶ HAHR säger härom i sin uppsats om Västerås (Gamla svenska städer, H. 3, s. 2) följande: »Senast bebyggdes den stora ö, som bildades af Svartån, den

Därutöfver får jag meddela, att förenämnde ärkebiskop Folke år 1275 beviljade aflat till dem, som på vissa högtidsdagar besökte detta klostret i Sko, samt att Knut Långes son Holmgers hustru Helena ihågkoms i en annan Folkungaänkas testamente. Hvad under då, därest vi, på bl. a. de skäl, som nämnas i uppsatsens början, skulle förklara ätten Engel för Folkungar, då den norske historieskrifvaren Munch, som dock förvisso endast kände en del af dessa fakta, nämner om denne ärkebiskop Folke, att han »själf var Folkunge».¹

Förvisso har i äldre tid man tvekat att draga denna slutsats men detta uteslutande på den grund, att ätten förde ett helt annat vapen än det, som man brukade kalla för Folkungarnes, och man trodde, att samma vapen brukats sedan urminnes tid oförändradt af samma släkt. I vår tid däremot förfaller förenämnda grund till tveksamhet, då man känner, att grenar af en ätt, som åtskilts, innan i landet ärftliga vapen upptogos, i regel brukat olika vapen, och man numera ser bevis härå bl. a. i de två ätterna Stengafvel och Två Snedbjälkar, som föra vapen som — åtminstone för hvad angår den förstnämnda ätten — lika mycket afvika från det, som man älskar kalla »Folkungavapnet», som Engelättens sköld skiljer sig från detta.

Det synes mig dessutom förefinnas just i Engelättens vapen en viss figur, som gifver vid handen en samhörighet med ett visst bestämdt Folkungavapen, och jag går nu att därom tala.

Helena, dotter till förenämnde konung Sverker II och maka till Sune, Folke Jarls son, förde i sitt sköldsigill af år 1237 en drake med vingar, två ben och drakstjärt *inom en åttauddig stjärna*. Här hafva vi utan tvifvel två olika ätters vapen kombinerade. *Draken* tycks vara en afart af *Mecklenburgs bevingade grip*, med den ändringen alltså dem emellan, att den senare har hufvud och framben af fågel, bakben och svans af lejon. Då vi nu känna, att Heinrich Borvin II, som förde det sistnämnda vapnet, sannolikt var gift med en dotter till konung Karl Sverkersson, synes det mig, heraldiskt sedt, otvifvelaktigt, att å ena

nu igenfyllda Lillån samt Mälaren, ett område, som 1231 skänktes af konung Knut (Folkunge), hvars biskop likväl använde det till grundandet af ett dominikanerkloster — grundadt på 1230-talet». Det anses emellertid obestridligt (och ansågs säkert redan under tiden för tvisten mellan Verelius och Schefferus), att donationen af 1231 tilldelades St. Mariakyrkan i *Uppsala*. Vi känna sålunda icke, hvem som grundlade detta klostret, men det är för oss tillräckligt att veta, att det måste varit en afläggare af hufvudklostret i Sigtuna.

¹ Det norske Folks Historie IV: I s. 80, not 1.

sidan konung Sverker, å andra sidan förenämnde Heinrich Borvin II och hans samregent och fader af samma namn kring år 1200 med vederbörliga ändringar sinsemellan antogo den gamla vendiska sinnebildens² såsom personliga märken, hvilka förärfde sig hos de sistnämnde och hos den förstnämndes släkt, i alla händelser hos hans förenämnda dotter. — Jag går nu att tala om den andra vapenbildens i dennas vapen, nämligen *stjärnan*. Denna himmelska bild var en öfverallt mycket omtyckt vapenfigur. I svensk heraldik förekommer den mycket tidigt. Vi finna sålunda jämte andra figurer en (sexuddig) stjärna uti ett sigill tillhörigt sannolikt Knut Christineson, konung Erik Erikssons släktinge och råd af år 1222—30. Flera olika adliga ätter³ föra därefter denna vapenfigur i Sverige. Antalet uddar på dem är i den äldre heraldiken likgiltigt.³ Då vi nu i det föregående fått viss anledning antaga draken i Helenas vapen komma från fädernet, böra vi antaga, att *stjärnan varit hennes mans vapen*. Ett visst stöd härför finna vi uti ett vapen af år 1241, tillhörigt en Magnus Johansson, *äfvén han en donator till Gudhem*. Sigillet, som utvisar, att dess ägare tillhört en stor släkt, framställer i sköld en åttauddig stjärna med en fågel, det hela lagdt på tre snedbjälkar. Jag har på annat ställe⁴ på grund af vissa heraldiska sakförhållanden antagit, att denne varit en folkunge. Anordningen med å ena sidan stjärna och drake, å andra sidan stjärna och fågel är densamma, och

² LISCH kallar draken en vendisk och tjurhufvudet (i Mecklenburgs vapen) en obotritisk sinnebild. Draken står som figur närmast lindormen (förd till att börja med af grefve af Schwerin). Den Mecklenburgska gripen upptogs af hertigarna af Pommern. Men när Vendens vapen förekommer med svenska riksvapnet, hvilket skedde under Kristoffer af Bayern, utgöres det af en gyllene drake på rött. (Se teckning hos FLEETWOOD, Svensk Heraldik s. 104). Man förväxle ej, så som skett, gripen med gripörnen, som har öfre delen jämte frambenen grip i profil, nedre delen »fläckt örnkropp» (utan hufvud alltså) och med liljestjert. Om »lejonörn» och »Korpvarg» se TOLL, Svenska konungavapenbilderna s. 36, 37.

³ Se registret »Vapenbilder» till »Svenska sigiller» af Hildebrand.

⁴ Man ser nämligen samma person i olika sigill o. d. använda stjärnor med olika antal strålar; se t. ex. här nedan Magnus Johansson, Johan Engels son, bruka stjärna omväxlande med sju och åtta strålar. I hvad mån för öfrigt detta här i Sverige förekommit kan endast afgöras genom specialstudium för hvarje släkt. Ut i det i nästföregående not omnämnda arbete äro emellertid dessa ätter i en klump ordnade efter antalet uddar på stjärnorna, hvilket skulle, om det icke blifvit nödvändigt för öfversiktighetens skull, varit felaktigt. I Danmark möta vi exempelvis Peder Gjorrdtsen föra en stjärna, som år 1280 har fem men år 1302 (minst) åtta spetsar (PETERSEN, Danske adelige sigiller 48, 83).

⁴ TOLL, De äldsta svenska konungavapenbilderna s. 44, 45, 70: Hos denne Magnus Johansson tyckas två folkungavapenbilder förenade. Hvad angår fågeln, får jag som en *gissning* anföra, att denna på ett eller annat sätt härstammat från Skjalm Hvides ätt (beröringspunkterna mellan denna ätt och Sverige voro många) samt att i så fall fågeln kan hafva hämtats från den grens af Skjalm Hvide-ätten vapen, som förde en kroknäbbad fågel öfver bjälksköld.

jag tvekar icke att hålla före, att stjärnorna, som äro af samma typ, äro hämtade från samma släkts vapen.² Dessutom förekommer som hjälmprydnad två sexuddiga stjärnor med spetsarna prydda med vippor hos en medlem af förenämnda Folkungagren Stengafvel uti ett sigill af år 1291. Såsom framgår i detalj af följande Folkungastudie (III) var det en hjälmprydnad, som senare, för hvad stjärnorna beträffar, förvandlas till två stjärnformiga kammar, och kan man af sagda studie se, att det visar sig brukligt, att olika Folkungagrenar låna af hvarandra sköld- och hjälmprydnadsdelar.³ Jag finner därför antagligt, att det är Sunes gren, som använt stjärnan. Hans broder Holmger torde däremot hafva upptagit stengafveln, som sedan blef som vapenbild använd af hans efterkommande på svärdssidan. — Vi kunna därför antaga, att dessa bröders linjer skilts åt, innan stadiga ärtliga vapen uppkommo.

Brödernas fader, Folke Jarl, ställes som identisk med den person med detta förnamn, som af somliga göres till son af Birger Jarl Brosa.³ Det må vara härmed huru som helst (härom vidare i en följande studie), så skola vi här endast uppehålla oss med denne Birger Jarl, för hvad angår hans personliga märke i ryttarsköldens synliga del. Här förekommer en *liljespira*. Såsom ornament finnes denna långt före den heraldiska tiden under de tidigaste perioder af den franska monarkien.⁴ Den upptogs därefter med ifver både i majestätssigill och i sköldar samt i runda fält med heraldiska figurer. I Sverige finna vi densamma uti förstnämnda sorts sigill redan år 1224 hållen af konung Erik Erikssons hand. I sköld förekommer den så tidigt som uti Folke lagmans sigill fäst vid odateradt bref (1231—40) och uti hvilket synes en klufven sköld med liljespiran i klyfningslinjen, ett halft lejon i högra, grenar och blad i vänstra fältet.⁵ Stundom sättas vingar på liljespiran. Ett sigill af år 1270⁶ har detta utseende, och sitter här en femuddig stjärna på skaftets andra ända.

² Denna typ visar en ring i stjärnans midt och förekommer äfven senare (Svenska sigiller 3: 30, 201), se här nedan s. 124, not 1.

³ Se här nedan s. 124, not 1.

⁴ Så exempelvis K. H. K. i »Folkungaätten». MUNCH däremot i Norges historia (III s. 436) säger följande: »Nogle ville gjøre Folke til en søn af Byrge-Sverres saga cap. 18 tillægger dog denne udtrykkelig kun tre søner; har Folke og været hans søn, maa han da være fød efter 1177.» Han antager honom därefter på angifna skäl jämte Jon Jarl härstamma genom Holmger och Knut från ättens stamfader Folke Digre.

⁵ MONTFAUCON, Monarch. Franç. Pl. XX och XXVI.

⁶ Sv. Sig. 3: 9.

⁷ D:o, 3: 31.

Då vi nu öfvergå till ätten Engels vapensköld, kunna vi som ett exempel på denna hänvisa till den ännu i Skoklosters kyrka befintliga grafstenen. Midt på denna¹ finnes här en vapensköld med ofvankanten nedåt buktad, uti hvilken synes *en ängel med stora vingar och gloria kring hufvudet, hållande i högra handen ett »riksäpple» och i den vänstra en liljespira, hvarvid ängeln växer upp ur en stjärna med åtta långa uddar och med kortare dylika mellan hvar och en af de långa.* Inskriften lyder: SIGILLVM: MAGNI: FILII: JOHANNIS ANGELI. Kring själfva grafstenens kant. går en inskrift på latinsk hexameter, som man på följande sätt öfversatt: »Här under en graf, i hvilken äro gömda den svarta askan och benen af Elin, af ädel börd. Himlarnas glädje må Gud, som skapat dem, gifva henne. Hon dog år 1263.» — Denna förenämnda sköld är icke en slafvisk efterbildning af denne Magni till tiden mellersta sigill (af år 1268), som har samma inskription och detaljer med det undantag, att stjärnan är sjuuddig.² I ett tidigare sigill står en halfmåne i stjärnans ställe.³ Det senaste däremot⁴ har den sjuuddiga stjärnan. Johan (III) Engel har i sitt sigill ängeln på sjuuddig stjärna med liljespira i handen.⁵ Uti ättens andra sigill förekommer stundom en korsspira i liljespirans ställe, och stjärnan saknas med undantag för ärkebiskop Folkes kontrasigill, uti hvilket finnas två stjärnor, en på hvardera sidan af ett änglahufvud med vingar.⁶ v. Stiernman beskriver vapnet på följande sätt: »Englätten förde en blå sköld, i hvilken stod en ängel i hvita kläder med uthslagna vingar, hållande en gyllene spira i vänstra handen med en lillia på spetsen och framför sina fötter en sjuuddig stjerna. På hjälmen förde de äfven en sådan engel som i själfva skölden. Se vapnet här näst frammanföre.» Detta vapen är så tecknadt och i romansk stil med en på hvardera sidan på hjälmen uppfladdrande hjälmduk. Tydligtvis är teckningen, då den är hållen i denna tidiga stil, kopierad efter någon då befintlig förebild. Tyvärr lämnar v. Stiernman icke meddelande om, hvar denna funnits.

Efter att hafva redogjort för ofvanstående vill jag framhålla, att jag måste tillfölje däraf antaga, att *stjärnan i Engelättens*

¹ Se afbildningen hos H. HILDEBRAND, Sveriges medeltid III s. 441.

² »Riksäpplet» saknas dock här. Sv. Sig. 3: 27.

³ D:o, 3: 22.

⁴ D:o, 3: 64.

⁵ D:o, 3: 104.

⁶ D:o, 2, 78. De tyckas här sexuddiga.

vapen är hämtad från den Folkungavapenbild af samma slag, som vi här ofvan funnit hos Sune Folkessons gren.²

I samband med denna gren vill jag slutligen framhålla, att K. H. K. anser, att Magnus, Johan (I) Engels son, på den grund år 1298 ärfde afidna Birgitta, dotter till Laurencius lagman, att denne senare var gift med en dotter till förenämnde Sune Folkesson. (Se förest. studie I, s. 109, not 4).

Med stöd af ofvanstående får jag framhålla följande: Det har funnits i Sverige under förra hälften af 1200-talet en stam vida berömd för sin fromhet, som yttrade sig såväl i deltagande i korståg och fromma tåg mot hedningar som äfven i välgörenhet mot de fyra klostren i Gudhem, Sko, Sigtuna och Västerås, af hvilka medlemmar af ätten tyckas hafva grundat de mellersta två. Denna stam stod synnerligen nära såväl Sune, Folke Jarls sons, som äfven Ulf Fase Jarls grenar. *Till denna stam har hört en person, hvars faders namn är oss obekant, men som själf kallades för »frater Angelus» och som år 1246 skickades från domi-*

² I form af gissning får jag anföra, att äfven Ulf Jarls gren fört stjärnan. I alla händelser kunna vi hålla för ytterst antagligt, att skölden med stjärnan icke gått under utan nedärfts på svärds- eller spinnsidan af efterkommande till Sune Folkesson (eller Ulf Jarl?). Det gäller emellertid att bland de många olika ätterna med stjärna finna, hvilken den ätt är, som senare använt »Folkungastjärnan». Jag får då fästa läsarens uppmärksamhet på en hos Utter (Geneal. 41 i RA.) pag. 124 befintlig teckning, visande i sköld styckad röd, blå, en sjuuddig stjärna i silfver, däröfver en med hjälmduk, blå silfver å högra, röd silfver å vänstra sidan, täckt hjälm med en hjälmprydnad en sjuuddig stjärna med en vippra på hvarje spets. Detta är synnerligen påfallande och intressant. Då vi af det föregående känna, att ätten Stengafvel, som härstammade från oftanämnde Sune Folkessons son Holmger, förde som hjälmprydnad just dessa med vippor prydda stjärnor, fast sexuddiga (senare förekomma de vipprydda stjärnformiga kammarna med spetsar till växlande antal), så kan det icke vara tvifvelaktigt, att vi här stå inför »Folkungavapenstjärnan». Lyckligtvis lämnar Utters teckning oss närmare upplysningar. Bredvid står skrifvet: »f. Margareta Knutzdotter, Brynjolf Åbjörnssons förer detta vapen c:a 1377.» Här har nog Utter, som ej läser årtal tillförlitligt (se TOLL, Svenska konungavapenbilderna s. 71), satt för sent årtal. Äfven den romanska stilen på hjälm med hjälmprydnad, angifvande tidigast början af 1300-talet, visar detta. Dessa bägge makar namngifvas nämligen i en af mannen utställd odaterad morgongåfvohandling (1300—1310) och under är fästmannens vapen, visande en sköld med »en styckad sjuuddig stjärna». (Svenska sigiller 3: 208). Vi hafva sålunda utan tvifvel här ätten vi leta efter. På dennas vapen finna vi många exempel uti »Svenska sigiller». Stundom är skölden, stundom stjärnan styckad eller ginstyckad. Det ställigaste exemplet på vapnet hafva vi uti den vackra grafstenen, *just i predikarebrödernas kyrka i Sigtuna*, öfver Nils Jonsson å Rickaby (se afb. hos H. Hildebrand, Sveriges Medeltid III s. 446), därest verkliga skölden med den 8-uddiga stjärnan, som riddaren håller framför sig, är ginstyckad, något som ej med full tydlighet framgår af teckningen. Men då vi exempelvis finna, hurusom år 1346 *Ragvald* Jonsson förde en sjuuddig stjärna i styckad sköld, skulle det ej förvåna mig, om det vid undersökning skulle visa sig, att denna ätt räknar som sin stamfader den *P. Ragvaldsson*, som vi här ofvan hafva sett uti urkund af år 1269 jämte bl. a. tre söner till Johannes Angelus godkänna Karl Ulfsson Folkunges testamente.

*nikanerna, predikarebrödernas kloster i Västerås, till Reval.*¹

Huruvida dominikanerordens regler medgäfvos giftermål för sina medlemmar vid denna tid, känner jag icke. Visserligen förekommo ju då giften ingångna af katolska andliga, men jag skulle dock tro, att så icke varit med Johannes Angelus fallet. Snarare skulle jag antaga, att han på äldre dagar, efter sedan hans barn voro födda och hans maka möjligen afliden, ingått i det andliga ståndet.² Som med visshet redan död förekommer han först i en urkund af den 8 oktober 1268.³ Denne Johan Engel har utan allt tvifvel stått mycket nära den konung, som i den enda kronologi, där ett efternamn gifves honom, kallas för Knut Johansson (Långe).

Oviss är emellertid arten af den släktskap, som förbundet Johan Engel med Sune Folkessons och Ulf Jarls grenar. Hvad den förstnämnda af dessa bägge grenar angår, stämma både Utter och Peringskiöld öfverens uti att gifva åt Johan Engel till maka förenämnda Benedikta, en dotter till Folke Jarl. Denna uppgift är ju möjlig fast obevisbar. — Hvad däremot angår den sistnämnde författarens meddelande om fadern till denne Johan Engel, så står det stick i stäf emot Uppers uppgift, och vi hafva därför skäl att betvifla detsamma, detta desto mer som Peringskiöld, enligt hvad Nordisk Familjebok med rätta anmärker, »särskildt som genealog har tillåtit sig för de äldre tiderna ganska djärfva kombinationer, ja rena dikter». Hans stora fel, som han förresten delade med så många af sina samtida, var enligt min åsikt det, att han gör sina förmodanden till fakta, och att man ofta icke kan veta, när det är det ena eller det andra.

Hvad så angår de släktingar efter Karl Ulfsson Folkunge, som

¹ Möjligt kan ju hafva varit, att denne »frater Angelus» varit en af Kristiriddarna. Detta synes mig dock ej troligt inför det sakförhållandet, att de gamla klosterbröderna i Reval till största delen dödats och man skickade andra i stället, bl. a. den förenämnde.

² Hvad frater Angelus varit dessförinnan, kan ej sägas. Jag hade tänkt mig möjligheten, att han kunde hafva varit »den rike Herr Johan Helsingä på Gaffwle», om hvilken Wieselgren, som nämndt, i olika arbeten talar. Tyvärr hänvisar han icke till källan. Jag hade därför, då han uppgifvits varit fader till biskop Carl, kallad Engel af Peringskiöld, nödgats summariskt genomgå hela den långa polemiken mellan de två partierna: Verelius och Schefferus, men tyvärr utan resultat. Jag kan därför endast säga, att, *därest* uppgiften om detta faderskap är riktig, så kan ej gärna denne Johan Helsingä hafva varit identisk med den senare Johannes Angelus, då denne hade en son vid namn Karl Kneisa, som ej var andlig. Är däremot förenämnda uppgift falsk och sålunda möjlighet förefinnes, att Johan Helsingä och Johan Angelus varit identiska, så får jag hänvisa till Wieselgrens förmodan, att detta Gaffe kan hafva varit Stora Gaffe i Dannäs socken, hvilket åter i historiskt afseende skulle kunna vara af en betydelse, som jag ej här omnämner, då premissen är oviss.

³ Sv. Dipl. I. 535.

man finner uti förenämnda urkund af år 1269, kan om dem följande sägas: B. östgötagman är identisk med Folkungen med namnet Birger Magnusson, hvars plats på Folkungastamträdet vi icke känna. Den andra släktingen är en viss B. Magnusson. Denne förekommer endast i två urkunder. Han hette fullständigt Bengt Magnusson. Hans hustrus namn var Ulfhild, och själf var han donationsgifvare till Vreta kloster.¹ Som tredje vittne möta vi P. Ragnvaldsson. Dennes fullständiga förnamn var Peter. Han förekommer flera gånger urkundligt angående ett af honom »mindre rättmätigt» gjordt återtagande från klostret i Sko af en gård, som Karl Ulfsson skänkt dit.² Rörande honom hänvisar jag för öfrigt till s. 124, not 1 här ofvan. Som sista vittnen hafva vi framlidne Johan Angelus' söner. Denne Johan, som en enda gång — den första — kallas för »dominus» (en titel, hvilken såväl världsliga som andliga män kunde föra) nämnes afidnen först i urkund af förut angifvet år och kan därför antagas hafva varit i lifvet år 1253. Därest han nu *personligen* varit släkt med drottning Katharina, då hade det i alla händelser varit naturligare, om det hade varit han och ej sönerna, som insatts som arvingar. Det är af denna grund, som jag sätter någon tro till möjligheten af Utters förenämnda uppgift.

Men hvad angår släktskapen med Ulf Jarls gren, så skulle jag finna mycket underligt, om denna grundade sig på angifna giftet inom Folke Jarls linje. Denne senare står på vissa stamträd i så af lägsen släktskap med Ulf Jarls gren, att därest uppgifterna i sådant hänseende äro riktiga, skulle ovillkorligen bl. a. Birger Magnusson Jarls gren nämnas bland arvingarna.³ D. v. s. med andra ord åtminstone konung Waldemar⁴ och äfven Holmger Folkesson eller om han var död, Ulf Holmgersson borde hafva godkänt gifvan i fråga. Så har emellertid ej skett. Med stöd af bl. a. hvad jag nu i detalj här ofvan

¹ Se min studie (III) s. 133, not 1.

² Sv. Dipl. I. 569, 598, 624, II. 1737.

³ Med användning af K. H. K:s stamtafla klargöres detta på följande sätt:

Bröder:					
Birger Brosa †.				Magnus Minnesköld †.	Karl Jarl †.
Folke Jarl †.				Birger Jarl †.	Ulf Jarl †.
Sune †.	Holmger [Stengafvel].	(Benedikta, g. m. Johannes Angelus †).	Konung Waldemar.	<i>Karl, donator.</i>	
Ulf Holmgersson.		Folke. Magnus.		Johannes m. fl.	

Häraf torde indirekt med tydlighet framgå, att bröderna Angelus stått Karl Ulfsson i närmare släktskap än hvad denna stamtafla utvisar.

⁴ Godkännandet i fråga sker endast inför konungen och hans ädlingar.

framfört, har jag redan förut en gång framkastat den *hypotes*, att Johan Angelus, Knut Johansson Långe och Magnus Johansson af år 1241 varit bröder samt söner till den *Fon Jarl*, som tidigare skriftställare, bl. a. Munch, antagit varit fader till Knut Långe. Denne Jon Jarl skall enligt den större rimkrönikan hafva varit nio år i fält mot ingermanlänningarna samt därefter samma dag som han kom till Askanäs blifvit af estländarna c:a år 1206 ihjälslagen. Hans änka, som undkom till Hundhammar, samlade emellertid i största hast en hop folk och nedlade hela rövvarföljet vid Estaskär. Hvem denne Jon Jarls fader varit, är ej heller känt. Dalin antager, att denne hetat Knut, som var son till ättens stamfader Folke Digre. Munch sätter i form af antagande en viss Holmger emellan Jon Jarl och denne Knut samt håller Jon för att hafva varit broder till Folke Jarl, Sune Folkessons fader. — Uti dessa hypoteser finnes intet som är visst, och häraf följer, att det måste med bestämdhet sägas ifrån, att vi med säkerhet intet känna om hvem som varit Johan Angelus' fader. Ovedersägligt synes mig, att han stått i närmaste släktskap till Ulf Jarl, hvilken åter jämte öfriga Folkungar var frände till Knut Långes son Holmger.²

Om sålunda ett definitivt resultat synes numera tills vidare omöjligt att åstadkomma, så torde jag dock hafva lyckats *dels* tillintetgöra de felaktiga uppgifterna om Erlandssönernas² och Elofs-sönernas fädernehärstamning ur Engelätten, *dels* för första gången ställa den sistnämndas stamfader i historiens klara ljus.

Hvilken ängel ätten slutligen satte i sin sköld, tydligen med anledning af det tillnamn denne stamfader upptog, därom hyser jag ej ett ögonblicks villrådighet. Det var *ljusets engel*, den »Angelus Lucis», *hvarom påfven Gegorius IX år 1229³ tillskrif-*

¹ Enligt Håkon Håkonsöns saga.

² Uti not 2 s. 118 här ofvan har jag antagit ett visst bestämdt vapen för en gren af de svenska Erlandssönerna. Hufvudgrenen däremot har måhända burit ett annat. Karl Erlandsson, broder till Johan (III) Engel och kanik i Uppsala, visar i sitt sigill af år 1295 (Svenska sigiller 2: 123) en ängel med uppvända vingar, hållande en krona med hvardera handen öfver en halfmåne med en stjärna på spetsarna. Halfmånen påminner om morbroderns häröfvan omförmälda. I Oxenstiemska vapenboken (Geneal. 42 i RA. pag. 147 v.) förekommer utan färgbeteckning en sköld med en halfmåne med en sexuddig stjärna på hvarje spets. I sjäfvä kanten af bladet står: »Håkan Tun». Denna anteckning torde dock ej höra till detta vapen, utan anteckningen har nog skett före vapenteckningen för att angifva, att där skulle den kände marsken Håkan Tunesons vapen ritas, hvilket sedan ej skett. Dennes vapen ser nämligen helt annorlunda ut. (Svenska sigiller 3: 58). Vi kunna sålunda utaf denna vapenbok endast sluta oss till, att ett sådant vapen verkligen funnits. Måhända var det hufvudgrenens af Erlandssönernas ätt.

³ Quia — Angelus Sathane in Angelum Lucis se plerumque simulate transformat. (Sv. Dipl. I. 248, 249). Stora friheter gäfvos genom påfl. bullan till predikarmunkarna. Särskildt betydelsefullt är i detta sammanhang påfven Clemens IV:s bref

ver prästerskapet rörande just det predikarebröders samfund, af hvilket Johan Angelus blef medlem. Det kan hafva varit med tanke på denna skrifvelse, som han kan hafva valt ättens sköldemärke. Därför står ofta den möjligen nedärfda stjärnan som symbol under ängeln, men nödvändig var den icke då och utelämnas därför ofta, ty alla visste, att ängeln var ljuset själf.

Så strålade bilden under knappt ett sekel hvit på Engelättens blåa sköld, den bild, som Johan Angelus förvisso under många — hvem vet kanske tunga år² — gömde i sitt hjärta och som för hans konungstrognas söner stod såsom en skimrande förebild på deras lefnads Folkungahimmel, å hvilken efter hand ett blodrött skimmer snart steg upp ur framtidens aflägsna horisont.

III.

Wålungaätten.²

Uti »Sveriges medeltid», II s. 570, har H. HILDEBRAND på tal om den heraldiska figuren, som kallas »trappskuren ruta», framhållit, att stundom öfre och undre hälften hafva olika färg,» hvadan rutan synes sammansatt af två trappskurna trianglar (gerar)». Längre ner på samma sida säger författaren följande: »Däremot har jämte den trappskurna ... geren ... förekommit något som kallas en stiliserad framställning af trappgaflar.»

Som bekant fördes sistnämnda vapenfigur, d. v. s. på sned tre sammanhängande trappgaflar, af en släkt, som man på denna grund tilldelat namnet »Stengafvel». Denna härstammade på svärdssidan från Folkungen Holmger, Folke Jarls son.³ Färgerna i skölden angifvas olika. På ett altarkläde i Tälge skola i skölden gafarna hafva varit röda på gult.⁴ Uti en vapenbok (Gen. 65 i Riksarkivet)⁵ blåa på gult. Hjälmprydnaden utgjordes af två stjärnor, senare stjärnformiga kammar, prydda med vippor till växlande antal.⁶

till dem af den 12 februari 1265 med stadgande, att hvad gods de ärfde eller förvärfvade skulle af dem efter deras godtfinnande såsom deras egendom få användas (I. 502).

¹ Kan hafva gått i kloster till följe Knut Länges eller Holmgers uppror?

² Uppkallad efter ättens egendomar i Welunge i Värmland.

³ K. H. K[ARLSSON], Folkungaätten (Sv. autografsällsk:s tidskr. 1888). (Se mina förestående studier I och II).

⁴ Hos UTTER (Geneal. 41 i RA., pag. 215) finnas vapnen å detta altarkläde aftecknade. Som n:o 2 i ordningen står där denna Stengafvels sköld under hjälm med åtta vippor.

⁵ Pag. 8.

⁶ Rörande denna ätts sköldar och hjälmprydnader se HILDEBRAND, Svenska sigiller från medeltiden 3: 37, 79, 185, 243, 284, 316, 323, 401, 448 och 719.

Stjärnorna kunna vi antaga varit hämtade från den Folkungaättens vapenbild, stjärnan, hvarom jag här ofvan i studie II talat. Vip-porna åter föras äfven som hjälmprydnad af ättlingar på svärds-sidan efter konung Waldemar Birgersson.¹

Vi hafva så en annan Folkungagren, som förde i gyllene sköld *två röda snedbjälkar*,² efter hvilken vapenfigur den stundom uppkallats.³ Den härstammade från Greger, oäkta son till Birger Jarl och död år 1276.⁴ Den visar sin samhörighet med Folkungaätten äfven därigenom, att den använder följande hjälmprydnad: en murgafvel (som den tydligtvis hämtat från förenämnda ätt Stengafvels sköld), hvilken murgafvel en gång belägges med två snedbjälkar. På denna gafvel synas tre vippor, som — liksom den förenämnda Folkungagrenens — tvifvelsutän äro identiska med hjälmprydnaden hos konung Waldemars ifrågavarande ättlingar.⁵

Denna sköld med två snedbjälkar har emellertid — låt vara något ändrad⁶ — förts äfven af andra personer än dem, som man vanligen räknar till denna släkt.⁷ Vi finna sålunda här den tappra och trogne Matts Kettilmundsson till att börja med föra två balkar i skölden⁸ och först senare bruka annat vapen.⁹ Dessutom möta vi hos riddaren *Håkan Jonsson*, som mellan åren 1310 och 1319 förekommer som konung Birgers marsk, (i två olika sigill-

¹ Se härom TOLL, De äldsta svenska Konungavapenbilderna s. 25—27, 59—62, 69, 70, 79, 80.

² Se HILDEBRAND, Svenska sigiller 3: 32, 57, 98, 110, 199, 281, 331, 369, 384, 479, 492, 514, 638, 702. Färgerna äro hämtade från vapenbok 42, pag. 52, i RA.

³ Tillfölje släktnamnet måste jag här på ett par ställen använda termen »sne-dbjälkar» i st. f. den regelrätta »balkar».

⁴ K. H. KARLSSON har i sin studie (se s. 128 not 3) yttrat sig om denna släkts härstamning på följande sätt: »Stamfader ... är en Greger, som nämnes mellan åren 1272 och 1281 samt i ett par diplom säges vara son till Sveriges (förne) jarl, sålledes antingen till Ulf Fase eller Birger Jarl. Då emellertid de isländska annalerna anföra en oäkta son till Birger Jarl med namnet Greger, kan det väl knappast afses någon annan än denne, om ock det angifna dödsåret är oriktigt.» Med anledning häraf ber jag få påpeka, att källan i fråga, Gottschalks annaler, lämna under året 1276 denna uppgift, men att det icke finnes någon grund antaga detta dödsår oriktigt. Greger förekommer visserligen urkundligt så sent som år 1281, men nämnes der uttryckligen såsom redan afsliden (Sv. Dipl. I. 718). I lifvet förekommer han urkundligt sista gången år 1274 (Sv. Dipl. I. 572).

⁵ Ut i Oxenstiernska vapenboken (Geneal. 42, pag. 89 v. i RA.) möta vi utan färger och i romansk stil en sköld med två hvarandra i sköldens midt bjälkvis och stolpvis korsande sågskuror under en hjälm med murgafveln och de tre vip-porna. Ingen anteckning finnes vapenteckningen vidfogad.

⁶ Genom ev. färgändring och genom förvandling af snedbjälkarna till gin-balkar.

⁷ Sådan denna återfinnes i K. H. K:s stamtafla vidfogad fören. studie.

⁸ HILDEBRAND, Svenska sigiller 3: 178.

⁹ D:o, 3: 250, 311.

typer) en sköld med två balkar.¹ Dessa sakförhållanden hafva föranledt K. H. Karlsson att uti sin förenämnda uppsats (se stamtaflan) antaga, det dessa bägge herrar varit dottersöner till den förenämnde Greger samt befunnit sig bland de barn till dennes sons delvis icke namngifna döttrar, som återfinnas i en urkund af år 1301.²

Emellertid kunna vi, för hvad angår denne³ Håkan Jonssons fädernesläkt, konstatera, att såväl dennes ättlingar på svärdssidan som äfven dennes broder riddaren Tuke Jonsson jämte dennes söner föra, med vissa variationer, den s. k. Wålungaättens sköld och hjälmprydnad. Denna skölds hufvudmotiv är en trappskuren ruta. Hjälmprydnaden utgöres af ätten »Två snedbjälkar» förenämnda murgafvel med vippor, hvarvid här tillagts i hörnen satta två fänikor, hvilka, som vi veta, äfven förekomma hos kungl. Folkungagrenen under 14:e seklet.⁴ Det skulle därför kunna tänkas, att Wålungaätten dock härstammar från ätten Två snedbjälkar. Som jag i det följande skall söka visa, är det emellertid hos ätten Stengafvel som vi hafva att söka Wålungaättens ursprung.

Uti en urkund af den 8 september 1251⁵ intygar en person vid namn *Johannes Ylianeson*, att han, närvarande vid ett byte mellan abboten G. i Nydala kloster och en person vid namn Brudde, hört abboten undantaga vissa namngifna rättigheter.⁶ Vid urkunden hänger ett sigill tillhörigt denne Johannes och visande en *fyrdelad sköld: 1 och 4 utan figur; 2: tvenne murgastlar, stolpvis ställda; 3: trenne murgastlar ställda 2: 1.*⁷ Denna urkund anses förfalskad. Hvad sigillet angår, har man samma åsikt därom.⁸ Jag finner i själfva verket färgen på vaxet ovanlig, använd

¹ HILDEBRAND, Sv. Sig. 3: 177 (ginbalkar), 199 (snebjalkar).

² Sv. Dipl. II. 1339.

³ Han skall nämligen ej förväxlas med en person af samma namn, som lefde samtidigt och som förde helt annat vapen.

⁴ Se TOLL, fören. arbete s. 61, 62.

⁵ Sv. Dipl. I. 389.

⁶ HILDEBRAND, Sv. Sig. 3: 16.

⁷ Hildebrand skrifver härom under sigillbeskrifningen följande: »Sigillet i mörkbrunt vax på en ur brefvet klippt remsa. Själfa skriftdragen och bläcket, vaxets ovanliga färg, utan tvifvel vald för att gifva ett ålderdomligt utseende, samt gravyrens beskaffenhet vittna uppenbart, att både bref och sigill äro falska, sannolikt af långt senare ursprung.»

⁸ Se härom Sv. Dipl. I. 341, 389 och 528. Klostret hade verkställt ett byte med ofvannämnde person år 1247. Det synes därefter hafva gjort anspråk på vissa rättigheter i Nuthiehult, som det afhändt sig. För att styrka dessa sina rättigheter tyckes ofvanstående urkund ha blifvit fabricerad. — I en senare urkund af den 13 jan. 1268 träffas en ny öfverenskommelse i frågan mellan bägge parterna. Efter denna urkund har utgifvaren, efter att hafva meddelat, att ännu ett lika lydande exemplar finnes, tillagt: »ett tredje original med abbotens ännu vidhängande, något skadade sigill, hvilket dock synes vara med någon senare hand skrifvet och nnderstucket, helst det inskränker nyttjanderätten blott till Bruddes lifstid m. m.»

måhända för att gifva sigillet ett ålderdomligt utseende. Nu känna vi emellertid af andra urkunder ganska noga denna mörka historia. Förfalskningen har verkställts för att bereda klostret en fördel på bekostnad af den andra parten, och i detta syfte föredde man intyget i fråga. Det är sålunda all sannolikhet för att Johannes Ylianeson aldrig utfärdat en sådan förklaring. Men i hvarje fall synes det mig ligga i sakens natur, att Joh. Ylianeson existerat samt brukat ett sigill med det ungefärliga utseende, som sigillet visar.¹

För denna undersökning är det emellertid af ingen betydelse, om ett sådant sigill existerat eller ej. Vi äga nämligen ett annat, tillhörigt en viss *Carl Ragnfridsson* och vidhängande en urkund af den 6 april 1296, hvarigenom denne skänker en del jord till just samma kloster. Tack vare detta sigill kunna vi nämligen i alla händelser draga vissa viktiga slutsatser. Detta² visar en fyrdelad sköld, första och fjärde fälten utan figurer, andra och tredje fälten med två öfver hvarandra stående murgafar i hvarje. — En identisk sköld har tecknats i vapenbok 65 i RA. pag. 5v. med tillägg: »Från Linköpings domkyrka, Herr Carl» (efternamnet otydligt), *men här finnes ofvan skölden en hjälm med Wålungaättens förenämnda hjälmprydnad.*

Släktens vapen med eller utan hjälmprydnaden finna vi där-
efter med vissa oväsentliga variationer uti flera sigill tillhöriga
olika medlemmar af släkten.³ Särskildt skall jag här fästa upp-

Här äfven tycks förfalskaren hafva varit framme, och betecknande kan vara, att sigillen på de två äkta exemplaren äro enligt utgifvarens meddelande »bortrifna från remsan.» — Man har sålunda antagligen efter Johannes Ylianesons död fabricerat denna urkund samt vid densamma fäst antingen ett äkta sigill, som man haft tillgång till, eller också förfalskat sigillet och tagit ett äkta som modell. Det senare verkar antagligast. (Rörande urkundlära och sigillförfalskningar se: v. MITIS, Studien zum älteren österreichischen Urkundenwesen. Wien 1906—1912, hvilket arbete är mycket instruktivt).

¹ Man kan nämligen ej antaga, att förfalskaren funnit det för sin sak förmånligt att utställa ett intyg af en helt fingerad person. Tvärtom bör man hålla före, att han missbrukat den persons namn, som man då visste icke blott hafva existerat utan äfven varit närvarande såsom hafvande haft intressen i dessa trakter. — Hvad jag utöfver förut anmärkta förhållanden funnit ganska underligt har varit, att skölden är fyrdelad. Det är emellertid möjligt, att vi ej här stå inför en s. k. kvadrerad sköld, hvilken typ i utlandet första gången, efter hvad jag tror, förekommer i Spaniens (Leon och Kastiliens) vapen kring år 1300, utan inför de ursprungliga, i Tyskland redan på midten af 1200-talet använda fyrdelade sköldar, i hvilka det dock är fråga om endast ett enda vapen och ej såsom i de kvadrerade om två olika kombinerade vapen. Detta verkar äfven mera sannolikt, då Carl Ragnfridssons sigill, trots att det tillhör 1200-talet, har liknande utseende.

² HILDEBRAND, Svenska sigiller 3: 100.

³ Svenska sigiller: För Bengt Tukesson: 3: 358, för Carl Tukesson 3: 292, 380; (samma hjälmprydnad har ÜTTER, Geneal. 41, pag. 269, tecknat för denne med året 1353); för Ulf Håkansson: 3: 427.

märksamhet å tvenne vapenteckningar. *Den ena* möta vi hos Utter,¹ och den framställer Tuke Joanssons sköld med anteckning: »vixit 1312». *Den andra* visar en teckning af Brenner och framställer en sköld med oftanämnda hjälmprydnad från Rogslösa kyrka² och därinunder en sköld med två ginbalkvis ställda trappsurna rutor. (Måhända har tecknaren här förbisett en till äfventyrs beftlig kvadrering af skölden).

Någon gång sättas två trappsurna rutor bjälkvis i skölden, i hvilket fall fänikorna borttagas från hjälmprydnaden, som sålunda föres liknande ätten »Två Snedbjelkars».³

I hvad mån sedan de personer, som i sina vapen föra trappsurna rutor ställda på annat sätt, tillhört Wålungaätten, kan ej här utredas, då hjälmprydnader fattas i sigillen.

Ej heller kan jag här yttra mig om, huruvida eller i hvad mån den stamtaflan öfver ätten är riktig, som lämnas uti Oxenstiernska vapenboken, enligt hvilken förenämnde »Tyke Jönsson till Welunge i Wermeland, lagman i Vestergötland anno c:a 1319», skulle varit son till en viss Jöns Nilsson, som åter skulle haft till fader en viss Nils Tykesson. Utter, som lämnar å sin sida en utförlig stamtafla öfver släkten⁴, känner endast som förste kände medlem af denna ätt förstnämnde Tyke. Jag har därför vissa tvifvel rörande vapenbokens uppgifter, som stundom visar sig otilförlitlig och ej alltid har det hela skrifvet med samma hand.⁵

Vi hafva alltså hittills ej kommit längre upp på stamträdet än till oftanämnde Tuke och dennes broder Håkan. Men då vi känna vapnet redan hos förbemälda Carl Ragnfridsson, äro vi inne på det trettonde sekel, under hvilket ätten Stengafvel kom till. — Med stöd af allt hvad som förut sagts håller jag det därför heraldiskt sedt otvifvelaktigt, att vapnen burna af ätterna »Stengafvel» och »Wålunga» stå i nära förbindelse till hvarandra, och detta *antingen så*, att den trappsurna rutan delats upp och såsom murgafvar tilldelats ätten Stengafvel, *eller så*, att trappgafvarna lossats från hvarandra och i en eller annan ställning sinsemellan tilldelats Wålungaätten. Det sistnämnda finner jag i högsta grad mest

¹ Geneal. 41, pag. 269.

² Se TOLL, Svenska Konungavapenbilderna, fig. 9.

³ Svenska sigiller 3: 205, 206. Oxenstiernska vapenboken (Geneal. 42, pag. 101 v. i RA.) lämnar en med blyerts gjord teckning af en sköld med fyra bjälkvis ställda trappsurna rutor under hjälm utan hjälmprydnad. Någon anteckning finnes ej vidfogad.

⁴ Geneal. 42 i RA. pag. 52 v.

⁵ Geneal. 41 pag. 247 v. Sålunda äro i förenämnda citat orden fr. o. m. »lagman» t. o. m. »1319» skrifna senare.

sannolikt och detta af följande skäl: *för det första* förekommer ätten Stengafvel urkundligt före den andra samt går därvid i ursprung *direkt* ur Folkungaätten, *för det andra* brukar Wålungaätten en så kombinerad hjälmprydnad, som visar, att den, såsom ofvan framhållits, bildats genom tillsatser i form af fänikor. Emellertid är det möjligt, att, såsom K. H. K. påpekat, Håkan Jonssons moder kan hafva tillhört ätten Två Snedbjälkar, då han själf brukar detta vapen. Då vi nu veta, att Tuke, denne Håkans broder, var son till aflidne »dominus Johannes» samt hade år 1273 en moder i lifvet, hvars initialbokstaf var »R», så kunna vi tänka oss möjligheten, att Carl Ragnfridsson varit broder till Håkan och Tuke med fadern Johannes Ylianeson, samt att brödernas moder hetat Ragnfrid.¹

¹ Sv. Dipl. I. 525. Denna Ragnfrid måste noga skiljas från en annan kvinna med detta förnamn: Ragnfrid, Göstavi (And) dotter, samt änka efter lagman Israel i Upland, med följande barn: Christina, g. m. Bero Neff, Katharina, g. m. Thomas Jonsson, Ragnburgis, g. m. första gången: Karolus Gregersson, andra gången med Arnvidus Göstafsson, samt slutligen sonen Ragnvaldus Vlwase son (Sv. Dipl. II. 1165, 1166). (Detta senare namn föreföll mig först mycket egendomligt, och jag trodde då på möjligheten, att detta kunde vara identiskt med det förenämnda Ylianeson samt att denne Ragnvald kunde vara född i ett annat gifte. Emellertid fann jag, att äfven af döttrarna den förenämnda Christina kallas för »filia domini vluasi» (Sv. Dipl. III. 2361). Jag skulle tro, att förenämnda Israel haft någon egendom i Ullavi och däraf fått namnet. (I alla händelser förekommer en person med namn Ragnvald de Ullavi 1308). Vidare framhålles, att en *Ramfrid* omnämnes hos Utter (Geneal. 41 i RA. pag. 269) vid sidan af teckningarna af Carl Tukessons hjälmprydnad af år 1353 samt Tuke Joanssons förenämnda sköld af år 1312. Här står bredvid en stamtafla af följande innehåll: »Benedictus lagman, dicti Eriki Regis filius, döttrar: a) Kirstin, b) Ragnfrid Benediktsdotter, gift första gången med Birger (otydligt; skall väl vara Holmgerrson, då hans vapen, som står tecknadt bredvid, visat en balk, och denne förde sådan. Se HILDEBRAND, Svenska sig. 3: 325 och 360), andra gången med Carolus Tukasson». Här hafva vi alltså medlemmar af Wålungaätten, fast antagligen tillhörande senare generation än bröderna från början af fjortonde seklet. Slutligen skall jag fästa uppmärksamheten å det egendomliga med Benedikt. Har denne verkligen varit son till någon svensk konung med namnet Erik, måste denne hafva tillhört Erikssonska ätten. Uppgiften härleder sig synbarligen från Sophia Brahes släktbok, som meddelar, att hertig Bengt, »hertig udi Oplanden», var andre son till konung Erik Knutsson och drottning Richiza samt gift med grefvens dotter af Schonenborg, uti hvilket gifte han hade två döttrar: Ingeborg och Catharina. LAGERBRING, Sveriges Historia II s. 376 (se äfven s. 378, där släktbokens meddelande ordagrant citeras) säger följande: »Efter fru Sophia Brahes Släktbok har K. Erik Eriksson haft en broder, som hetat Bengt. Om så är, måste de hafva varit tvillingar. Men Bengt lämnade ej heller några manliga arvingar, men allenast tvenne döttrar, af hvilka Ingeborg blef gift med Birger Persson till Finstad, och den andra, Cathrina, fick Knut Jonsson Skalder . . .; men at denne Bengt varit K. Erik Erikssons broder, finner man intet hos någon annan vara påmint.» K. H. K. (Folkungaätten s. 222) känner intet om härstamningen ur Erikssonska ätten, utan drager utan fyllestgörande bevis denna ur en påstådd son (Bengt) till Magnus Minnesköld. Utöfver Lagerbrings uppgifter om tvenne döttrar nämner K. H. K. en son Magnus samt en tredje dotter Ragnborg, g. m. »Erengissel Plata». Som *gissning* antager jag, att vi stå inför *tvenne* med namnet Benedictus, i så fall antagligen de bägge, som omförmälas i urkunden af den 28 maj 1269 (se min förestående studie II).

I hvarje fall kvarstår som ett ovedersägligt heraldiskt faktum, att de två ätterna Stengafvel och Wålunga måste haft ett gemensamt ursprung. Jag vill därvid icke förneka möjligheten af, att äfven detta kan hafva haft sin grund däri, att tillfölje ett eventuellt giftermål inom ätterna den ena kan hafva upptagit den andras sköld, men jag anser dock sannolikast, att släktskapen grundar sig på gemensam härkomst på fädernet.

Af ofvanstående torde därför framgå, huru rätt riksantikvarie Hans Hildebrand haft uti det uttalande, som jag i början af denna uppsats citerat och som jag tror mig hafva kompletterat därhän, att det med bestämdhet kan sägas, att de »två trappskurna trianglar (gerar)», hvarom denne författare talar, i själfva verket äro ätten Stengafvels sköldfigur: murgafarna, lagda med baserna mot hvarandra.

Några bref från landshöfdingen Gunnar Wennerberg till landshöfdingen Curry Treffenberg.

Meddelade af Signe Taube f. Wennerberg.

Följande bref, som undgått den förstörelse som i allmänhet drabbat brefväxlingen emellan GUNNAR WENNERBERG och CURRY TREFFENBERG, synas mig värda ett publicerande.

De tre första äro skrifna i Uppsala kort före utgifvandet af Wennerbergs Samlade skrifter, då han var sysselsatt med företalet till Gluntarne, med hvilket han ville börja andra delen. De två sista äro afskickade från Växjö under en politisk period, då de båda stodo i opposition till den dåvarande regeringen. De äro daterade och undertecknade med fantastiska namn, något som de båda vännerna ofta brukade, när de ansågo den studentikosa ton, som alltid bibehölls dem emellan, mindre lämplig för landshöfdingar och förtroendemän.

Uppsala d. 3 Febr. 82.

Min käre.

Som du vet, så har nemesis fört mig på gamla dagar tillbaka till den stad, som en gång »var bäst», för att fullborda det påbörjade men bortslarfjade äktenskapet med Sofia, som — jag medger det — många gånger af mig på oförlätligt sätt försumrades under min förra akademiska härvaro, då jag var nog oförståndig och förveten att hellre pläga umgänge med muser. Jag vågar ej säga muserna, ty då kunde du tro, att jag menade de nio. Och det var först senare, då jag vardt octodecemvir, som jag ihop med någon annan af gubbarne fick det hedrande men nedslående uppdraget att gå i compis om uppvaktningen hos — ja, inte var det hos Clio. Det är *dit* jag vill komma. Och nu börjar jag min revelation i en annan ända, för att genare komma till saken.

Denna ända blifver då den enkla prosaiska eller d. s. k. *andra* ändan.

Allting har en historia, följaktligen småting ock, följaktligen studentlifvet ock, och ett *visst* studentlif äfvenså — och Gluntarne desslikes.

Du kanske vet, att jag tagit mig före att samla ooh utgifva mina påhitt. Kanske du också sett, att 1:sta delen gått af stapeln. Den andra skall innehålla Gluntarna och sättas i historisk ram, förgyld af *den* tidens ungdoms skimmer och den tidens akademiska high-life. Men dertill behöfs en hop material, som jag icke samlat och som, hur obetydligt det än må vara, dock har förmågan att väcka minnet och belysa numera glömda tilldragelser. *Du*, tror jag, har med din samlarevurm hopat skatter af ett oändligt värde i dina lådor. Tillåt nu mig att få under någon tid uppträda som lådhuggare och se hvad jag kan »benytte». Naturligtvis får du igen smörjan innan sommaren. Sänd mig ett paket genast, eller — om du vill skrifva först och säga hvad du har — så går det ock an. Jag vill gerna se annat från samma tid än mitt eget.

Ja, det var det. Jag är i Upsala och far till plena in till Stm. Ännu ingenting börjadt. Bergström har jag träffat. Han morskar snart upp sig, oaktadt han sade mig, att han denna riksdag ville »iakttaga en afvaktande ställning och sondera lym-larne».

Att du måste fara till oss fram på våren är redan afgjordt. Men jag tycker, att du i all beskedlighet kunde fara *hit* förut. Wi kunde väl få tag i någon gammal kvarlefva från våra tider, hvarominte kunde vi gå och filosofera på kyrkogården vid det Upsala som ej längre är bäst. Helsa de dina.

Din tillgifne
Wbrg.

Upsala d. 16 April 82.

Hedersvän!

Ett par ord. Du lät ej omöjlig i ditt sista bref att få hit till Upsala på ett par dagar? Jag tycker det kunde anstå oss att någon gång träffas personligen. Nog finns här samtalsämnen. Jag far in till Stm alla plenidagar och är som en skottspole. Skadar ej. Såväl Stockholm som Upsala hvart för sig är allt för kryddadt för att tåras enbart. Och hade jag ej tillfälle att slå

emellan med 5 dagars »landsort», så skulle jag känna mig sugande.

Egentligen skulle man sätta sig ned och skriva en nidvisa om samtiden, men — lat som jag är — föredrager jag att göra en konst i den.

En 4 veckor så der vistas jag väl fortfarande i den eviga ungdomens lerhåla. Vill du härunder besöka mig? Och när? — Bergström har fått mitt löfte att bli tillsagd. Möjligen träffas någon mer. Beronius träffade jag för en tid sedan på en middag hos Cederlunds. Ska' vi göra en dagstur till Strängnäs? Jag tycker första veckan i maj lämpligast.

Den 24—27 April är visst H. K. M. eller H. M. K. här. Möjligen kring d. 7 maj H. K. H. Kronprinsessan med framtiden i sitt sköte. Kila emellan någonstans.

Dina mig tillsända värdepapper äro längesedan kuverterade för att remitteras, men få ligga tills jag får veta om du kommer. Att komma är i verkligheten en struntsak.

Hast. din tillgifne

G. Wennerberg.

Upsala d. 27 April 82.

Hederspascha!

— — — — — in medias res! Resan till Strängnäs få vi slå ur hågen, ty den medtager 2 dagar. Då vi nu ha plena hvarje onsdag och lördag (minst!) tillfölje af all den lätja, som fått göra sig gällande förut, och då jag bevistar hvarje plenum och passar in ett och annat ord i discussionen, som icke alltid passar in i situationen, och då jag alltså hvar tredje eller fjerde dag (minst!) är otillgänglig för *högre* sanningar; så finner du skälet, hvarför Glunten måste afstås.

Görom därför så: Du kommer hit torsdagen d. 4, äter middag med B. och mig och möjligen någon »omogèn», på något, om det låter sig göra, gammalmodigt ställe, tillbringar sedan följande dag efter samfäldt uppgjort program under ett ohejdadt dyflande med truten och under noggrannt missaktande af »tungans rätta bruk», och på lördagen skiljas vi åt, såvida du ej incognito vill följa med till Stm, der man lätteligen skulle kunna få ihop några antediluvianska statsmän, med hvilka du kunde utbyta tankar angående något, hvarom egentligen ej vore fråga.

Hvad Carl Johans ättlingar beträffar, så hoppas jag du skall

finna dem värda en framtidstanke. Tag med dig — icke uniform, men väl svarta kläder, ty det kunde ju hända, att piltarne ville höra lite vishet från satrapernas smorda läppar.

Skrif nu med omgående och säg, om du enligt min plan är redobogen att lemna F—n (= Falun) d. 4 och då inställa dig här! Jag måste veta detta senast tisdagen, ty onsdagmorgon far jag till Sthm och träffar då paschan utaf flera hästsvansar!

Auf baldiges Wiedersehen!

Wbrg.

Wexiö den 28 Juni 83.

Det är en stund ledigt nu innan jag går ned i kansliet och den faller mig in att offra åt dig, svarthårige fusementast. Hvarför just det? Jo, emedan jag fick med posten åtskilligt riksdagstryck, som lifligt påminde om den nyss gångna tiden och dess strider och — gud ske lof! — segrar. Då mindes jag ock ditt bref och ett par anmärkningar, som jag kände mig hugad att besvara. Den första rör mig. Du säger, att jag »sjåpade åstad med den be-kännelsen att jag skulle röstat för det kungl. förslaget om icke reservanterna etc.» — Jaha! — dummer. Jaha! Det sade jag och hade sagt långt förut också, »att jag går så vidt, som militärerna gå», men icke längre. Läs nu i protokoll hvad jag sade, för nu finnes det tryckt! Der ser du hela min politik i afseende på försvaret. Inbilla dig ej att jag »vurmar» för indelningsverket. Jag vurmar för ett dugligt försvar, som vi *icke* ha — men följaktligen afskyr jag ett försvar, som är sämre än det vi ha. Och det var ett sådant som bjöds af bönderna. Det Konungen bjöd var vådligt, men icke odugligt. Det var en kompromissfrukt och *som sådan* borde den falla till marken, men det var ett härordningsförslag, värdt all uppmärksamhet och det bäst genomtänkta ur *militärisk* synpunkt, som framlemnats för Riksdagen. — Den andra anmärkningen gäller Forssell, som du undrar öfver att »han sällade sig till gettren.» —

Ha, vid Jupiter, säger jag som Spångberg, med F. F. C. till fosterfar och L. d. G. till dadda, hvar i all werlden skulle han hålla till, om icke på den afviga sidan? Så slutligen undrar du att Bennich icke yttrade sig. Den anmärkningen är så befogad att jag genast lemnar den i sitt obestridliga värde. —

Jag hade nu mycket att säga dig, men som ej låter sig lämp-ligen skrivas. Men nog skulle peruken resa sig på ditt hufvud,

om du finge del af ett samtal, hvori jag dagen före min afresa spelte en lika vågad, som sakramenskad rol (ordet kommer af sacer, som kan betyda såväl helig, som förbannad!).

Jag vistas f. n. på Lidhem hos min dotter och far in till staden emellanåt. Alltså quasi bondpermission. Men äfven jag kan behöfva lite frihet och landluft, om just icke till helsans vårdande. Det är, om ej annat, än för ombytes skull ljuft att få höra göken på landet, sedan man nödgats månadslångt höra lergökarna i hufvudstaden. Ja, min älskade Skragge, har du ännu kommit underfund med hvad som skedde anno 1883 i Maj och Juni? Restat tamen aliquid. Adieu så länge. Med utmärkt högaktning

Gnospelius.

St. Petersburg torsdag 83.

»Från Nova Semlas fjäll till Ceylons brända dalar
Hvarhelst *en usling* finns, han är min vän, min bror.»

På grund af detta språk hos en af apokryfernas små profeter anser jag mig kunna börja min epistel med orden:

Min vän och bror!

Jag har just nu, kl. 6, släpt ifrån mig min pröfningskommité, som afätit mina kycklingar och utdruckit min scherry, mig till nöje, sedan den på förmiddagen troget stått mig bi vid ett oskäligt skatteläggande af bränvinsutskänkningshålen o. s. v. Lampan var tänd och dagens tidningar framme; och sedan jag egnat den uppmärksamhet åt de officiella nyheterna som de förtjena, möttes mina blickar genast af riksdagsmannavalet i Falun, och din afsägelse Plocka ut ur Lindfors lexicon — eller än bättre: våra nya målföreningars ordlistor — alla de vokabler, om hvilka det inom parentes står (»lågt ord») eller (skällsord) och tillämpa dem på dig sjelf, och jag skall känna mig åtminstone *något* lugnad. — Du vill att det rätta skall ha framgång, men du vill inte hjälpa dertill!! Den seger, som dina politiska trosförvandter efter mångårigt förtryck tillkämpade sig sista riksdagen, var så tunn — om jag så får uttrycka mig — att derest inte den begagnas nästa år med all möjlig klokhet och ansträngning, blir den inte annat än en ljusglimt i den fortfarande dimman. Af valen, som hittills skett, ser du lätt, att de förre maktinnehafvarne »mist sugen» i

betydlig grad, och enligt min åsigt är nästa riksdag, långt ifrån att vara en obetydande, en bestämdt afgörande för framtiden. Detta under förutsättning likväl, att hvarken säkerhet, ligkiltighet eller privattycken bemäktiga sig de *alla* vederbörande. Du kan under sådana förhållanden tänka dig, med hvilka känslor jag läste din afsägelse. Jag känner din antipati för Stockholm, men kan du vara der under kyrkomötet, så kan du det ock under riksdagen, som denna gång nog är för Sverge af mer vigt än »mötet». Ä'ke nu din vän Posse afdankad? Ä'ke det att antaga att åtminstone ett par rådgifvare till kommer att snöpas, på det att antalet af administrativa missfoster må varda minskadt? Ä'ke Falun närmare än Hernösand, så att din måttlösa familjekärlek ej behöfver släpa alla småpysarne till hufvudstaden och du utan svårighet hvar fjortonde dag kan fara hem och fråga hur din fru mår? Ä'ke förhållandet mellan Hans Majestät och din undersåtlighet det bästa, eller åtminsione icke sämre under riksdag än kyrkomöte? Sannerligen jag begriper, hur du kunnat handla som du gjort; och förvissad är jag därom, att *om* du begriper det sjelf, du icke kan inför dig sjelf rättfärdiga dig, om det ock skulle lyckas dig att prata bort saken för dina vänner. Men — sat sapienti! »Fä't ä ackompli» som rådman Thun uttryckte sig, och då är det inte värdt att spilla fler ord på saken.

Alltså — efter jag börjat ett nytt ark — något om kyrkomötet! Mycket har jag ej ännu sett ifrån det, men det mesta har gladt mig. Hur tager sig din släkting Olbers ut nu? Intressant och genealisk som vanligt? Hans vackra utseende stegrades, förmodar jag, då han kämpade för formula concordiae? (A pro pos, helsa Bergström! Har han gillat din afsägelse? Det skulle smärta mig). Har du någon utsigt att få igenom din motion om katekesläsningen? Låt dem i alla händelser höra lite »ur svenska hjertans djup», när saken kommer före. En af de kraftigaste beforderarne af den tilltagande religiösa ligkiltigheten hos det uppvoxande släktet är den förvända och leda ingifvande första kristendomsundervisningen. Men häri äro vi ense, och jag är alls icke stämd att sjunga några duetter med dig nu, utan tvärtom söka upp alla de antiphonier, som rikligt stå mig till buds vis à vis dig. Alltså!

Hur kan du, mot hela din demagogiska natur, ställa dig och lofprisa latinets inför en hop pojkar? Och sedan — derföre att Tegnér, Järta m. fl. politiska och sociala storheter i en f. d. skolkommitté behagat prata antiquiteter istället för pedagogik — fram-

hålla deras meningar i uppfostringsväg såsom mönstergilla? Är det verkligen din mening, att Grubbes anförande skulle sitta i *våra* skolsalar? Herre!! Ära åt hvarje tids store! Men, kom ihåg, att för hvar år som går vexer deras skugga, medan solen håller på att gry hos deras antipoder. Jag talar nu företrädesvis om de *praktiska* männen. Det gäller väl för alla, men dem mest. Dock, som du vet, är jag ingen fiende till klassiciteten. Tvärtom! Men ett kärnfel är det att tro eller ifra för att *alla* kryddbonesare genom Cornelius Nepos skola förmå inhemta en större portion ljus, än de, som ej fått erfarla förmånen af hans bekantskap. Gör en 6 à 7 latinläroverk för riket. Det är nog. Det kommer ändå att från dem utgå ett flertal, som inbillar sig skriva svenska bäst i enlighet med latinska grammatikan. — Men, hvad är detta för småsaker mot din proklamation af det kristliga idealet?!

I alla okristliga påfvars namn, hur kan du anse Bismarck för detta? En stor man är han; det var Napoleon ock, och Attila m. fl. Men nog tusan har han mer tycke af fan, än af vår Herre. Du talar om bönböckerna, som hans fjäntige biograf snokade upp. — Jag tror verkligen att de funnos, men hvad bevisar det? Hos Ludvig XI fanns bönböcker på alla kända språk, och påfven kallade honom sin allra kristligaste son, liksom du gjort med Bismarck, aber — — — sa' tysken.

Nu ger jag dig min anathematiska välsignelse — hm, hur ser Olbers ut då han messar? Det faller mig in, att du borde få mottaga den genom honom, på det att du måtte bli öfvertygad om dess alvarliga mening. *Mig* anser du naturligtvis såsom blott skämtande. Förvånar mig ej. Återigen ett af dina många och grofva misstag! Slutligen — hvad skall jag taga mig till nästa riksdag, då du ej kommer till Stockholm. Du svarar: Detsamma som de sista riksdagarne. Felaktigt. *Då* hade jag andra och särskilda uppdrag. Nu återstår *blott* »polens affärer».

Farväl nu med dig. Hvar har du din gifta flicka? — Har du träffat Glunten? Om du ej har för mycket teologiska gnetter i din yfviga peruk, så skrif några rader till mig, innan mötets slut. Jag längtar att personligen få träffa dig för att omtala något som ej kan omskrivas.

Din väl affectionnerade

Ola Boson Olson.

Ericus Nicodemi, studiosus Upsaliae.

Af J. Nordlander.

Uti Ångermanlands fogderäkenskaper för år 1613¹ stöter man i Norra Ångermanland bland idel allmogemän helt oväntadt på en man, som heter ERICUS NICODEMI. Redan den latinska formen på namnet väcker uppmärksamhet, och man förmodar, att man här har att göra med en studerad man, helst en präst. Men i tillgängliga förteckningar på den tidens prästmän söker man förgäfvets det namnet. Läser man vidare i samma längd, finner man ytterligare, att hvad som antecknas om bäraren af det latinska namnet icke riktigt väl passar in på en man af det andliga ståndet. Erik — för att nu begagna den svenska namnformen — befinnes nämligen där hafva ett både långt och fult syndaregister. Det ser ut så här: Han hade kallat en man v. n. Olof Skening för en *fåretjuf* utan att dock kunna bevisa det; och Olof Jonsson i Näset hade han kallat *en tjuf, skälm* och *ärelös karl*, likaledes utan att kunna stå för sina ord. För sitt okvädinsord till den förre fick han plikta 9 mark och för dem till den senare 40 mark².

Men det var icke blott hans tunga, som varit svår att hålla i styr, detsamma hade ock varit fallet med hans näfvar. Inför lag och rätt hade han nämligen skuffat fogden samt slagit med sin hatt inför denne och sagt, att han (Ericus) där ingen lag undergå ville utan sköte sig eller vädjade till Uppsala (dom-)kapitel. För detta och öfriga saker, heter det i saköresregistret, lät fogden — sätta honom uti fängelse, en i våra ögon väl kraftig näpst för mot domstolen visad vanvördnad.

Mannens latinska namn måste, som sagdt, väcka uppmärksamhet, hans lifliga temperament likaså. När man så finner, att han var hemma i byn By i Sidensjö socken i Norra Ångermanland, så börjar ljus sprida sig öfver hans härstamning, och man anar, att han var befryndad med ingen mindre än en af Ångermanlands allra yppersta söner, nämligen ärkebiskopen ABRAHAM ANDREÆ

¹ I Kammararkivet.

² I mark gällde då lika mycket som 4 kr. och 40 öre i våra dagar. Böterna vid detta tillfälle belöpte sig således till icke mindre än drygt 200 kr.

ANGERMANNUS, lutherska lärans lika nitiska som oförfärad försvarare i vårt land. Dennes vagga stod nämligen en gång i nyss nämnda by.

År 1550 funnos där två åbor, nämligen Olof Olsson och Anders Olsson.² När nu ärkebiskopen har fadersnamnet ANDREÆ och veterligen var ifrån denna by, är det alldeles säkert, att denne Anders var hans fader.³ Mot slutet af 1500-talet eller år 1598 funnos i denna by fem åbor, och årets tiondelängd, som var skriven af prästen, nämner äfven nu först af dessa en med namnet NICODEMUS. Fadersnamnet utsättes detta år ej: han var tillräckligt känd det förutan. Ofta upptages han, som sagdt, först i byn; hans namn skrives ock emellanåt omsorgsfullare och med större bokstäfver, än hvad eljest är fallet. Denne Nicodemus är tvifvelsutan broder till ärkebiskop Abraham, och hans son, vår Ericus Nicodemi, skulle sålunda ha kallat ärkebiskopen för farbroder. Och det gjorde han äfven, såsom vi skola se. Och alltså är bevisadt, att Ericus med elaka tungan är Abraham Angermannibrorsson.

Den nämnde Nicodemus var icke blott en aktad man: han kunde äfven glädja sig åt ett visst välstånd. Ett år uppgick hans tionde till 2 spann i fjärding korn, hvarvid blott *en* af hans grannar gaf lika mycket, medan de andra hade inhöstat vida mindre skörd. Tio år senare eller år 1608 är Nicodemus försvunnen, och först i byn upptages nu ANDERS NICODEMIJ, tydligen en annan son af Nicodemus och således broder till den Ericus Nicodemi, studiosus Upsaliæ, som vi här sysselsätta oss med och som verkligen befinnes vara inskrifven i Uppsala Akademi år 1599.

För att på bästa sätt presentera vår man återgifva vi här innehållet i ett bref, som dåvarande underlagmannen i Ångermanland Nils Bengtsson d. 17 aug. 1613 skref till Axel Oxenstierna, sin öfverlagman³.

Här i landet har en djäkne v. n. Ericus Nicodemi, säger han, uti sju eller åtta år »rabulerat» och sig sommestädes sällsamt förhållit i fråga om någon spannmål. Efter sin sal. *farbroders, Mester Abrahams*, bref hade han år 1592 af allmogen sammantiggt

¹ Vår äldsta förteckning på bönderna i Ångermanland är af år 1535. Uti byn *By* i Sidensjö socken, n. v. V. och Ö. By, upptar denna 5 åbor, nämligen: Sibbjörn, Olof, Gulle, Olof och Anders. (Hjälpeskattslängd af Ångermanland och Medelpad pro anno 1535. Kam.-ark.).

² År 1593 finner man i tionderegistret för samma socken och by först NICODEMUS ANDERSSON, hvilken i kronotonde erlägger mera än någon annan i byn och äfven upptages först bland sina grannar. (Norrlandshandl. 1:93 n:o 6, ibidem).

³ Oxenstienska brevväxlingen. Lagskipningen i Norrland, RA. Där ej annan källa angifves, äro anförda bref hämtade härifrån.

denna. Om han därvid såsom en viaticerande student i våra dagar gått omkring från gård till gård och samlat ihop spannmålen eller på något annat sätt erhållit denna, omtalas icke, men det förra är nog det sannolika. Säkert är, att hvad han fick tog han icke med sig utan lämnade det kvar eller »nedsatte» det i hvar socken, där spannmålen då blef stående.

Men året därpå blef det dyr tid i landet, ty mest allt korn hade af kölden blifvit fördärfvadt. När man då här och hvar i landskapet hade Eriks spannmål stående, råkade helt naturligt litet hvar i frestelse att begagna sig af denna, helst som den ju var en gåfva af allmogen. Kanske tänkte man också, att nöden icke har någon lag.

Men den som icke tänkte på samma sätt, det var vår Ericus. Han ville prompt ha sin spannmål igen och höll därvid strängt på sin rätt. Ännu år 1607 var saken ej ordnad. Men då sökte landskapets båda prostar, som af lätt förklarliga skäl intresserade sig för Ericus, samt årets landstingsmän att slita tvisten. De som mottagit hans säd till förvaring men använt den för egen del blefvo då dömda att antingen gifva honom lika mycket korn igen eller också betala honom med 16 mark penningar för hvar tunna. Detta pris torde ha ansetts något billigt, men det ursäktas däraf, att Ericus sammantigt sin säd i samma socknar.

Men detta ringa belopp ville vår studerande icke mottaga, utan sade, att han ville hafva 24 mark för hvar tunna. Han vände sig då till lagläsaren Nils Bengtsson för att med hans hjälp få detta högre pris; men denne ansåg sig ej allena kunna gå ifrån de goda männens dom, och Erik fick icke de önskade 24 marken för tunnan. Han vände då sin vrede emot lagläsaren eller, som denne yttrar, slog till honom ett stort hat och afvund samt lofvade att vilja förföra honom om allmän välfärd hos allas vår nåd. herre och konung samt riksens herrar.

Af det långa bref, som lagläsaren skref till sitt rättfärdigande, framgår mer än väl, att Erik var på sätt och vis en farlig person, visserligen icke på grund af sin egen betydelse utan till följd af sina förbindelser och högt stående gynnare. Af konung Karl IX hade han år 1610 utverkat sig ett bref, underskrifvet af hofkansleren doktor Nils² och ställdt till dåvarande fogden i Ångermanland

² Nils Chesnecopherus, som innehade denna titel, var en hög tjänsteman i kungens kansli.

Jöns Andersson samt innehållande en befallning till denne att hjälpa Erik till rätta med den omtalade spannmålen.²

Men icke heller nu var det slut med motigheterna för Erik. Fogden hade nämligen, såsom han själf berättat för Nils Bengtsson, råkat att förlägga det kungliga brevet och ej kunnat finna igen det. Detta hade han också berättat för Erik, men denne trodde ej därpå. Och därpå kan man knappast undra. Visst var han en bråkmakare utan like, men så förföljdes han också af ett oblidt öde. Erik sköt nu skulden på lagläsaren och menade, att det var han, som hade förkommit eller haft bort hans bref. Brevets försvinnande hade varit före på tinget, troligen landstinget, och lagmannen hade enligt hans uppgift i samma bref gjort sin ed därpå, att han i detta fallet var oskyldig; och han hade äfven gjort en kraftig ed, önskande »att aldrig komma, där Gud vore, om han visste, hvart Eriks bref vore kommet». För öfrigt tillägger han icke utan fog: »Och icke borde mig hans bref att hafva. Dock likväl får jag icke för honom vara oförtalt.»

Den förra och större delen af sitt långa bref ägnar Nils Bengtsson åt historien om spannmålen och till själf försvar; i den senare öfvergår han till anfall mot Erik. Denne hade, säger han, uti några år gått här i landet och sig motvilligen förhållit. Och när hans saker skulle efter lagen straffade varda, hade han ej velat dem undergå.² Vidare hade Erik, allt enligt lagläsarens berättelse, med sina skrivelser »bemödt» eller utröttat kansleren. Så hade han »nu uti föråret» utgifvit en handskrift, som Nils Bengtsson bifogade i afskrift.³ Denna skulle emellertid enligt Bengtssons mening ej vara vidare hedrande för författaren. »Däraf varder Ers Härlighet *hans dygder* förnimmandes», heter det nämligen om den helt ironiskt.

Underlagmannen daterar sitt bref. d. 17 aug. 1613. Åtta veckor därförut hade han erfärit, säger han, att Ericus dragit söderut för att klaga på honom för spannmålen, och Nils Bengtsson tar för gifvet, att Ericus på den resan, såsom han hotat, äfven skulle besöka öfverdomaren mest rörande spannmålens betalning men ock på grund af »andra hans bedrifna handlingar». Men lagmannen tyckte ej om sådana klagomål direkt hos öfverlagmannen, och han ber, att Ericus »och andra sådana» icke måtte

¹ Brevet saknas i Riksregistraturet för året.

² Detta kunde intygas, menar brefskrifvaren, af Jöran Clausson Ekelöf, hvilken våren 1613 uppfordrat soldater ifrån Ångermanland.

³ Denna är oss ej känd, men upplysande skulle den säkerligen vara, om den kunde igenfinnas.

blifva hörda af denne. Först borde de nämligen på ett allmänt landsting i Ångermanland bevisa sina klagomål; men när de då där styrkt dessa, då först vore lämpligt för dem att vända sig till höga öfverheten. »Hvar annorlunda skedde,» heter det, »det Gud bättre, så blifver mången skalk med ondska upptänd, att ingen kan dem för sina saker regera.»

Nils Bengtssons uppfattning af mannen i fråga är häraf tydlig. För honom var Ericus ingenting annat än en svår bråkmakare och »skalk.» Så tyckte ock fogden i landskapet Axel Christopherson.¹ Den 21 juli 1613 höll denne ett landsting i Vibyggerå socken. Vid dess slut begärde han af de 24 ett intyg om det sätt, hvarpå han förhållit sig i sitt ämbete, samt erhöll också ett sådant, enligt hvilket han varit en i allo utmärkt fogde och nitiskt tillvaratagit kronans rätt. Från fogdens utmärkta förvaltning öfvergå betygets utfärdare icke utan en viss skicklighet till att tala om Ericus Nicodemi. De tänka sig den möjligheten, att deras landsfogde kunde hos den höga öfverheten bli anklagad för någon del af sin förvaltning, men i så fall borde saken, mena de, icke dömas, förrän den blefve skärskådad och rannsakad i deras landsända.² Att många kunde, det Gud bättre, hos öfverheten eller de välborne herrar ställa till buller och komma med osanning, det hade de ock någorlunda förstått af hvad »en vid namn Ericus Nicodemi» hade ställt till. *Efter befälningssmannens och lagläsarens välfärd* hade denne traktat, och de ansåge det önskvärdt, att hans handlingar måtte bli till Ångermanland hänskjutna både om ett och annat, så att de där på landsting kunde blifva förhörda. Nu vore det spordt, heter det, att Ericus där i landskapet tagit en hop med bomärken,³ mesta delen oveterligen, såsom ett stöd för sina många uppdiaktade klagomål — de begagna ordet *afundspunkter* — för att därmed 'förföra' rätten. Tilläfventyrs hade ock, säga de, Ericus

¹ Han kallas försiktig, hvilket tyder på att han varit krigsman.

² Alldeles samma åsikt uttalas här ofvan af underlagmannen. Huru pass själfständigt landstingsmännens intyg är, framgår tydligt häraf. Uppenbarligen var saken aftalad de båda männen emellan.

³ I trakter, där skrifkunnigheten ej var vidare allmän, brukade man utfärda en fullmakt på det viset, att männen, såsom de missnöjda i detta fall, ritade sina bomärken på ett papper utan någon text alls. Detta lämnades sedan åt den fullmäktige, som, ofta i en annan landsända, t. ex. Stockholm, fick uppsöka någon skrifkunnig för att med dennes hjälp få handlingen i fråga uppsatt. När t. ex. lapparne, såsom ofta hände, ville till konungen framföra sina klagomål öfver en fogde, gingo de mången gång så tillväga. I det på detta sätt erhållna dokumentet inlades det med bomärkena försedda bladet, och gällde då dessa, såsom om de varit tecknade vid hvars och ens namn på själfva handlingen.

åtagit sig några andras saker, nämligen sådana, som vore lika med honom. Efter detta fortsattes åter lofsången öfver fogden. Endast ett år hade han varit där i landskapet, men med lag och rätt samt annan umgängelse hade han så förhållit sig mot både fattigom och rikom, att skäl för beskyllningar emot honom icke förefunnes för andra än sådana, som ej ville undergå Sveriges lag och låta bestraffa sig. Gärna åstundade de honom längre till befallningsman, ty »ingen from man» kunde hafva honom att för något beskylla.

I början af intyget nämnes det, att de 24 hade anledning att tro, att fogden blifvit angifven för öfverheten för det han då på våren pålagt en gärd till soldaternas behof. Men detta vore skedd, säga de, enligt kungligt bref samt med landets rådfrågning och samtycke. Det lifliga försvaret för fogden i slutorden afse tvifvelsutan i främsta rummet dessa beskyllningar; men nog torde också här, kanske särskildt i talet om »ingen from man», finnas en hänsyftning på Ericus Nicodemi.

Ehuru landets insegel säges veterligen vara tryckt under detta intyg och det t. o. m. »här vid tingsbordet» och ehuru handlingen nog afser att vara ett kraftigt bevis för fogdens präktiga förvaltning, kan man dock knappast tillmäta den någon synnerlig betydelse. Loforden äro nämligen så superlativa, att man synes ha skäl för den förmodan, att de mera voro ett uttryck för fogdens tankar om sig själf än för landstingsmännens oförvillade omdöme om honom.

Huru förhöll sig nu Erik själf till alla dessa beskyllningar och tillmälen?

Till svar därpå kunna vi hänvisa till två af honom författade bref, af hvilka det ena är det af Nils Bengtsson år 1613 omtalade och enligt honom »uti föråret» författade. Det är dateradt uti Nordingrå d. 11 aug. 1612 och börjar tämligen pompöst med följande ord:

»Jag ERICUS NICODEMI, studiosus Upsaliæ, bekänner och härmed viterlig gör, att — — —» Fortsättningen är emellertid icke lik denna ståtliga början, utan genast framställer han sig som en felande men ock ångerfull syndare. De i början af denna uppsats omnämnda okvädinsorden erkänner han, fast med försök att ursäkta dem. Sedan fogden Axel Christopherson d. 27 juli 1612 hållit laga ting i Sidensjö och därvid förhandlat alla kronans saker, hade Erik af fjerdingsmannen blifvit införd i saköresregistret, eme-

dan han skulle ha skällt den nämnde Olof Jonsson för *tjuft* och skälm. I sin »öfverdådighet» kunde han kanske ha gjort detta, säger han, men han mindes det ej; och då vittnen, som hade hört hans ord, därpå gjorde sin ed på lagboken, så kunde han ej neka därtill, ehuru han tyckte det ganska illa vara. »Jag greps då till råds», säger han, »att vilja denna såsom ock många andra saker uti Capitlets dom i Uppsala appellera och ej här lag undergå; det jag ock i min fäkunnighet gjorde.»² Vidare medger han möjligheten däraf, att han vid samma tillfälle inför rätta »spotskat» (varit spotsk emot) den nämnde fogden; och i så fall erkänner han, att han det icke bort, helst emedan fogden honom ingen orätt gjort. Det vore dock blott skedt i *hans fylleri*. Erik beder härför om nåden och icke om rätten, d. v. s. att nåd skulle vederfaras honom och han icke träffas af lagens hela stränghet.

Erik omtalar ock några intyg, som invånarna i Sidensjö, Anundsjö, Arnäs samt andra socknar hade utfärdat om honom. Det första var gifvet af de 12 edsvurna och gemene man i Sidensjö, försedt med deras bomärken, och hade öfverantvardats åt fogden. Innehållet angifves ej närmare, men något för Erik obehagligt var det. Han erkänner nämligen, att han icke kunde fullkomligen neka till att det, som där omtalas, vore händt; men orsaken därtill hade varit hans missgynnare, som icke med godo hade velat betala honom, det de voro honom skyldiga. Härvid syftar Ericus utan tvifvel åter på sin spannmål. — De andra socknarnas intyg om honom tar han i en klump och nämner, att de inlämnats till rätten; men hvad som om honom sades i dessa, kunde han ingalunda minnas. »Där det så af mig sagdt är, så är det uti min svaghet sagdt.» Han tar ock Gud till vittne, att han därmed intet ondt menat, samt beder åter om nåden.

Nils Bengtsson hade, som vi erinra oss, bittert klagat öfver Eriks motvillighet och skalkhet. I slutet af sitt bref talar Erik ock om sitt förhållande till denne man och erkänner öppet, att han uppfört sig illa äfven mot honom. I några år, säger han om sig själf, hade han på många rum om landets lagläsare anført några slemma ord och tillvitelser och det i den tron, att han (Bengtsson) hade förkränkt hans (Eriks) rätt. Men nu, säger han vidare, hade han om honom förstått annorledes samt bekände, att han gjort honom orätt och försäkrade, att han aldrig, vare sig då eller framdeles, ämnade bestå samma tillvitelser. Dock menar Erik,

² Uppsala domkapitels protokoll saknas för året.

att om fogden förr hade befordrat honom till hans rätt, hvilket nu hade skett, så hade han länge sedan begifvit sig till sin förra studering, det han nu emellertid gärna skulle göra.

Erik erkänner således och ångrar, hvad han brutit, samt fruktar straff därför. Till »landets förman,» den nämnda fogden, riktar han därför en mycket vördsam och ödmjuk bön, att han nu för den gången ville öfverse med alla dessa förvitelser. I så fall förband sig Ericus på ära och redlighet samt vid allt det goda, som han hos Gud, sin skapare, ville hafva, att han aldrig skulle någon befallningsman eller några andra, som i det landskapet beklädde något ämbete, vara under ögonen utan dem med all tjänst och lydno gärna undergå. Men skulle, det Gud förbjöde, annorlunda synas, »så lofvar jag», säger han, »gärna dessa och andra punkter efter lagen bekläda och undergå». Ändtligen ber han fyra präster, som voro vittne häröfver, att under skriften sätta sina namn och signeter jämte hans eget¹.

Detta är de »dygder» hos Ericus, hvarom Axel Oxenstierna, enligt Nils Bengtssons skämtsamma ord, skulle få läsa i detta bref. Emellertid är det egentligen intet skäl att härvid begagna pluralis, ty det är bara *en* dygd, som här yppar sig, nämligen den djupa ångern. Men icke heller med den torde det vara så helt. Säkerligen var det de här namngifna prästernas förtjänst, att denna skrift kom till stånd. Varma protestanter som de norrländska prästerna voro, kunde de naturligtvis icke utan djup smärta se brorsonen till deras oryggligt ståndaktige banerförare i årtal ligga invecklad i en bitter och i synnerhet för honom förnedrande strid med landskapets fogde och domare. De ville, sin plikt likmätigt, stifta frid mellan de stridande, och det hedrar dem. Skada blott, att Ericus så snart glömde de högtidliga löften, som han härvid afgaf, och de vackra föresatser, som han antagligen gjorde.

* * *

Det var i aug. år 1612 som Ericus så högtidligen lofvade² bot och bättring samt ock särskildt utfäste sig att aldrig mera ofreda någon befallningsman eller annan ämbetsman i Ångermanland. Men ett år hade ej hunnit fullt gå till ända, innan han åter befinner sig på krigsstigen emot såväl Nils Bengtsson och Axel Christopherson

¹ De, som skriva under, äro Olaus Martini i Nordingrå, Jacobus Zeb[rozynthus, d. v. s. ifrån Säbrå], Zacharias Jonæ Norensis (i Nora) samt Ericus Georgii, kaplan i Nordingrå. Sist kommer namnet Ericus Nicodemi. I det följande återkomma vi till detta bref.

som en tredje, nämligen Samson Evertsson, förut lagläsare i landskapet, jämte »några flera deras medhållare». I ett bref af d. 26 juli 1613 och dat. Holmiæ (Stockholm) anropar han rikskansleren om hjälp och skydd emot dessa. De hade nämligen i många år gjort honom orätt, och särskildt nämner han, att de olagliga hade afhändt honom allt, hvarmed han kunnat hjälpa sig till sina studier. Sedan hade han måst tre resor draga dit till Ångermanland till rätta, men ändock hade han ej nått sitt mål. Hans rätt hade de alltid förtryckt och förkränkt. I stället för att tilldöma honom, hvad honom med rätta tillkomme, hade de påfört honom många olagliga insagor, som innebure högmål. Och därmed hade de fortsatt så länge, att det vore för långt att det förtälja. Men han nämner dock något, och man häpnar när man får höra, hvad anklagelserna lydde på. Den första gällde — *mandröp*. Den var dock osannfärdeligen gjord, säger Ericus, och det vill man gärna hoppas. Af konung Karl IX hade han ock fått fridsbref att försvara sig med i detta fall, men det hade hans nämnda ovänner röfvat ifrån honom, och inför lag och rätta hade han blifvit hvarken »hörd eller vörd».

Men de svåra anklagelserna voro icke slut härmed. Fogden, den nämnde Axel Christopherson, hade, såsom Ericus berättar, äfven dömt honom till — *tre lifssaker*, hvaråt, såsom Ericus uppger, lagläsaren *hade ledt* med skadeglädje. Han »stod medan utanför dörren och log däråt, att hans handskrifvare las lag öfver mig», säger Ericus, hvilken ock klagar, att ingen var där, som honom anklagade, ej heller tolmäns dom. Den därpå följande skildringen af det sätt, hvarpå den stackars Ericus blifvit behandlad, är så drastisk, att vi ej kunna undanhålla läsaren densamma. »*Där lät han sätta mig i järnen*», säger han, »och hängde mig på portstolparna både natt och dag i länsmansgården och på tingsplatsen, att fötterna icke räckte ned till jorden, och slet mig armarna, ryggen och magan sönder, att jag ett halft år ingen väg kunde färdas.» Och ändå mera! »*Jag hafver ett stort fel af tarmlopp och [han har] tyranniserat så länge med mig, att han, med oändelig fängelses hotande, tvingade mig till att skriva en förbliktelses-skrift, som lägläsaren ställte (dikterade) mig före, att jag ord från ord, som hon föreställt var, skriva måste emot prästers och tolmäns skrifne vittnesbönder, som vittna mig i allt detta oskyldig vara*». Härmed åsyftas den nyss nämnda försonings-skriften, som således skulle vara Ericus aftvungen.

När man på denna tid valde riksdagsmän, skedde det på landstinget. Därvid brukade man skriftligen affatta de önskemål, som ombudet på landskapets vägnar skulle frambära till regeringen. Detta dokument kallade man för landets klagopunkter. Ericus hade ock författat en skrift, som han kallar med samma namn, — vi ha ej lyckats finna densamma —, och till styrkande af alla sina påståenden hade han enligt egen uppgift vidfogat sina vittnesbörder, d. v. s. intyg, som han skaffat sig. Men detta tyckte fogden icke om, och då lade han helt enkelt beslag på dem. Om så verkligen skedde, var fogdens skäl naturligtvis det, att han fruktade för öfverhetens ingripande i saken. Men för Ericus hade Axel Christopherson motiverat sin åtgärd därmed, »att en hund inte måste bära ärliga mäns vittnesbörder». Om förpliktelseskraften hade för öfrigt fogden sagt, att den rätt väl tjänade att sitta på kåken (spöpålen). Antagligen har han styrt om, att Erici klagopunkter kommit hvarken till hans förmäns eller eftervärldens kännedom.

På grund af allt detta beder och bönfäller nu den olycklige mannen mycket ödmjukt, att kansleren och öfverlagmannen för Guds skull måtte kalla fogden till Stockholm med samma handskrift, d. v. s. de nyss nämnda klagopunkterna, tillika med vittnesbörden, så att saken måtte af K. M:ts råd blifva dömd. Vidare anhåller han, likaledes för Guds skull, att kansleren ville hjälpa honom, så att han måtte få någon vedergällning för den stora orätt, som hans ovänner tillfogat honom. På grund af denna hade han nämligen måst kosta på sig mycket. I följd af deras olagliga insagor hade vidare »både kall och ämbete» varit honom förbjudna, ty de hade tagit ifrån honom konung Karl IX:s fridsbref, förfalskat ärkebiskopens bref och förbjudit, att vittnesbörd lämnades honom af nämnden och att rannsaking hölles. Underskriften lyder:

ERICUS NICODEMI ANGERMANNUS

©.u.

Så vidt vi kunnat finna, höll Axel Oxenstierna aldrig själf något landsting i Norrland. Hans tid tillät det säkert icke. Men däraf led utan tvifvel lagskipningen icke så litet, då ju hans underlagmän eller de s. k. lagläsarne på grund af bristande kontroll lätt kunde frestas till allehanda olagligheter. År 1615 d. 22 mars lät han emellertid hålla ett landsting i Ångermanland, och Bo Gustafsson till Fulnäs var den, som i hans ställe höll detta.² Jämte honom

² Protokollen m. m. från landsting i Norrland. RA.

deltogo däri Carl Berg till Boberg samt underlagmännen i Hälsingland och Medelpad Lars Kelbiörnsson och Peder Månsson. Här infann sig vår Ericus, helt visst i hopp, att rätt ändteligen skulle vederfaras honom. Men det hoppet kom på skam. På tal om honom börjar protokollet sålunda: »En gammal djäkne Ericus Nicodemi anklagade Nils Bengtsson för det han skulle hafva tagit ifrån honom 6 daler 3 mark penningar, som Nils Bengtsson i sin räkenskap infört hade.» Ericus hade då varit student i åtminstone 25 år. Därför har troligen uttrycket »gammal djäkne» ansetts förklenande och af en samtida hand öfverstrukits. Då steg Samson Evertsson fram, som då var lagläsare (när den domen fälldes), och bevisade, att Ericus var lagliga sakfällder till 40 mark för en kjortel han röfvat hade. Tomas Olsson i Drömme och Peder Olsson i Nyland, båda från Sidensjö socken, intygade ock med ed på lagboken, att så var fallet, och då frisades den tilltalade för den beskyllningen. — Vidare anklagade Ericus samme man samt Axel Christopherson och Samson Evertsson för att ha skrivit sig några intyg, som Nils Bengtsson affattat, under enfaldiga bönders bomärken; och afsikten med dessa skulle ha varit, att de skulle stadfästa sin grofva lögn. Utgången blef densamma. Efter sakens noga rannsaking kunde Ericus, heter det, icke bevisa dem annat än det, som ärligt var.

Därefter ombyttes rollerna, och Ericus blef svarande part. Han beskylldes nämligen för att några gånger hafva skrivit till fogdarna och i synnerhet Anders Eriksson, som då innehade detta ämbete, och bedt dem att taga sig till vara för Nils Bengtsson, efter han vore en falsk och orättfärdig bedragare både i domar och alla andra handlingar, som han (Nils Bengtsson) och andra fogdar skulle hetts hafva gjort. Dessa bref och slemma skrifter, heter det vidare, låge Ericus då för ögonen, men han kunde intet vare sig med vittnen eller skäl sådana oärliga skällsord och förvitelser bevisa. Därför skulle han nu efter lagen ha dömts till dryga böter, men efter han föll till föga och bads före, gifvo hans vederparter honom vänskap, nämligen så mycket deras sak vidkomme, »efter han intet äger att böta med», tillägges det.

Det hopp om upprättelse, som Ericus satt till lagmanstinget, hade sålunda kommit på skam. Därtill var han äfven, såsom det sista uttrycket ger vid handen, ekonomiskt under isen. Sina senare bref börjar han också med de blygsamma orden: »*Jag eländig* (eller: *fattig*) *person, beder* — — —»; och detta var troligen icke blott ett tomt talesätt utan ett sant uttryck för verkliga förhållandet.

Ännu så sent som åren 1618 och 1619 var denna bittra strid icke utkämpad, utan Ericus är då fortfarande i full verksamhet för att skaffa sig rätt. I november månad det förra året infinner han sig inför hofrätten med en supplication och klagoskrift emot Nils Bengtsson och sina öfriga vederparter i Norrland.¹ På tillfrågan, om han varit för lagmansrätten, svarade han jakande, men då hade, sade han, lagmannens ställföreträdare, den nämnde Bo Gustafsson, ej fällt någon dom utan blott åvägabragt en förlikning, som hans vederparter emellertid ej hållit. När han vidare tillspordes, om han varit för H. Maj:t, svarade han: »Ja, för 14 dagar sedan.» Och konungen hade därvid enligt hans uppgift befallt honom att i sin sak vända sig till hofrätten och att åtnöja sig med hvad där blefve afsagdt. Hofrätten beslöt att gifva honom förskrift (rekommendation) till lagmannen.

Hvad påföljd detta bref hade, är obekant; möjligen hade det ingen alls. I mars månad året därpå uppträder nämligen Ericus åter inför hofrätten och begär, att samma supplication måtte uppläsas. Så skedde, och om innehållet antecknas nu, att det utgjordes af beskyllningar emot lagläsaren Nils Bengtsson och fogden Axel Christopherson. Och när dessa sägas vara både många och svåra, är det ingen anledning att betvifla detta. Eriks ödmjuka begäran var nu, att de gode herrarna ville hjälpa honom till rätta emot hans vederparter. Något beslut fattades ej denna gång, men dagen därpå var Ericus »åter framme och begärde, att hans supplication ännu (en gång) måtte blifva uppläsen, det också skedde». Klagoskriften hade gällt icke blott Eriks ovänner i Ångermanland utan ock Bo Gustafssons tjänare. Men hvad ondt denne gjort honom nämner Ericus icke; men han lämnar den upplysningen, att den felande »hafver därför bedis». Hofrätten lofvade att senare lämna Ericus svar, men hurudant detta blef, finnes ej antecknadt.

Af hofrättens rekommendation för Ericus till rikskansleren begagnade han sig äfven, i det han uppvaktade denne med en skrifvelse, den sista kända af hans hand. Denna saknar visserligen datum, men då kontroversen med Bo Gustafssons tjänare och uppvaktningen för konungen där omnämnas, så framgår den ungefärliga åldern däraf. I brevet anhåller Ericus om stämning på sina motståndare till hofrätten. Med resultatet af det nämnda landstinget är han nämligen fortfarande missbelåten. Bo Gustafsson, som på rikskanslerens vägnar afhandlat denna sak, hade visserligen åväga-

¹ Svea hofrätts protokoll 1616—1630. RA.

11—101833. *Personhistorisk tidskrift* 1919.

bragt en villkorlig öfverenskommelse mellan de tvistande, men mot denna hade infall gjorts. Af brefvet framgår ock, att Ericus vändt sig till konung Gustaf Adolf för att nå detta mål. Efter laglig appellation hade H. M:t ock lofvat honom den sökta citation, om hvilken han nu beder öfverlagmannen. Denne kunde ock, menar Ericus, genom Nils Bengtssons många skrifter till honom se, huru underlagmannen anförde klagomål emot honom (Ericus), liksom skulle han (Ericus) tillfogat honom större orätt, än han (N. B-n) tillfogat honom. Genom sådana osannfärdiga skrifter blefve Ericus icke blott af många vrångvisa öfverfallen med skällande och äreförkränkande utan ock på många rum ofredad af Nils Bengtssons vänner och väns vänner. Utan sannfärdiga vittnen och laglig rannsaking kunde detta, säger han, icke rättvisligen ändas. Huruvida Ericus vann sitt syfte, är oss okänt. Troligen misslyckades han i sina försök. — Detta är, hvad vi för närvarande veta om Erici Nicodemi strid mot öfverheten i hans landsända; framtiden skall sannolikt bringa andra handlingar därom i dagen.

* * *

Hvad skall man nu tänka om denne Ericus? Var han i verkligheten en sådan oförbätterlig bråkmakare, »skalk» och våldsvärkare, som han af sina motståndare skildras, eller har han under den envisa striden för sin rätt stött lagman och fogde för hufvudet och ådragit sig deras oförsonliga hat? Utan att vara blinda för Ericus' ovanligt obändiga och obehärskade lynne äro vi för vår ringa del böjda för att tro det senare vara fallet. När man ville betala hans spannmål med endast 16 mark för tunnan, så var detta oskäligt litet, och att han var missnöjd därmed, må ej väcka förvåning. — Huruvida män voro då hans hätska motståndare? Alla tre känna vi rätt väl till, och om underlagmannen Nils Bengtsson ha vi i det stora hela fått mycket goda tankar. Dock måste det nämnas, att han på det landsting, som här omtalats, hade att rättfärdiga sig för tvenne allvarsamma anklagelser. En man v. n. Peder Eriksson anklagade honom nämligen dels för att olöfligen ha tagit landets signet och tryckt det under de domar och rannsakingar, som han emot samme Peder Eriksson presenterat den kungl. hofrätten, dels för att med liseri ha fått Herr Ingemars, kyrkoherdens i Torsåker, signet under samma rannsaking. Den dåvarande nämndens och kyrkoherdens vittnesbörd voro emellertid af den art, att underlagmannen frikändes och anklagaren bötfälldes. Underlagmannens

oskuld i detta fall kan ju synas fullt bevisad, men man kan också tänka sig den möjligheten, att nämnden af fruktan för domaren gått med på en orättvis dom och att kyrkoherden af vänskap till denne ej vittnat riktigt.

Att fogden Axel Christopherson var en laglös människa, som man kan tilltro hvad som helst, är alldeles visst. Innan han kom till Ångermanland, var han fogde i Medelpad. I häradsrättens dombok för det senare landskapet belyses hans sätt att utkräfv kronans rättigheter af följande ordagrant afskrifna berättelse: »År 1614, när marknadsfolket drog till korsmässa marknad [på Härnön], lät fogden A. Ch—n sätta några af sina tjänare i Tynder-sundet, hvilka där plundrade allmogen och togo af dem deras marknads-gods, och sedan måste ägarne lösa igen sin egendom för penningar eller penningars värde.» Särskildt nämnes det, att han på detta sätt lät upptaga 5 tr lax, som Indals gäll resterade på sin stadga; men genom detta uppbördssätt hände det, »att *den* miste sin lax, som oskyldig var.» Man menade icke utan fog, att fogden kunnat hemsöka den skyldige och »låta den obrottslige blifva oplundrad i sin rätta marknadsresa.» Om nu detta handlingssätt i någon mån kan ursäktas såsom beroende på nit att tillvarataga kronans rätt, så kan detta svårligen ske, när samma metod tillämpades på sådana, som icke voro medelpadingar, ja, icke ens svenskar. Jämtar brukade på samma tid i stort antal besöka nämnda marknad, hvarvid de först färdades utför Indalsälven och sedan fortsatte sjöledes samma väg som medelpadingarna. Att äfven sådana kunde råka ut för hans tjänare ses af fortsättningen i domboken, hvilken lyder sålunda: »De främmande från Jämtland, som ock voro i sin marknadsresa, blefvo likaledes plundrade, *utaf hvilket intet godt komma kan.*»² Ändlösa tvister, som samme fogde hade med både allmogen och lagläsaren i samma landskap, äro icke heller ägnade att skänka hans uppgifter tilltro.

Om Samson Evertsson, den tredje af Erici motståndare, skola vi ock fatta oss kort. År 1606 var han en tid lagförare i Ångermanland, men det blef en snöplig ände på den värdigheten. Konung Karl IX hade skickat kammarrådet Nils Andersson till Färdal för att hålla rannsaking rörande allehanda missförhållanden i Norrland, och resultaten däraf uttryckes i bref d. 15 jan. 1606 så, att »en hop» blifvit antecknade, som dels bedrifvit stora och grofva missgärningar, dels sett igenom fingrarna med

² Man ser här, huru angelägen man var om grannsämja rikena emellan.

dem och låtit dem blifva ostraffade.¹ Först bland dessa nämnes just lagföraren i Ångermanland Samson Evertsson, hvilken jämte tolf andra skulle, väl förvarade, föras till Uppsala att där vid Distings marknad stå till rätta. Samma dag får grefve Magnus Brahe i egenskap af lagman öfver Uppland och Norrland befallning att infinna sig på samma tid och ställe för att döma de anklagade norrlänningarne. Huru domen lydde är oss ej bekant. Vi veta blott, att konungen d. 7 mars s. å. förordnar en enspännare, som skulle resa till Uppsala efter en hop »illgärningsmän» — i första rummet nämnes fortfarande Samson Evertsson — hvilka, alltjämt väl förvarade, skulle föras vidare till Örebro, där konungen synes ha ämnat att hålla räfst med dem. Huru detta för dem säkerligen mindre angenäma sammanträffande slutade, känna vi icke; men säkert är, att efter detta miste Samson Evertsson sin lagmansbefattning i sin hemort och lefde där blott som privatman.

Erici motståndare voro således, möjligen med undantag med afseende på Nils Bengtsson, män af ganska tvifvelaktig rättrådighet, och det var på den tiden ej alldeles ovanligt med ämbetsmännen i den landsänden. När Ericus finner, att hans rätt kränkts med afseende på spannmålen och att han därigenom blir urståndsatt att fullfölja sina studier, då uppröres däraf hans rättskänsla, och han vågar kraftigt fordra sin rätt. Men sådant måste näpsas; därom voro lagläsare och fogde sams. Med sitt häftiga temperament, ej olik farbrodens, förgår sig då Ericus och fördärfvar därigenom sin sak samt troligen äfven sin framtid.²

Om vår olycklige »studiosus Upsaliae» ha vi icke mycket att tillägga. Ett af de anförda brefven är dateradt *Holmiæ*, och i det talar han om resor, som han måst göra till Ångermanland. Däraf vill det synas, som om han då varit bosatt i hufvudstaden. Äfven ser det ut, som om han, tack vare ärkebiskopens bref, en gång haft något »kall och ämbete», hvarifrån han dock genom sina motståndares vrånghet afstängts. Några närmare upplysningar härom kunna vi ej lämna.

Det enda vi ha att tillägga om Abraham Angermanni brorson

¹ Riksregistr. för 1606. RA.

² Vi skulle kunna anförda ett upprörande exempel på huru vid samma tid en borgmästare och rådman i Härnösand sökte beröfva en borgare i Västerås, som var född i Norra Ångermanland, hans arfvedel i Sollefteå och genom en mångårig rättegång på en för honom aflägsen ort vållade honom så stora omkostnader, att dessa uppgingo till lika mycket som arvet, när det ändtligen tilldömdes honom.

är det, att han ännu år 1617 var i sin hembygd och där bevittnade en »sytningshandel», som det året föredrogs för rätta.¹

Sina dagar slutade han säkerligen i obemärkthet och armod. Rätthafveri på hans sida och orättvis behandling af myndigheterna i landskapet vållade nog hans ofärd.²

¹ Domböcker för Ångermanland 1612—22. RA.

² Tack vare stort tillmötesgående af d:r Tor Berg ha vi fått taga del af hans afskrifter utaf Johan Skyttes bref. I början af år 1620 företog Skytte en resa genom Norrland och Finland för att hålla rannsaking rörande fogdarnas förvaltning m. m. I mars samma år befann han sig i Österbotten och skriver då till Axel Oxenstierna ett långt bref, hvori förekommer följande passus: »Jag frågade», heter det, »Eder underlagman i Ångermanland, Nils Bengtsson, hvad det var för en, som han hade träta med och (som) hade angifvit honom i Sverige. Han laddes intet veta däraf, undantagandes hvad Ericus Nicodemi, den förlupne drickaren, hade kunnat göra. Och om jag rätt minnes, så rekommenderade I mig en sak, den honom angick, den mig är fallen utur sinnet. I vele fördenskull ännu avisera mig om samma ärende.»

Rikskansleren hade således verkligen ägnat uppmärksamhet åt Erici sak. Den i första rummet efterfrågade var troligen den här ofvan nämnde Peder Eriksson.

Stockholms öfverståthållare.

Af

N. v. D.

28. Grefve Carl Mörner.

Den gamla tyska adelssläkten Mörner inkom till Sverige från Brandenburg i slutet af 1500-talet. En af dess förste medlemmar här i landet var landshöfdingen Otto Helmer Mörner, far till riksrådet friherre Carl Mörner till Tuna och farfars farfar till hofjägmästaren friherre Carl Gustaf Mörner, som åter i sitt äktenskap med Margareta Fredrika Duse blef fader till öfverståthållaren grefve Carl Mörner.

Född den 1 december 1755 blef Carl Mörner 1771 kadett vid Artilleriregementet och redan följande år underlöjtnant vid samma regemente. Den 19 augusti 1772, denna bemärkelsedag i Sveriges historia, befann sig den nyvordne underlöjtnanten i egenskap af vakthafvande officer å artillerigården, då Gustaf III efter att hafva vunnit lifgardet på sin och statshväfningens sida anlände dit för att taga trohetsed jämväl af artilleriets officerare och manskap. Denna lyckliga tillfällighet förskaffade redan nu den 16-årige ynglingen riddartecknet af svärdsorden. Det skulle likvisst komma att dröja ännu nära 10 år innan den unge svärdsriddaren hugnades med löjtnants grad.

Mörner, som såg bra ut och hade ett gladt, förbindligt väsen, blef snart en gärna sedd gäst i flera af hufvudstadens sällskapskretsar. Han umgicks bland annat flitigt hos statssekreteraren Elis Schröderheim, som icke underlät att hos konung Gustaf III till det bästa anbefalla sin unge vän och därmed också för den hittills tämligen obemärkte artillerilöjtnanten öppnade vägen till framgång och ryktbarhet.

1785 anställdes han sålunda vid hofvet till en början i egenskap af kammarjunkare. Han fick som sådan tillfälle att göra sig

Grefve CARL MÖRNER
Öfverståthållare i Stockholm 1812—1818.

fördelaktigt känd af konungen och blef 1787 kavaljer hos kronprinsen samt tillika kapten. Befordringarna gingo nu raskt. 1792 i maj blef han major och i juli samma år öfverstelöjtnant.

Vänlig, öppen och godlynt på samma gång som kraftfull, lugn och bestämd, lyckades Mörner förvärfva ett ej obetydligt inflytande öfver den unge prinsen, snart den unge konungen; ett inflytande, som han ingalunda synes missbrukat utan i främsta rummet användt till att afhålla denne från förhastade och okloka åtgärder, hvartill andra sökte förleda den oerfarne ynglingen.

Det första tillfälle af större betydenhet, som härvid erbjöd sig, var, då efter Gustaf III:s död de med regenten hertig Carl och hans gunstling Reuterholm missnöjda, från makt och inflytande nu utestängda gustavianerna med G. M. Armfelt i spetsen uppgjorde planer att med anlitan af utländsk hjälp störta förmyndareregeringen och äfven sökte härför vinna den unge konungens medverkan. Mörner förmäles nu hafva bestämdt afrådt denne från att inlåta sig på ifrågavarande företag och förmått honom att afvisa alla förslag i sagda riktning.

Hans uppförande härvidlag förblef säkerligen ej obekant för höga vederbörande. Såsom en följd af detsamma kan man helt visst också anse, att han, sedan konungens guvernör N. F. Gyldestolpe i samband med upptäckten af den s. k. Armfeltiska sammansvärjningen måst taga afsked och hertig Carl åtagit sig att hädanefter själf vara sin brorsons guvernör, utsågs till dennes vice guvernör. Likaså att han nu 1794 befordrades till öfverste och generaladjutant samt chef för Finska artilleriregementet, ett befäl, som han följande år fick utbyta mot chefskapet för Kalmar regemente, hvarefter han 1798 efter konungens öfvertagande af regeringen tillika blef sekundchef för dennes egen af utvaldt manskap från de indelta regementena sammansatta libbataljon, 1800 upphöjdes i grefligt stånd och 1802 utnämndes till sekundchef för Svea lifgarde.

Under år 1795 hade emellertid åter inträffat en tilldragelse, som vållat de maktägande mycken oro och förtret. Det var då A. G. Silfverstolpe tog sitt inträde i Svenska akademien och i sitt tal öfver företrädaren A. v. Fersen prisade denne för hans kraftiga opposition mot Gustaf III vid genomdrifvandet af den ännu gällande förenings- och säkerhetsakten. Förbittringen häröfver hos höga vederbörande riktade sig emellertid ej blott mot Silfverstolpe utan jämväl mot akademiens ledamöter och särskildt dess sekreterare, den redan förut misshaglige N. v. Rosenstein, som de rent af

ville tvinga att afgå från sin befattning som den unge konungens lärare. I sin egenskap af vice guvernör satte sig nu Mörner mycket bestämdt häremot, »gjorde de starkaste föreställningar och erbjöd att nedlägga sitt ämbete». Då äfven konungen, som det uppgifves härvid påverkad af Mörner, varmt uppträdde till sin lärares försvar, fick saken förfalla.

Ännu en gång skulle det, om man får tro en uppgift i Biografiskt lexikon, hafva blifvit Mörner förunnadt att genom sitt kraftiga ingripande göra konung Gustaf Adolf en tjänst af betydighet. En äfventyrare vid namn Boheman hade våren 1803 lyckats så bedåra hertig Carl, att denne i honom såg en af »den hemliga vishetens mästare» och lät intaga sig i det mystiska sällskapet E. L. U. D., hvori Boheman var en af de ledande. Men ej nog härmed, man sökte äfven förmå den unge konungen att taga sitt inträde i nämnda sällskap. Detta förmåles nu Mörner hafva hindrat med den påföljd, att Boheman blef häktad och förd öfver gränsen.

Denna uppgift stämmer emellertid ej rätt väl hvarken med Bohemans egen framställning af förloppet eller med Trolle-Wachtmeisters omständliga redogörelse härför, hvilka ej lämna stöd för det antagandet, att Mörner vid detta tillfälle spelat någon framträdande roll, ja ej ens nämna hans namn i samband härmed.

Vare med detta huru som helst, från sagda tid synes det alldeles varit slut med Mörners välde öfver Gustaf Adolf, hos hvilken han tidigare ansetts förmå mycket.

Visst är också, att den unge konungen, sedan han själf fattat regeringstömmarna, snart nog lade i dagen en stark själfkänsla, parad med en utpräglad farhåga att kunna misstänkas stå under andras inflytande, hvilket också hade till följd, att den ene efter den andre af de män, som under förmyndareregeringen åtnjutit hans ynnest och bistått honom med sina råd, sköts åt sidan och upphörde att hugnas med hans förtroende. Högmodig, inskränkt och egensinnig, helt uppfylld af sin kungliga värdighet såg han endast ogärna vid sin sida män med själfständig uppfattning, som dristade förfäktat en mot hans egen afvikande mening. Dessa hans fel förvärrades med tiden. Han gick allt mer utan att akta på erfarenhetens varningar med trotsig halsstarrighet sin egen väg, den väg, som skulle föra honom själf i fördärf och hans rike till afgrundens rand.

Det var för visso med bekymrad blick som Mörner följde sin konung på denna hans bana och såg de hotande molnen allt tätare

skocka sig omkring den olycklige utan att förmå göra något för att rädda honom undan det sorgliga öde, som obevekligt närmade sig. Mörners förtroliga brevväxling från de senare åren af Gustaf IV Adolfs regering ger uttryck åt det missmod, hvarmed han skådade framtiden till mötes, och de dystra farhågor konungens besynnerliga beteende och den oroväckande politiska ställningen ingåfvo honom.

Han tog emellertid del i det pommerska kriget 1805 och 1806 samt blef 1808 generalmajor. Samma år transporterades han som chef till Skaraborgs regemente, hvilken utnämning likvisst ansågs som ett tecken till kunglig onåd och stå i samband med ett sista försök, som han skall hafva gjort att inför den mot undergången besinningslöst störtande monarken uttala ett sannings och varningens ord. Mörner vägrade också att mottaga den honom sålunda erbjudna befattningen.

Han hörde dock ej till de män, som planlade och utförde den statshvälfning, hvarigenom Gustaf IV Adolf skildes från tronen, men, då densamma kom till stånd, tog han det med ett visst lugn, »beklagade konungen men ansåg ej annat att göra». De nya makthafvande dröjde emellertid ej att taga hans tjänster i anspråk. Redan i mars 1809 erhöi han sålunda förtroendeuppdraget att efterträda fältmarskalken Toll såsom chef för den i Skåne sammandragna södra armén. Kort därefter blef han åter sekundchef för Svea lifgarde samt tillika generallöjtnant, hvarjämte han i augusti samma år sändes till prins Christian August af Augustenburg för att underrätta denne om hans val till svensk tronföljare. Två år därefter utsågs han till vice guvernör och militärbefälhavare i Pommern, från hvilket ämbete han dock efter några månader på egen begäran entledigades. Följande år utnämndes han till general och blef tillika öfverståthållare i Stockholm.

Den tidrymd af 4 år, under hvilken Mörner utöfvade denna befattning, präglas af en storartad, på snart sagdt alla stadens förvaltningsområden kraftigt ingripande verksamhet. Talrika voro de författningar, som nu utfärdades, de åtgärder, som vidtogos till hufvudstadens gagn. En drättselkommission blef sålunda tillsatt, åt hvilken skötseln af Stockholms finanser anförtröddes. Allmänna fattigvården fick en förbättrad administration, och en instruktion utfärdades för fattigläkare. Särskilda direktions förordnades för Stora barnhuset, Danviks hospital och Kronokorrekthuset. Krogarnas antal minskades. Sjukrum inrättades i fängelserna och ett kurhus uppfördes på Kungsholmen. Nya reglementen utfärda-

des för mantals- och skattskrifningen, auktionsverket, uppbörsverket samt brandvakten. Poliskammarens befogenhet utsträcktes till trakten närmast Stockholm. Skolväsendet i hufvudstaden förbättrades. Stadens kassor sattes i utmärkt skick. Flera hamn- och kajbyggnader blefvo uppförda samt uppmuddringar och pålningar verkställda. Anläggningen af en ny kyrkogård utanför Stockholm blef beslutad och plan härför enligt Mörners förslag uppgjord. En änke- och pupillkassa inrättades för magistraten, hvars tjänstemän jämväl fingo förhöjda aflöningsförmåner, och åtskilliga anstalter vidtogos i den allmänna välgörenhetens intresse. Det har också om Mörner blifvit yttradt, att »hans minne framträder vanligen, då goda öfverståthållare nämnas, näst Carl Sparres».

Ett afbrott inträdde i viss mån i Mörners framgångsrika arbete för Stockholms förkofran, då han år 1815 utsågs till landtmarskalk vid årets urtima riksdag. I denna sin egenskap skördade han icke det enstämmiga bifall, som synes hafva kommit honom till del som öfverståthållare. L. v. Engeström kallar honom rent af »den sämste landtmarskalk, som på lång tid varit», ett omdöme, vid hvilket ej får fästas alltför mycken betydelse, då Engeström i allmänhet visar sig mindre välvilligt stämd mot Mörner och då detsamma dessutom jäfvas af andras intyg. Kronprinsen Carl Johan röjde äfven en annan uppfattning, då han efter riksdagens slut för att betyga Mörner sin tacksamhet för det sätt, hvarpå denne utfört sitt värf, öfverlämnade till hans fria förfogande 40,000 rdr b:o, en summa, som af mottagaren sedan fördelades mellan särskilda sjuk- och välgörenhetsanstalter i Stockholm. Att Mörner som landtmarskalk lyckats vinna varmå sympatier framgår dessutom af den omständighet, att då han efter slutadt riksmöte och taget afsked af ridderskapet och adeln ämnade lämna riddarhuset, flera ledamöter framrusade samt togo och buro honom som en sista hyllningsgård ned för trappan under det åtföljande ståndets högljudda hurrarop.

Om Mörner som öfverståthållare förtäljes för öfrigt, att han långt ifrån att vara en vän af det spioneriväsen, som af den misstänksamme, ur franska revolutionens stormiga, orofyllda tidevarf framgångne Carl Johan ansågs för samhällets och särskildt dynastiens trygghet oumbärligt, i stället stundom använde de s. k. hemliga medel, som öfverlämnades till honom, att därmed understödja fattiga litteratörer, hvilka ålades att äta på stadens källare och sedan, då de någon gång inställde sig, berätta »huru god tonen var».

Mörner, som 1814 upphöjts till en af rikets herrar, blef 1816

fältmarskalk och förordnades i augusti samma år till riksståthållare i Norge, ett uppdrag, som han dock endast motvilligt åtog sig och under villkor, att detsamma blott skulle räcka en kortare tid.

Äfven i denna sin verksamhet vann han emellertid varmt erkännande samt blef synnerligen populär bland norrmännen, som föga tilltalats af hans företrädare H. H. v. Essens aristokratiska väsen och något kyligt förnäma sätt samt kände sig vida mera hemmastadda hos den frimodige, fryntlige, flärdfrie, alltid muntre, rättframme och mot alla vänlige Mörner. Hans hus, där en storartad gästfrihet utöfvades, blef också en mötesplats för folk af alla partier och tänkesätt. Det blef »den enda och gemensamma källan för sällskapslifvet, där allt hat och allt agg förglömdes», samt säges äfven hafva utöfvat en förfinande inverkan på de i Norge ännu tämligen råa sederna.

Men om han sålunda på ett lysande sätt skötte den representativa sidan af sitt ämbete, synes han i öfriga hänseenden hafva tagit detsamma väl lätt och i allmänhet öfverlåtitt regeringsbestyren åt det norska statsrådet samt nöjt sig med att vara dess tolk inför konungen. Carl Johan fann sig också ingalunda tillfredsställd med denna mera passiva hållning hos Mörner. Sedan han själf 1818 bestigit tronen, villfor han också utan svårighet dennes önskan att få träda tillbaka samt fann för godt att ersätta honom med den vida kraftfullare hjälten från finska kriget J. A. Sandels.

Mörner var emellertid alltjämt öfverståthållare i Stockholm, och man kunde därför hafva anledning vänta, att han nu skulle återinträda i utöfning af denna sin befattning, i hvilken han lyckats göra sig så allmänt omtyckt. Så skedde dock icke. Enligt Engeström skulle detta berott därpå, att Mörner yrkat på att, såsom under hans föregående förvaltningstid varit fallet, med ifrågavarande ämbete få såsom befälhafvande generaladjutant i Stockholm förena befälet öfver den väpnade styrkan i hufvudstaden, hvarpå Carl Johan ej velat ingå. Enligt en annan uppgift var det hans hälsotillstånd som kräfde hvila och tvang honom att draga sig undan till det enskilda lifvets lugn. Allt nog, Mörner begärde och erhöll 1818 afsked från såväl riksståthållare- som öfverståthållarebefattningen.

Han lämnade nu hufvudstaden och slog sig ned på en landtegendom i dess närhet. Följande år hedrades han emellertid af ständerna med uppdraget att vara ordförande för fullmäktige i Riksgäldskontoret. Två år senare afled han i Stockholm den 24 juni 1821.

Carl Mörner var ingen man af lysande begåfning; därom synas alla samtida, som yttrat sig om hans personlighet, vara ense, men han hade af en gifmild natur fått många goda egenskaper och förmåner sig tilldelade, hvilka i förening gjorde honom synnerligen lämpad att bekläda höga värdigheter. Med ett vackert, ståtligt och manligt utseende förenade han ett godt förstånd och sundt omdöme, en snabb fattningsgåfva, en med försiktighet parod handlingskraft, mycken bestämdhet, takt och värdighet, ett vänligt och tillmötesgående sätt samt ett orubbligt jämnt och lugnt sinnelag, och hans redbarhet, plikttrohet samt oegennyttan voro höjda öfver allt tvifvel. Gladlynt och godmodig, uppriktig och ordhållig, värfast och gästfri hade han härjämte en sällsynt förmåga att vinna människor, att förvärfva tillgifvenhet och sympati. Många och skiftande voro också de ansvarsfulla värf, som lämnades honom, och om han också i utöfningen af ett och annat af dessa ej lyckats undgå klander, så kan det dock på det hela om honom sägas, att han med heder och med det stora flertalets bifall förestått sina höga ämbeten. Särskildt har han som Stockholms öfverståthållare efterlämnat ett aktadt och ärdt minne och kan med fog göra anspråk på en hedersplats i den lysande raden af hufvudstadens högste styresmän.

Sedan 1810 var han i barnlöst äktenskap förenad med Charlotte Arfwedson, dotter till en af de mest ansedda medlemmarne af Stockholms borgerskap kommerserådet Carl Arfwedson samt själf en högt begåfvad och viljekraftig kvinna.

Jully Ramsay.

Den genealogiska' forskningen i Finland¹ drabbades af en svår förlust genom statsrådinnan *Jully Ramsays* bortgång den 24 mars detta år.

Julia Maria Ekström, såsom hennes namn ursprungligen lydde, var född den 5 augusti 1865 i Leppävirta och dotter till ingenjörkaptenen Carl August Ekström och dennes maka Alexandrine

(Aline) Hackman. I unga år, 1883, ingick hon äktenskap med fil. doktorn, sedermera statsrådet och senatören August Ramsay, som nu öfverlever den bortgångna. Redan i föräldrafhemmet i Viborg kommo intellektuella och litterära impulser henne till del och gjorde ett djupt intryck på hennes känsliga och begåfvade natur. Och småningom mognade och formade sig detta intellektuella intresse till djuptgående forskningar på det genealogiska området.

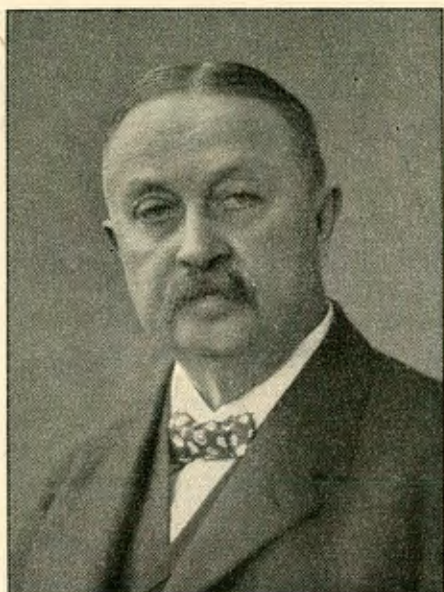
Efter en långvarig förberedande samlarverksamhet vid finska och svenska arkiv var hon färdig att skrida till utarbetande och publicerande af sitt vidlyftiga standard work »Frälsesläkter i Finland intill stora ofreden», som i fyra häften utkom under åren 1909—16. Genom detta arbete, som på sitt område alltid skall hafva grundläggande betydelse, hafva hvad Finland vidkommer Anreps »Svenska Adels Ättartaflor», hvilka i synnerhet i afseende å äldre tid icke motsvara den nuvarande vetenskapliga forskningens fordringar, erhållit sitt behöfliga komplement. Att i ett dylikt arbete, som innehåller tiotusentals uppgifter, alltid ett och annat förbiseende skall kunna påträffas, är naturligt, men fackmannen skall icke kunna undgå att känna beundran för den varma forskarhåg, den outtröttliga flit, hvarmed Jully Ramsay, utan föregående akademiska studier, vid sidan af sin verksamhet i hemmet, hvilken hon aldrig förbisåg, bragt detta storartade verk till fullbordan. Såsom hon det åstadkommit, har det icke blott och bart en genealogisk och personhistorisk, utan äfven allmänt historisk betydelse. Den som i tiden varit i tillfälle att äfven personligen följa med fru Ramsays forskningar, skall där ständigt återfinna bevis på det förvånansvärda minne och den kombinationsförmåga, som ofta slogo honom med häpnad och i så utmärkt grad gjorde fru Ramsay skicklig för den arbetsverksamhet hon valt sig.

Förutom detta sitt hufvudverk har Jully Ramsay publicerat en samling af mindre personhistoriska essayer »Skuggor vid vägen» (utkom 1917). Där skildras på ett lifligt sätt särskilda märkligare tilldragelser och personligheter, främst från 1500- och 1600-talens Finland, hvilka fäst författarinnans uppmärksamhet vid sig under fortgången af hennes forskningar. I samlingsarbetet »Finlands kulturhistoria: Medeltiden» har fru Ramsay skrivit ett intressant kapitel »Finlands medeltidsadel». Spridda uppsatser af henne ingå i Finsk tidskrift, Finska Historiska Samfundets publikation Historialinen Arkisto och Genealogiska Samfundets i Finland årsskrift.

Såsom ett bevis på erkänsla för sin vetenskapliga verksamhet hade fru Ramsay valts till ledamot af Finska Historiska Samfun-

det och hedersmedlem af Genealogiska Samfundet i Finland. De som i lifstiden personligen känt den bortgångna skola ständigt äfven med tacksamhet minnas det på en gång nobla och anspråkslösa sätt, som var utmärkande för fru Ramsay, och det tillmötesgående, med hvilket hon alltid var villig att af sitt rika kunskapsförråd dela med sig åt andra.

K. Grotenfelt.

Carl Sjöström.

Den 6 juli 1918 afled i Lund stadsfogden Carl Johan Sjöström, enda barn af handelsträdgårdsmästaren Nils Johan Sjöström och Elna Strömblad. Han var född i Lund den 8 juni 1851. Efter aflagd mogenhetsexamen vid Karolinska katedralskolan 1872 inskrefs han som student vid Lunds universitet, där han 1883 aflade examen för inträde i Kungl. Maj:ts kansli. Under någon kortare tid tjänstgjorde Sjöström sedan i sjöförvarsdepartementet, men återvände snart till fädernestaden, där han erhöll anställning som registrator i Skånska hypoteksföreningen; å denna tjänst kvarstod han till 1900. År 1889 hade han utnämnts till stadsfogde i Lund och bibehöll denna tjänst till år 1916, då han pensionerades.

Det var emellertid på ett annat område än tjänstemannens som Sjöström skulle göra sig vida känd inom vårt land. Under sin studenttid hade han åtskilliga terminer utgifvit studentkatalogen, och var det antagligen detta arbete som väckte hans intresse

för studentkårens personhistoria. Hans mål blef att samla biografiska och genealogiska uppgifter om alla, som studerat vid den sydsvenska högskolan. År 1885 utgaf han sitt första arbete, Skånska nationen 1833—1883, hvilket endast innehöll biografiska och icke såsom samtliga hans öfriga matriklar äfven genealogiska uppgifter. I denna matrikel hade han tillika infört en del, hufvudsakligen ur tidningar och hörsägner hämtade uppgifter, hvilka icke alltid voro så väl valda och hvilka föranledde kritik från många håll. Sedan detta arbete utkommit, började Sjöström på en ny, fullständigare matrikel öfver Skånska nationen 1682—1832, och efter tolf års förberedelser och arkivforskning utkom detta hans säkerligen förnämligaste arbete 1897. Härefter följde den ena matrikeln efter den andra i rask följd; sålunda utkom Blekingska nationen 1901, Norrlands nation i Lund 1902, Skånska nationen 1833—89 1904, Göteborgs nation 1907, Värmlands nation 1908, Västgöta nation 1911, Södermanlands nation (tryckt i 100 ex.) samma år och Kalmar nation 1915. Kort innan Sjöström afled hade han avslutat sitt sista arbete: Smålands nation. En matrikel öfver sistnämnda nation hade redan 1882 utkommit, grundad på af läroverksadjunkten August Herman Lundins i listtiden gjorda anteckningar, men var denna matrikel icke på långt när så fullständig som Sjöströms arbeten, och var det på uppmaning af nationen, som denne åtog sig att utarbete äfven denna nations matrikel, hvilken för närvarande håller på att tryckas, tack vare de bidrag till tryckningskostnaden, som af nationens inspektor anskaffats.

Den enda nation vid Lunds universitet Sjöström icke behandlat är Östgöta, men han har, enligt förordet i den af Axel Setterdahl 1913 utgifna matrikel öfver denna nation, varit Setterdahl till stor hjälp vid denna matrikels utarbetande.

Utom nationsmatriklar har Sjöström år 1886 utgivit S:t Knutsgillet i Lund matrikel 1656—1886, sällskapet CC:s matrikel 1894, Alnarps matrikel 1912 samt Lundastudenter under akademiens första årtionden (i 50 ex.) 1898. Slutligen kan nämnas, att han lämnat bidrag till ett par årgångar af Lukasgillet publikation »Finn» samt till »Kulturhistoriska meddelanden», utgifna af Kulturhistoriska föreningen för Södra Sverige.

Det är ett mödosamt och intensivt arbete som ligger bakom dessa skrifers utarbetande. Sjöström var en af vårt lands flitigaste forskare på det personhistoriska området, och bör det nämnas att, då Sjöström utförde sina hufvudsakligaste arkivforskningar, det ännu ej fanns landsarkiv, utan måste han företaga vidlyftiga

och kostsamma resor för att i de olika socknarna genomgå arkiven. I hans nationsmatriklar förekomma ej endast historiker om vederbörande nationer samt uppgifter om nationsmedlemmarna, utan äfven massor af vidlyftiga och intressanta släktutredningar, hvilket gör, att hans arbeten redan fått stor användning och långt fram i tiden komma att anlitas af alla dem, som syssla med personhistorisk forskning.

Någon inkomst af sina matriklar erhöll Sjöström aldrig. Beträffande en af dessa (Göteborgs nation) fick han något bidrag till tryckningskostnaderna, eljest täckte subskriptionen knappast dessa kostnader.

Sjöström var en i många afseenden originell man med starka sympatier och antipatier samt med utprägladt sinne för humor. Med rörande kärlek var han fästad vid sin äldre fader, hvilken vid nittiosex års ålder fick sluta sina dagar, ett år efter sonen. Varm beundrare af sin fädernestad, älskade han det »gamla Lund», och det var med vemod han såg »Gamla botanicum» och Helgonabacken, hvilka han så pietetsfullt skildrat i »Finn», förstöras genom de nya universitets- och biblioteksbyggnadernas förläggande till dessa platser. Hans största sorg var säkerligen, då han för några år sedan nödgades flytta från sin bostad i den af hans fader arrenderade Helgonaträdgården, där han framlefvat så godt som hela sitt lif, när denna idylliska anläggning raserades för att lämna plats för det nya lasarettets tunga tegelkolosser. I sin ungdom var »Calle Sjö» mycket anlita med förtroendeuppdrag af studentkåren och Akademiska föreningen. Han förde äfven ceremonimästarestafven i det glada sällskapet CC och fungerade många år såsom sekreterare i det gamla S:t Knutsgillet. Under de sista åren af sitt lif, då hans hälsa började blifva vacklande, drog han sig alltmera tillbaka från umgängeslivet; på de tidiga morgonpromenaderna å Lundagård och omkring domkyrkan syntes han dock dagligen, och sällan saknades han vid Lukasgillets månadssammankomster.

Med Carl Sjöström förlorar den personhistoriska forskningen en af sina hängifnaste utöfvare. Tack vare hans flit och intresse äro nu samtliga studentnationer vid Lunds universitet personhistoriskt behandlade, under det att endast ett par matriklar utgifvits öfver de i Uppsala studerande nationerna.

T. U.

Anonyma porträttmedaljonger modellerade af Sergel.

Ogynnsamma förhållanden redan under Gustaf III:s tid och ännu mer under den därpå följande tiden gjorde, att Sergel, den store, fantasirike skulptören, måste ägna sin tid långt mer än honom kärt var åt porträttskulptur. Han klagade ofta däröfver. Också äro ingalunda alla de många (mer än 200) porträtt han modellerade, byster och isynnerhet medaljonger, mästestycken i sitt slag. Sergel var ej såsom hans store franske samtida Houdon »une génie iconographique». Dessutom var Sergel med sitt impulsiva lynne i hög grad beroende af sin sympati eller indifferens för modellen. Icke dess mindre var Sergel i det hela en förträfflig porträttör, och samtiden berömde porträttligheten i hans arbeten. Också är den långa raden af hans byster och medaljonger utan gensägelse en af de allra rikaste illustrationer eftervärlden äger till hans tidehvarfs människor och däribland många af dess märkligaste personligheter.

Alltnog, starka både estetiska och historiska skäl tala för att i det omfattande Sergelverk, som är under förberedande, intaga afbildningar icke blott af hans »fria» skulpturer utan äfven af, såvidt möjligt, alla hans porträttbyster och -medaljonger.

Genom förteckningar gjorda både af Sergel själf och hans efterlevande torde man känna namnen på de allra flesta personer han porträtterat. Men då man forskar efter själfva de ännu befintliga porträttskulpturerna, isynnerhet medaljongerna, råkar man på många luckor i den nummerstarka serien. Somliga medaljonger ha afbildat utläningar och följt dessa till utlandet, andra och flera ha på grund af gipsmaterialets skörhet och en vårdslös behandling troligen för alltid förstörts, möjligen ha också, trots ifriga efterforskningar, några ännu hållit sig gömda på mera obemärkta håll i vårt vidsträckta land.

Men därtill kommer en omständighet, som just gifvit mig anledning till dessa rader. Det gifves nämligen ett antal medaljonger

som ännu existera och otvifvelaktigt äro Sergelska, men som äro anonyma, d. v. s. de respektive ägarna (Nationalmuseum bland dem) känna icke hvem medaljongporträttet framställer eller äro i alla händelser osäkra om namnet.

Det är därför jag har velat vända mig till Personhistorisk tidskrifts läsekrets för att, på samma gång jag afbildar dessa anonyma medaljonger, ställa till den intresserade läsaren en vördsam anhållan att, om han tror sig ha skäl att föreslå ett namn, han benäget ville meddela detta till undertecknad.

Till slut ber jag få anmäla, att alla slags nya upplysningar om Sergels verk med tacksamhet mottagas af

Georg Göthe.

Adr: Nationalmuseum.

N:r 1 och 2 härstamma tydligen från Sergels romerska tid. Särskildt det större och betydligare porträttet påminner så direkt i behandlingen (se i synnerhet håret) om det lilla förträffliga porträttet i lera af Björnståhl i den Curmanska samlingen, att det bör vara utfördt vid samma tid, d. v. s. omkring 1772, och troligen likasom detta afbildat någon ung man i Sergels dåvarande omgivning, antingen det nu är (troligast) en svensk eller fransman. Bägge medaljongerna tillhöra en enskild samling i Sverige, hvori äfven finnes en gammal afgjutning af den bekanta Sergelska reliefen i Uppsala (efter Fragonard) med nymfen och de två satyrerna.

N:r 3. En äldre herreman från den Gustavianska tiden, i svenska dräkten och med ett storkorsband öfver axeln. Den förnämne herren med det myndiga utseendet, förmodligen en högre ämbetsman, har tydligen tillhört den stora umgängeskretsen på statssekreteraren von Carlssons magnifika och gästfria gods Mälby, där Karl August Ehrensvärd och Johan Gabriel Oxenstierna voro värdens intimaste stamgäster. En f. d. ägare af Mälby har nämligen i senare tid inköpt vår medaljong i en bondgård i närheten af Mälby. På von Carlssons tid pryddes rummen på Mälby af en hel rad Sergelska medaljonger, hvilka sedermera skingrats. Medaljongen äger en viss likhet med Klas Julius Ekeblads porträtt i liten silhuett af P. Heckens uti Nordiska Museet.

N:r 4 liksom de följande n:r 5 och 6 äro tydligen att söka bland den Gustavianska tidens aristokrater. Hårbehandlingen och hela den plastiska stilen peka närmast på 1790-talet. N:r 4 äger en viss likhet med J. G. Oxenstierna, men är icke han.

N:r 5. En herre med ett mycket distingeradt utseende. Har förr af en ägare förmodats vara Klas Julius Ekeblad, men jämförelsen med andra porträtt af denne talar icke därför, och Ekeblads namn förekommer ingenstädes i Sergels egna eller samtidas förteckningar på skulptörens porträttarbeten.

N:r 6. Har någon gång kallats W. Chalmers. Men icke detta heller stämmer med kända porträtt.

N:r 5 och 6 äro i verkligheten lika stora som Sergels vanliga medaljonger, ehuru de härstädes blifvit afbildade i mindre format.

Nr 7. Är dat. 1791. Har i senare tid kommit till en högre marinofficersfamilj i Stockholm från Karlskrona. Möjligen framställer därför porträttet någon amiralsperson från slutet av Gustaf III:s regering.

N:r 8. Äfven denna medaljong torde härstamma från 1790-talet. Denne ganska ålderstigne herre har af familjetraditionen kallats »grefve Hamilton» utan förnamn eller titel.

N:r 9. Det torde vara osäkert, om vi här ha att göra med ett egenhändigt arbete af Sergel själf. Den något tunga formbehandlingen kommer en att tänka på lärjungen Forsslund. Emellertid liknar både mannens utseende och arbetets stil något Sergels porträttmedaljong af Samuel af Ugglas. Att döma af håranordningen (märk de små polissongerna!) bör porträttet vara utfördt omkring 1800.

N:r 10 och 11 (s. 180) äro porträtt af unga damer ur den Gustavianska societeten, men hvilka? Icke heller proveniensen leder oss här på några spår. Att n:r 10 icke kan, såsom en tradition uppger, framställa Sofi Hagman är tydligt.

N:r 11. Se föregående. Ingen familjetradition har något namn att föreslå.

N:r 12 och 13 (sid. 182) tillhöra en senare tid. De härstamma från 1800-talet, en ny tid med delvis nya utseenden hos modellerna, ny stil i skulptörens formgivning — empire — och det som är påtagligast här i medaljongerna: nytt mode i cheveluren.

N:r 12. Den unge herren med de markerade polissongerna (medaljongen är daterad 1805) har i den Piperska samlingen på Löfstad, där porträttet ännu finnes, af traditionen kallats en ung engelsk diplomat, som gästade Löfstad, fast man ej numera minnes hans namn. Mannens engelska utseende tyckes bekräfta denna familjetradition. Man skulle kunna gissa på mr »Tenwik», som enligt Sveriges krigs- och civilkalender för 1805 då var legationssekreterare i Stockholm under engelske envoyén mr Pierrepont. D:r O. Wieselgren har härvid anmärkt, att »Tenwik» tvifvelsutan är en misskrifning för »Fenwick», som är namnet på en bekant och vidtförgrenad engelsk adelssläkt, hvilken vid ofvannämnda år räknade bland sig två ungherrar.

N:r 13. Medelålders dam med håret »à l'antique», har kallats operasångerskan Elisabeth Olin. Men utom det att modellen, som att döma af stilen och hårläggningen borde ha suttit för sitt porträtt i 1800-talets början, knappast kan vara några och sextio år gammal (E. O. var född 1740), liknar hon ej alls det säkra porträtt i K. operahuset, som målats af L. Pasch d. y.

Förväxling af porträtt.

I den sedan någon tid fullständigt utkomna första delen af Svenskt biografiskt lexikon finnes till biografien öfver generalmajoren Johan Fredrik Aminoff infördt ett porträtt, som enligt hvad nedan skall ådagaläggas föreställer en helt annan person, nämligen sekreteraren i presidentexpeditionen Johan Albert Ehrenström.

Såväl Aminoff som Ehrenström voro såsom bekant invecklade i den s. k. Armfeltiska sammansvärjningen mot det Reuterholmska regementet, och anledningen till den påpekade porträttförväxlingen torde vara att söka däruti, att personerna i fråga båda förekomma å en grupptafla, som år 1803 i Wien målades af Berton och därefter graverades af Pichler. Å denna tafla, som reproducerats i Sveriges historia, utgifven af Emil Hildebrand, och där namnen på personerna riktigt angifvas, sitter Armfelt, iförd serafimerordens stora band, till höger från åskådaren, medan Ehrenström befinner sig, likaledes sittande, i taflans midt. Till vänster ses Aminoff, stående, liksom de öfriga i civil dräkt men iförd storkors af svärdsorden. Sistnämnda omständighet borde vara tillräcklig för att identifiera honom, men icke desto mindre har midtelfiguren å taflan, hvilken endast är prydd med ett mindre ordenstecken (lilla serafimerstjärnan) och uppenbarligen föreställer Ehrenström, i Biografiskt lexikon fått gälla såsom Aminoff.

Men äfven ett annat ännu säkrare vittnesbörd intygar, att ett misstag här föreligger. Ehrenström omtalar nämligen själf i sina Historiska anteckningar II, sid. 511, huru Bertons tafla tillkom, som han säger, »efter en af mig uppgifven idé, jag föreställes sittande med planritningen af Carlstens fästning¹ i handen samt Aminoff, stående, lutad emot ett bord».

¹ Där Aminoff och Ehrenström suttit inspärrade.

Den närmast till hands liggande förklaring till det i Biografiskt lexikon begångna misstaget¹ torde emellertid vara att finna i den omständigheten, att en likartad förväxling förut blifvit gjord i Nordisk familjebok, där till biografien öfver Ehrenström bilden af Aminoff blifvit återgifven.

H. v. D.

¹ Detta har, sedan ofvanstående skrefs, blifvit rättadt å kartong, medföljande H. 7 af Biografiskt lexikon. Red.

Några ord om en allmän personhistorisk registratur.

Ett förslag att diskutera.

Många personhistoriska forskare samlar och registrerar, hvar på sitt vis, mer eller mindre fullständigt och praktiskt, en hel del notiser af personhistoriskt intresse, och det vanligaste är väl, att det som samlas direkt eller indirekt specialiseras kring den egna släkten och dess utgreningar.

När den tiden kommer, att den intresserade samlaren faller bort, inträder den kritiska tiden för samlingen, och det vanligaste torde vara, att den förr eller senare råkar i ointresserade eller vårdslösa händer och till sist föses undan såsom »gammalt skräp». Det bästa som kan hända är, att materialet hamnar hos någon institution, som vill åtaga sig att vårda samlingen och hålla den forskare tillhanda, men kvar står då i hvarje fall, att det för en forskare blir lika många ställen att leta på, som det finnes sålunda bevarade enskilda samlingar.

Samlingarnas värde skulle därför mycket förhöjas, om det kunde så ordnas, att de kunde på lämpligt sätt inkorporeras i någon redan bestående *allmän* samling och då helst genom *assimilation*. Jag vet icke, om något sådant någonstädes praktiseras, och mitt påpekande är kanske därför öfverflödigt, men i alla händelser torde saken vinna genom att belysas genom en diskussion.

Jag refererar i det följande till det registreringssystem jag själf använder.

De notiser af olika slag, som samlas, registreras i vanligaste fall på *personnamn* och (eller) *ortsnamn*, men i några fall äfven på annat skiljenamn eller skiljeord. Det blir då, efter det syfte samlaren velat fullfölja, i hvarje fall en smakfråga, på huru många namn eller ord viss notis lämpligen registreras med mer eller mindre detaljerade hänvisningsnoteringar.

Mest praktiskt torde vara att ordna registraturen efter triopärm-system och i en enda alfabetisk följd. I den mån registret växer, kan det bli litet besvärligt med omflyttningen mellan pärmarna, men den saken redes bäst, om man vid sidan af hufvudregistraturen håller en provisorisk extra registratur, hvars innehåll tid efter annan inrangeras i hufvudföljden.

Funnes nu en allmän registratur enligt motsvarande system, kunde den sålunda bildade enskilda registraturen vid samlarens frånfalle assimileras med denna genom inflyttning af notiserna i dennas bokstafsföljd.

För att icke mellan samlingar af olika värde i fråga om exakthet och anläggning en sammanblandning skulle ske, som vore ägnad att minska den allmänna registratures tillförlitlighet, bör man före assimileringen förse alla notiser i den tillförda enskilda samlingen med en påstämpling af samlarens namn eller annat lämpligt identitetsmärke, som upplyser den som begagnar registret om, hvarifrån notisen förskrifver sig.

För dem som begagna den allmänna registraturen kunde tillhandahållas en särskild registratur, upptagande namn eller annan identitetsbe-teckning för de olika samlingarna, helst med uppgifter om samlingens tillkomst och ursprungliga ändamål, om de erfarenheter, som gjorts rörande dess tillförlitlighet och annat som är af intresse för dem, som begagna den allmänna samlingen.

Om för en sådan registratur kunde vinnas någon allmännare an-slutning af enskilda samlingar, som annars strös för vinden eller i bästa fall stanna på hvar sin plats, skulle därigenom vinnas ett *samladt* ma-terial, som snart i värde skulle gå upp mot flera af de nu existerande, af allmänna institutioner omhändertagna enskilda samlingarna.

Auktoriteterna kunna ju fundera på saken.

Karby gård i Täby den 8 augusti 1919.

D. F. Lundgren.
Assuransdirektör.

Recensioner.

Fredrika Bremers brev. Samlade och utg. av *Klara Johanson* och *Ellen Kleman*. Del III. 1846—1857. Sthlm, Norstedt & Söner 1917. VIII, 600 s. — 16 kr.

Den 600 sidor starka tredje stora volymen af *Fredrika Bremers brev* omfattar åren 1846—1857. Första brevet i denna volym, nummer 628, är från oktober 1846, ett par månader efter det Fredrika fyllt 45 år, det sista, nummer 986, från september 1857, månaden efter det hon fyllt 56. Det är den fullt mognade personligheten och det fullt mognade omdömet, som möter oss i dessa brev. Fredrika Bremer i dessa sin mognads år är en ljus och stärkande syn. Hon har en så rik förmåga att glädjas, en så varm meddelelsehåg, och samtidigt rundar sig allt fastare den innersta kärnan af väsen och vilja, syn och skapande.

Vida omkring färdas Fredrika under dessa år. Brevven tala om Maria-processioner i Bornhofen och »Kirmess» i Amsterdam, om midnattssolen i Lappland och palmerna på Cuba, om Trollhättan och Niagara. Mäktiga naturintryck mottog Fredrika i Lappland under midsommarnätter af »förunderligt ljuslif» på Lupio och Avasaksa. Hon åsåg »skapelsemorgonen», då hon såg morgontöcknen skingras öfver Tengeli flod. Lika betagen blef den ända till botten nordiskt och svenskt sinnade Fredrika af tropikernas naturvärld, dessa trädgårdar, »där en evig blomstring, evig fruktbildning råder».

Med stora, klara, öppna ögon såg sig Fredrika Bremer omkring på natur och människor. För uppfattningen af allt hvad hon såg och mötte hade hon inom sig själf den ordnande principen i sin rotäktade religiösa tro. Nattsidan af Cubas lif, negerslafveriet, skymde ej hennes blick för *skönheten* hos »Antillernas drottning». Saknaden af forntid, af historia i Förenta Staterna kände Fredrika så starkt som någon europé. Det hindrade henne icke att fördomsfritt och hoppfullt betrakta »en världsbildning som har årtusen till framtid».

Adressaterna till Fredrikas brev äro att finna ibland människor af de mest olika villkor, andligt och materiellt. Fullt af vördnad, af känsla, af behag är Fredrikas tacksägelse- och afskedsbrev till Hans Chr. Örsted efter det lärjungeskap hos honom, de samtal med honom, som efteråt inspirerade Örsted till några af uppsatserna i »Aanden i Naturen». Omiskänligt erfor Fredrika i sällskap med högtbegåfvade andar en egenartad lyckokänsla, en »ljusglädje» analog med den, som hänförde henne vid åsynen af ljuset i atmosfären.

Okonstladt meddelar sig Fredrika nyåret 1847 om sitt dagliga lif på Årsta till sin anspråkslöse vän C. D. Nygren, korrektör vid ritkontoret på Motala verkstad, och önskar höra hvad en man i hans ställning sett af »de fattiga s. k. arbetande klassernas behof» och af »läseriet» — med andra ord, hon meddelade sig med Nygren om de frågor, som just då personligt sysselsatte henne.

Drottning Caroline Amalie af Danmark var den korrespondent, som under Amerika-resan fick den första sammanfattning af Fredrikas erfarenheter: färgrika drag af naturscenerier men också bilder af kvinnans lif i Förenta Staterna, synpunkter på slaffrågan och antydningar om den samhällsprincip, som Fredrika mött såsom så verksam och betydelsefull i de framåtgående norra staterna: *associationsprincipen*. Till en *drottning* öfversände Fredrika, som en rosenbukett, de ljusa förhoppningar hon gjorde sig om framtidsutvecklingen i det *republikanska* Amerika. Fredrika kunde göra det med åberopande af drottningens egna uttalanden till henne, förhoppningar om »ett samhälle inom hvilket alla medborgare skulle ha lika tillfälle till dygd, kunskap och välstånd».

En följd af bref visa Fredrikas intresse för att skaffa bostad och värme åt en nyligen förvärfvad vän, den gamla guvernanten Beata Afzelius.

Det är för kontrastens skull, som just dessa fyra af Fredrikas många korrespondenter här framdragas, och som exempel på hennes förmåga att komma i beröring med *människan* i dem hon mötte. Ritkorrektören eller den berömde lärde, drottningen eller guvernanten — Fredrika fann i hvarje särskildt fall den naturliga samtalstonen utan allt besvär med rangrullan.

Människan som sådan intog en hög och central plats i Fredrikas åskådning. Att så är kommer fram i många pregnanta uttalanden i denna tids bref. De olika arter af samhällsvårdande verksamhet, som Fredrika från och med koleraåret 1853 ställer sig i spetsen för, äro också helt behärskade af hennes religiösa syn på människans värde och värdighet.

Med stadig fjärrblick såg Fredrika Bremer den sociala frågan, som i industriländerna redan började få tydliga konturer, nära sig också Sverige. »Svensken *måste* utveckla sig med andra folk och i lefvande samband med dessa eller förblifva en enstöring i ett sammanfallande hus.»

Februarirevolutionen, Krimkriget, utlöste hos Fredrika Bremer tankar och syner, som icke förlorat utan vunnit i aktualitet under de sextio sjuttio år, som ligga emellan då och nu. Fredrika Bremer, som under Krimkriget gjorde upp planer för en internationell kvinnoorganisation under *fredens*, barmhärtighetens, den kristliga kärlekens banér — innan internationalism var ett erkänt begrepp och innan kvinnorörelse existerade — Fredrika Bremer hade också en helt annan syn på förutsättningarna för social fred än den, som årtionden efteråt förblifvit rådande fram till världskriget och de omhållningar som följt det i spåren.

Genom *noterna* kommer brefvens betydelsefulla innehåll fullt till sin rätt. Pålitlighet, precision, kunskapsrikedom och en enastående förmåga att ge lifvets rundning och färg åt hvarje meddelad upplysning utmärka

dessa noter — man har hela tiden bredvid sig en följeslagare, lika på passlig som diskret, som ger alla behöfliga och inga onödiga upplysningar och påpekningar och som allt emellanåt ger ett karaktärsporträtt eller visar ett perspektiv, drar upp en bakgrund för breftextens innehåll. Illustrationer i ord kan man kalla de mera utförliga noterna.

Hilma Borelius.

Östgöta kavalleriregemente i Karl XII:s krig af Waldemar Stenhammar. Linköping, H. Carlsons bokhandel i distr. 1918. 217 s., 14 pl., 5 kartor. — 10 kr.

Det uppslag på det regementshistoriska området, som kapten Stenhammar med föreliggande arbete gifvit, är värdt allt erkännande och ifrig efterföljd. Skrifter sådana som denna och ägnade »till minnet af de tappre, som kämpat under» våra gamla ärorika regementens fanor, äro ett kärkommet uttryck för den tacksamhet hvarje svensk man är skyldig dessa sina förfäder. De ha dessutom sin fullt berättigade och stora uppgift att fylla i ett folks nationella lif, ägnade som de äro att stärka samhörighets- och plikt känslorna inom de truppförband, som måhända än en gång måste tagas i anspråk för krigets hårda värf.

Sedd mot denna bakgrund håller Stenhammars minnesskrift öfver Östgöta kavalleri under den karolinska tiden till fullo måttet, bräddad som den är med intressanta och målande episoder från den stora ofredens dagar och östgötarnas käcka insats i dem. Ett ledigt och populärt hållet språk gör dessutom boken njutbar för enhver, som får den i sin hand, hvilket i berördt afseende i hög grad höjer dess värde.

Men Stenhammars bok väcker intresse äfven utanför äre- och minnesskrifternas rämärken. Ur personhistorisk synpunkt ha vi exempelvis åtskilligt att hämta ur den. Närmast gäller detta om vissa af bokens förgrundsfigurer, exempelvis fältmarskalken greve Carl Gustaf Mörner och generalöjtnant Jacob Burenskiöld, hvilkas insats i Karl XII:s polska krigföring ingående beröres. Ett par andra östgötaofficerare, hvilkas namn ofta möta oss i detta arbete, äro öfverstelöjtnanterna Claes Bonde och Bertil (Roxman) Roxendorff. På tal om dem och den skildring af deras krigargärningar, som boken innehåller, kan jag ej underlåta att framhålla önskvärheten af att forskningsarbetet ej som här varit fallet allt för mycket begränsas. Rörande exempelvis Roxman sätter författaren, på tal om anledningen till att han sommaren 1702 kom att deltaga i vissa operationer i Kurland och Samogitien, ett stort frågetecken och anmärker gissningsvis, att den trupp, som Roxman här förde befälet öfver, utgjordes af östgötar. En nog så ytlig forskning i den kurländske guvernörens i RA. förvarade rapporter till Karl XII hade kunnat upplysa om, att Roxman vid detta tillfälle var befälhafvare öfver en afdelning om 369 man s. k. »hästlöse», som kvarlämnats i Kurland vid hufvudarméns marsch till Polen våren 1702, och att han med dem

samma sommar under Georg Johan Majjdells öfverbefäl afgick till återförening med sagda armé. Att endast en bråkdel af nämnda »hästlöse» tillhörde Östgöta kavalleri torde kunna tagas för gifvet. Rörande Claes Bonde skulle riksregistraturet och vissa afskrifter ur Sahlshultsarkivet, som finnas att tillgå i KA., haft att lämna en del intressanta upplysningar, som nu saknas.

Äfven rent krigshistoriskt sedt har kapten Stenhammars bok sitt värde. Framställningen bestyrker till fullo, att de s. k. regementsarkiven i RA. och KA., af hvilka författaren närmast tillgodogjort sig det ifrågavarande kavalleriregementets, äro synnerligen värdefulla källor äfven för en skildring och ett bedömande af operationerna i stort. Med uppgifter hämtade ur nämnda regementsarkiv har sålunda författaren t. ex. lyckats åstadkomma en skildring af Carl Gustaf Mörnerns operationer i Litauen 1702, som innehåller en hel del nytt och värdefullt.

På tal härom anser jag, att boken skulle ha vunnit på om de i densamma berörda fälttågen blifvit något utförligare och mera fylligt skildrade. Särskildt gäller detta höstfälttåget i Polen 1704 och det s. k. Grodnofälttåget 1706, rörande hvilka framställningen är synnerligen kortfattad och i viss mån missvisande.

Till sist ännu ett önskemål, uttaladt i hopp om att kapten Stenhammar måtte fortsätta sin med godt resultat började författaregärning och måtte få många efterföljare vid andra regementen. Var ej för sparsam med hänvisningar till otryckta och tryckta källor. Framställningen behöfver ej i nämnvärd grad tyngas af dem, och för andra forskare äro de till ovärderlig nytta.

H. E. Uddgren.

Carl von Linné, hans personlighet och livsgärning. Av *Elsa Ribbing*. Med förord av Carl Forsstrand. Uppsala, J. A. Lindblads förlag 1918. 292 s., 14 pl. — 8: 50 kr.

Den tacksamma och icke lätta uppgiften att skänka svenska folket en populär Linné har lyckats fröken Elsa Ribbing bra. Man får dock icke vänta, att förf. på något sätt genom själfständiga upptäckter riktat Linnéforskningen. Sedan Th. M. Fries' standardverk öfver Linné för 16 år sedan utkom, har det outtröttliga Linnéstudiet sammanbringat mycket nytt material med afseende på såväl Linnés lif som till uppskatandet af hans lifsverk. Det låg därför nära till hands att utnyttja de nya resultaten af forskningen, desto mer som intresset för Linné tack vare Fries och 1907 års Linnéjubileum haft en verklig Linnékult till följd. Denna kult kommer särskildt till synes i den innerliga kärlek och beundran, hvarmed förf. omfattar mästaren, och den andäktighet och förståelse, med hvilka hon fördjupar sig i hans verk. Det är emellertid ägnadt att förvåna att ej se Artedi, en af Sveriges genialaste naturforskare, på minsta sätt omnämnd i samband med Linnæus' Hollands-

vistelse. Artedi och Linnæus äro ju för alla tider oskiljaktigt förenade. Man borde ock affiwa den jämt och ständigt upprepade myt, som berättar, huru O. Celsius d. ä. lärde känna Linnæus (»det var en vacker aprildag 1729» o. s. v.). Man borde dock veta, att det var Linnæus' vän *Anders Celsius*, som förmedlade hans bekantskap med gynnaren. Att förf. förbisett Linnés andel i den 100-gradiga termometerskalan är ursäktligt, men man skulle ej ha uraktlåtit att utförligt behandla Linnés ställning till ärftlighetsproblemet, hvilket ju för närvarande står på dagordningen. Om fru Linné får man alltjämt en falsk bild. Nyare forskningar ha visat, hur hon nästan styfmoderligt behandlade sin son, den »unge Dauphin». Hade förf. känt J. Beckmans *Reise durch Schweden* (Uppsala 1911), hade hon också kunnat nämna, att Linné en gång bar skägg. Det på sidan 184 införda porträttet af Linné efter en pastell, sannolikt af Lundberg, föreställer i själfva verket någon annan. Linnés karakteristiska vapen, som bär hans personlighets prägel, är, som i de flesta Linnéarbeten, i en väsentlig detalj felaktigt.

Den friskhet och värme, hvarmed förf. tecknat Linné, tränger i bakgrunden vår kanske för pedantiska kritik, och utstyrseln, med ofta otillgängliga och obeaktade porträtt, vignetter, textbilder och helsidesplanscher — en heder för förlaget — gör Ribbings Linnébok för alla kulturhistoriskt intresserade synnerligen begärlig.

F. Bryk.

Handbok i svensk heraldik af *Harald Fleetwood*. Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förl. 1917. 105 s. — 6 kr.

I vårt lands kyrkor, slott och herregårdar finnes en stor myckenhet af heraldiska vapen, men man måste tyvärr erkänna, att en alltför stor del däraf såväl ursprungligen som efter senare tiders restaurering äro fullkomligt afvikande från alla heraldiska regler. Att detta hufvudsakligen är beroende därpå, att tillgången på heraldisk litteratur i vårt land är starkt begränsad, råder väl intet tvifvel om. Ugglas heraldik är en bibliofilaritet, och så är närmast ock fallet med Schlegel och Kling-spors »Svensk Heraldik».

Denna kännbara brist har emellertid afhjälpts genom den å Norstedt & Söners förlag utgifna »Handbok i svensk heraldik» af friherre Harald Fleetwood. Denna bok har genom sin uppställning, smärre artiklar ordnade alfabetiskt, visserligen förlorat i klarhet, en brist som författaren till stor del afhjälpt genom talrika hänvisningar de olika artiklarna emellan, men har arbetet å andra sidan vunnit högst afsevärdt i praktisk användning.

De af föregående svenska författare använda benämningarna »heraldiska sköldemärken» och »allmänna sköldemärken» å de båda hufvudgrupperna inom sköldemärkenas indelning med afseende å sköldens innehåll har af förf. utbytts mot »häroldsbilder» och »allmänna bilder». Förändringen är synnerligen lämplig, enär därigenom förväxling mellan

de olika begreppen »heraldiska sköldemärken» undvikes. Önskvärdt hade varit, om förf. gjort ytterligare förändringar i terminologiskt hänseende, exempelvis borttagit det hittills använda ordet sköldkant i betydelsen bård, hvilket vid blasonering ofta leder till missförstånd. I motsats till Schlegel och Klingspors nyssnämnda arbete har friherre Fleetwood benämnt det mellersta fältet vid den två gånger styckade eller ginstyckade skölden för balk eller ginbalk blott i de fall, då de båda öfriga fälten hafva samma färg, och är detta gifvetvis rättast, då därigenom samma regler som för stolpe och bjälke blifva gällande för balken och ginbalken.

Författaren har försett sin bok med ett synnerligen godt urval illustrationer från in- och utländsk litteratur.

Till sist må nämnas, att friherre Fleetwood i företalet till boken betonat, att den ej är afsedd att vara ett vetenskapligt arbete utan blott en populär uppslagsbok, och torde utan öfverdrift kunna sägas, att författaren lyckats fylla sin uppgift härutinnan väl.

Johan Kleberg.

Dansk Heraldik af *Poul Bredo Grandjean*. Köbenhavn, A/S J. H. Schultz Forlag 1919. 310 s.

På grund af det ringa intresse, som visats heraldiken i vårt land, är vår litteratur på detta område synnerligen fattig. Man har i allmänhet haft den föreställningen, att heraldiken liksom den närbesläktade sigillografien voro döda kunskaper utan något reellt värde, blott användbara såsom leksaksstudium eller tidsfördrif. På de senare åren har man dock mer och mer börjat inse heraldikens stora betydelse som historisk hjälpvetenskap. Denna förståelse för dess vetenskapliga värde har i hufvudsak fått sina impulser söderifrån, särskildt från Tyskland, men äfven från England och Frankrike. I dessa länder hafva under de senare åren, äfven under kriget, många heraldiska arbeten, såväl större, vetenskapliga, som mindre, mera populärt hållna, utkommit. Heraldiska föreläsningar hafva bildats, och vid universitet och högskolor hafva anordnats föreläsningar och kurser i detta ämne. Den, som hos oss velat skaffa sig litet mera djupgående kunskaper i heraldik, har städse måst hänvisas till den utländska litteraturen.

I de stora grunddragen öfverensstämmer samtliga de västeuropeiska ländernas heraldik. Det nordiska vapenväsendet har utvecklats efter mönster och inflytande söderifrån och skiljer sig obetydligt från det tyska. Hvad åter de olika skandinaviska ländernas heraldik beträffar, är denna helt naturligt ännu mera likartad. De skiljaktigheter, som finnas mellan den svenska och den dansk-norska heraldiken, uppstå egentligen först under den heraldiska dekadansperioden, d. v. s. 16-, 17- och 1800-talen. Före denna tid hade heraldiken haft en levande uppgift att fylla. Sköld och hjälm med sina respektive märken buros af ägaren, och reglerna för dessa märkens sammansättning utbildades städse med

hänsyn till deras praktiska användning. Och då denna i de skandinaviska länderna var helt likartad, utvecklade sig äfven de heraldiska reglerna likformigt. Sedan bärandet af heraldisk sköld och hjälm under 1500-talet upphört och vapnet öfvergått till att blott som märke för äganderätten placeras på hvarjehanda föremål, vidtoges i de olika länderna en del godtyckliga ändringar och tillägg, hvilka i mångt och mycket stredo mot de gamla, på praktisk grund utbildade reglerna.

För studiet af skandinavisk, närmast dansk heraldik har nyligen ett synnerligen förtjänstfullt arbete utkommit. Det är »Dansk Heraldik» af registratören i danska riksarkivet P. B. Grandjean.

Då den danska heraldiska litteraturen är lika fattig som vår egen, bör ett arbete som detta hälsas med glädje, särskildt när dess författare är en så kunskapsrik och sakkunnig man som registrator Grandjean. Arbetet behandlar utförligt den dansk-norska heraldiken. Men då denna som ofvan nämnts så godt som helt sammanfaller med vår egen, kan man lika gärna kalla arbetet skandinavisk heraldik med speciell hänsyn tagen till Danmark.

Författaren gifver i första rummet en god framställning af heraldiken i allmänhet, i det han redogör för vapenväsendets uppkomst och utveckling, de heraldiska källorna samt den heraldiska litteraturen. Efter att i korthet hafva berört dansk vapenrätt öfvergår författaren till att utförligt behandla vapnets olika delar. Vid hvar och en af dessa redogöres först för dess uppkomst. Vid de medeltida delarna beskrives dessas ursprungliga, praktiska användning och därefter deras utveckling under inflytande af olika stilarter. Öfverallt anföras talrika exempel, i allmänhet af danskt ursprung. Bildmaterialet är rikhaltigt och väl valdt, till stor del hämtadt ur Storcks vapenbok. De visserligen små, men i allmänhet väl utförda illustrationerna utgöra goda mönster för vapenritare. Alla olika stilarter äro representerade. Synnerligen fördelaktigt är också ur mönstersynpunkt, att den vanprydande, här i Sverige så allmänt förekommande färgbeteckningen utelämnats. Ett antal helsidesplanscher visa exempel på använd vapenkonst i äldre och nyare tid. Här söker författaren äfven visa vapen utförda i olika slags material. Boken är lättläst och praktiskt uppställd, hvadan den lämpar sig väl som uppslagsbok, och är det att hoppas, att den vinner spridning äfven på denna sidan Öresund.

Harald Fleetwood.

Bibliotheca Rudbeckiana. Beskrivande förteckning över tryckta arbeten, vilka författats eller utgivits af medlemmar av släkten Rudbeckius-Rudbeck samt handla om dem eller deras skrifter. En släkthistoria i elva led från 1600—1900-talen. Bibliografi af Johannes Rudbeck. Sthlm, Bröderna Lagerström 1918. XII, 539 s. Tr. i 300 ex. — 30 kr.

Få släkter torde kunna uppvisa ett så stort antal släktmedlemmar, som lämnat så betydande bidrag till 1600- och 1700-talens svenska

odlings- och lärdomshistoria som släkten Rudbeckius-Rudbeck. Det är därför en ur såväl bibliografisk som person- och kulturhistorisk synpunkt synnerligen intressant uppgift, som den kände bibliofilen friherre Johannes Rudbeck åtagit sig i och med utarbetandet och utgifvandet af ofvanstående släktbibliografi — en ståtlig volym i stor 8:0 på 539 sidor.

Släktbibliografien omfattar ej mindre än elfva släktled med inalles öfver 90 släktmedlemmar, ordnade efter släktled från Johan Pedersson Rudbeck, f. 1550, fram till författarens son Peder Rudbeck, f. 1897, d. 1914. Mest känd bland bärarna af namnet Rudbeck är ju Atlanticans berömda författare Olof Rudbeck d. ä., men både före och efter honom ha medlemmar af släkten Rudbeckius-Rudbeck — om ej i lika hög grad — gjort sig kända för sina insatser i svenska odlingens historia. Bland dessa torde här endast böra erinras om namnen Petrus Rudbeckius d. ä., f. 1580, d. 1629, professor vid Uppsala universitet, slutligen kyrkoherde i Köping, Johannes Rudbeckius d. ä., f. 1581, d. 1646, professor, sedermera biskop i Västerås, mest känd för sitt energiska arbete för folk- och skolbildningens höjande, Olof Rudbeck d. y., son till Olof Rudbeck d. ä., med. och botanices professor i Uppsala, författare till skrifter i bl. a. botaniska och språkliga ämnen.

Det bibliografiska materialet för de olika släktmedlemmarna har författaren uppdelat på två afdelningar: afdelning A upptager arbeten, som författats eller utgifvits af Rudbeckar, afdelning B arbeten, som handla om dem eller deras skrifter. Inalles upptager förteckningen öfver 2,000 nummer. Ett drygt antal af dessa utgöres ju af smärre tillfällighetskrifter vid dop, bröllop och begrafningar, men en fullständig förteckning äfven öfver dem är af stort personhistoriskt intresse.

Beskrifningen öfver de olika skrifterna är gjord med bibliografisk noggrannhet och bär tydligt vittne om den grundlighet och det omsorgsfulla arbete, som förf. nedlagt på lösandet af de svårigheter i bibliografiskt hänseende, som materialet i ett flertal fall erbjudit. Det synes mig dock, som om den utförlighet i fråga om de bibliografiska beskrifningarna, som är synnerligen välkommen, då det gäller de äldre, oftast sällsynta och ur bibliografisk synpunkt märkliga skrifterna, ej behöft tillämpats på arbeten af och om medlemmar af den nu levande generationen, då dessa skrifter ju i allmänhet finnas tillgängliga på de större biblioteken och ej heller äro af samma intresse ur bibliografisk synpunkt.

En så utförlig och så omsorgsfullt utarbetad släktbibliografi som »Bibliotheca Rudbeckiana» är nära nog utan motstycke i vår litteratur, och dess författare har genom detta sitt arbete lämnat ett synnerligen värdefullt bidrag till den bibliografiska och personhistoriska forskningen.

E. C.

Nyare genealogisk litteratur.

— *Bidrag till släkten Belfrages historia* af Jenny Belfrage. Göteborg 1916. — Bland de många värdefulla släktmonografier, som under de senaste åren utgifvits, intager fru Belfrages ofvannämnda arbete ett framstående rum. I en volym på närmare 250 sidor har hon här sammanfört alla de uppgifter om släkten, som kunnat hämtas från lätt tillgängliga tryckta och otryckta källor. Men att därjämte fullt självständiga forskningar ligga till grund för flera af dessa bidrag visar sig snart vid en närmare granskning af desamma.

Författarinnan har uppdelat sitt arbete i fyra hufvudafdelningar eller, såsom hon kallar dem, biografier, behandlande den först till Sverige inkomna Hans Belfrage och hans tre till myndig ålder komna söner. Under stamfaderns biografi redogöres äfven för ättens ursprung, hvarvid det från magistraten i den skotska staden Culros anskaffade beviset om ättens 16 anor underkastas granskning, och under sönerns skildras de olika släktgrenarnas öden fram till våra dagar. Man påträffar därunder bland de torra biografiska uppgifterna intressanta utdrag ur bref och dagböcker, upplysande bouppteckningar och små kulturhistoriska skildringar, som göra arbetet lätläst och underhållande. Efter hvarje »biografi» finnes en vägledande genealogisk öfversikt. I slutet af boken lämnas redogörelse för en handskrifven släktkrönika, påbörjad i slutet af 1600-talet, som först under tryckningen kommit författarinnan tillhanda. En längre efterskrift, upptagande rättelser och tillägg, register och trenne genealogiska tabeller, avslutar arbetet, som prydes af ett flertal illustrationer, såsom släktens vapen i färgtryck, flera porträtt, afbildningar af sköldebrevet, stamträd, gårdar och kyrkor m. m.

Det är i sin helhet ett godt och duktigt arbete som fru Belfrage med sina bidrag till släkten Belfrages historia presterat. Det uppbäres framför allt af ett lifligt intresse för släkten och kärlek till fädrens minne. Att det icke är uttömmande har förf. själf antydtt genom titeln, och hennes förhoppning att genom detsamma väcka släktmedlemmarnas intresse håller redan på att förverkligas. Ytterligare forskningar hafva igångsatts och redan ledt till det resultat, att en ny gren af släkten »upptäckts» och blifvit utredd.

Att ingå på någon kritik af uppgifterna kan ej komma på tal, helst arbetet, som är tryckt i liten upplaga, hufvudsakligen är afsedt för släktmedlemmarna och ej tillgängligt i bokhandeln. Vi hafva endast i korthet velat påpeka detta värdefulla tillskott i den nyare personhistoriska litteraturen.

Gustaf Elgenstierna.

— *Släkten Hummel 1600—1918* af kyrkoherde H. Söderstéen. Askersund 1918. 60 s., 1 stamtafla. Tr. i 100 numererade exemplar. — Det är ett stort antal släkter som kyrkoherde Söderstéen under årens lopp hunnit utforska, äfven om resultatet ej alltid varit synligt i tryck utan ofta förblifvit i manuskript i respektive släkters ägo. Af till trycket befordrade monografier torde böra framhållas »Släkten Platin 1546—1915» och nu föreliggande arbete om släkten Hummel.

Släkten härstammar från Peter Hommel, som, född i Spanska Nederländerna omkring 1600, var handelsman i Varberg. Forskningar i arkiven i Bryssel och Antwerpen hafva dock icke kunnat påvisa samband med i Nederländerna förekommande personer med liknande namn. Mest bekant af släkten torde den vittre författaren Arvid David Hummel vara, men äfven flera präster, som spelat en viss roll inom Göteborgs stift, hafva tillhört släkten.

Författarens stora kunskaper på det genealogiska forskningsområdet synas äfven här kommit till sin fulla rätt och vara den bästa garantien för arbetets tillförlitlighet och fullständighet.

G. I.

— *Stamtavla över Bendt Sönnessons i Mörarps släkt*, uppgifter samlade av N. P. Nilsson. Lund 1916. 20 s. — För Bendt Sönnesson, född i Halland, som brukade nr 5 Tollarp i Mörarps socken och afled 1737, redovisas här 201 stycken ättlingar, födda under åren 1689—1916. Det ringa antalet säger genast, att flera grenar måste saknas, och det är ganska naturligt, då man vet, huru svårt det är att fastslå genealogien för allmogesläkter utan egentligt släktnamn och då inom samma eller närgränsande församlingar ofta förekomma flera personer med samma förnamn och farsnamn. En annan svårighet med stamträd är äfven att finna en lämplig beteckning för de olika leden och ättlingarnas ställning inom desamma. Denna har dock här lösts på ett särdeles praktiskt sätt, i det att öfverst på hvarje sida finnes en skala, som visar, huru långt in på sidan de olika leden, här 8, äro placerade. Öfverskådligheten blir härigenom klarare. Ett stamträd borde dock ej utgifvas utan släktnamnsregister.

G. I.

— *Släkten Uhr* (familjeanteckningar). Södertälje 1918. 23 s. — Kr. 1: 75. — Fröken Edla Hamberg meddelar här en stamtafla öfver Gäflesläkten Uhr och en del personer, som härstamma från densamma, hufvudsakligen inom släkterna Petre, v. Greiff, v. Unge, Gripensvärd, af Trolle, Schildt och Price. Stamträdet är icke fullständigt, och en del uppgifter äro föräldrade eller ej framförda till närvarande tid.

Huruvida Gäflesläkten Uhr härstammar från Schweiz torde ännu tafva bekräftelse. Åtminstone känner ej Selggren i sina samlingar om Gäflesläkter någon äldre än Lars Andersson, som dog 1652 som borgare och skräddare i Gäfle. Likaså är släktskapen mellan Gäflesläkten och en östgötasläkt Uhr obevisad. Denna östgötasläkt härstammar från mjölnaren Anders Johansson Uhr, f. 1734 i Risinge, hvilkens förfader uppgifves hafva inkallats från Schweiz omkring 1650 af Louis de Geer. Flera andra östgötasläkter Uhr förekomma äfven. En smedssläkt Uhr har funnits vid Hargs bruk i Uppland, en borgaresläkt med samma namn härstammar från rådmannen i Växjö Sven Uhr, g. m. Ingeborg Wedege, † 1730. Jag nämner detta för att påvisa den ovisshet, som ännu råder rörande släkter med namnet Uhr.

G. I.

— *Släkten Westman* (Härnösandssläkten) samt släkterna Söderberg, Tjernberg, Gallenius, Westman, Hessler, Lindström, Sjöding, Schlytern, Fahlman, Eckhäll, Afzelius, Nordin, Wargentin, Gavelius. Genealogiska och biografiska anteckningar af Carl Afzelius. Jönköping 1919. 211, XV, 17 s. Tr. i 200 numrerade exemplar. — 20 kr. — Det är ej ofta man träffar en så omsorgsfullt utarbetad släktbok som den nu föreliggande. Man märker, att författaren ägnat många års arbete häråt och ej låtit afskräcka sig af mötande svårigheter utan städe sökt nya källor för att ernå största möjliga fullständighet. Vår ej alltför rika norrländska släktlitteratur har genom detta arbete fått ett värdefullt tillskott, och arbetet kan verkligen tjäna som ett efterföljansvärdt exempel för den, som vill ägna någon annan svensk landsortsstads borgaresläkter ett mera ingående studium.

Flera af de föreliggande släkterna förekomma här för första gången i tryck eller kompletterade och reviderade. Till de senare hör släkten *Wargentin*. Eget nog synas för denna släkt Hülphers' genealogiska samlingar ej vara använda. Hülphers angifver den bland »medlemmar af släkten utan känt samband med stamfadern» upptagna *Magdalena Wargentin* såsom dotter till *Robert*, Tab. 20, och någon verklig anledning att betvifla denna uppgift torde ej finnas, ehuru det medgifves, att frågan kan framkastas på skäl som senare skall anföras. Att Magdalena förgäfves eftersökts i Arboga kyrkoböcker för åren 1755—90 är helt naturligt, då salig *Burgmans* änka madame *Magdalena Wargentin* afled 1737 ^{20/12} och begrafvs s. å. ^{29/12}, 44^{2/3} år gammal. Hon skulle således vara född omkring 1693. Men dödböckernas åldersuppgifter torde ej få tagas allt för strängt, åtminstone ej i detta fall, ty hennes fader *Robert* dog 1691 och begrafvs s. å. ^{4/10}. Enligt af ty. magister *Atle Wilskman* godhetsfullt lämnadt meddelande intogs i Åbo rådstufvurätts protokoll 1705 ^{25/11} följande öfverenskommelse: »Inlade handelsman *Hans Schele* nu Transaction af d: 7: hujus, emellan sigh och samptel. sina Stiuftbarn angående arff efter sin Hustru och de senares Swärmoder och Moder fordom dygdesamma Matrona *Catharina Thesleff*, warandes bem:te Transaction af följande innehåld. — — — Här emoot åtager sig Handelsman 2:0 att utj Contante medell innan d: 24 nästkommande Junii Månad lefwerera och uthgifwa till sina Stiuftbarn, som äro Madam *Anna Catharina*, Madam *Maria* och Jungfru *Magdalena* tillijka med *Jochim Wargentiner* — — —.» Af denna uppgift att döma synes *Magdalena* ej ens varit det yngsta barnet.

Enligt Hülphers flyktade *Roberts* barn 1713 till Stockholm och sedan till Arboga. Där afled *Magdalenas* första man, handelsman från Åbo *Gustaf Casperson* 1716 ^{12/1}. För Madame *Magdalena Wargentin* och handelsman från Åbo *Petter Burgman* lystes sedan första gången 1719 ^{22/11}. Han, som var född i Helsingfors 1688 och son till rådmannen *Torsten Burgman*, afled 1728 ^{8/11}. I detta äktenskap voro följande barn: 1) *Petter*, f. 1720 ^{25/9}; 2) *Torsten*, f. 1722 ^{30/7}, † 1724 ^{26/4}; 3) *Sara Magdalena*, f. 1725 ^{3/3}, † 1776 ^{10/11} i Örebro, g. m. handelsmannen *Sven Almgren*, f. 1711 ^{1/2}, † 1774 ^{20/10}; 4) *Carl*, f. 1728 ^{29/2}, † s. å. ^{13/4}.

I *Magdalenas* första äktenskap var endast dottern *Catharina Cas-*

persdotter Burgman, för hvilken lystes första gången 1735 ²⁷/₈ med komministern i Arboga magister *Nicolaus Pacqualin*.

Men i Arboga kyrkoböcker finnes äfven följande uppgift. År 1725 ²⁸/₁ afled »Hr Burgmans swärmoder Matronan *Cathrina Hindrichsdotter* gl. 81 år.» Huru denna uppgift skall förklaras, torde vara svårt att säga. Man skulle kunna tänka sig, att samtidigt med Petter Burgman funnits en annan herr Burgman, men därom känner man intet, ehuru Petter hade en ganska stor släkt i Helsingfors, hvilken behandlas af Ehrström i »Helsingfors stads historia från 1640 till stora ofreden», eller att Petters maka Magdalena ej var någon *Robertsdotter* Wargentin, men detta strider som nämndt mot Hülphers' uppgift, som man med vetskap om Hülphers' tillförlitlighet har svårt att betvifla. En annan möjlighet är, att Petter varit gift, innan han äktade Magdalena, och att här vore fråga om swärmodern från ett sådant gifte.

Ett 90-tal porträtt och bilder från det gamla Härnösand m. fl. platser, en utförlig afdelning noter och register bidraga äfven att göra arbetet tilltalande och förtjänstfullt.

G. I.

— *Tre kulturhistoriska släktböcker.* — De släktböcker, som här sammanförts, ha det gemensamt, att de vid sidan af de genealogiska utredningarna upptagit släktens minnen och traditioner samt hvad om dess öden kunnat sammanletas ur enskilda papper och offentliga arkiv. Gemensamt för dem är det äfven, att de ge målande bilder från de svenska medelklassernas lif, ehuru under eljest vidt åtskilda villkor. Den *Mannerfeltska släktboken* af den kände och flitige skriftställaren kapten Otto Mannerfelt (D. 1. Borås, A.-B. Borås tidnings tryckeri 1918. XIV, 249 s., 1 pl., tr. i 150 exemplar), har en af en släktboks mest vinnande egenskaper, lefvande, personlig förtrogenhet med tradition och miljö samt gammal kärlek till släktpapperen. Af dylika ha, trots ett par ödesdigra 1800-talsdecennier, pietetsfullt bevarats nog mycket för att jämte kompletterande handlingar från annat håll samt en omsorgsfullt utarbetad ättartafla fylla den föreliggande första delen, medan den egentliga skildringen af släktens öden är sparad till den andra. Ättartaflan är typisk för en tjänsteadelssläkt: ett par allmogegenerationer, en son, som rycks lös ur de fäderneärfda villkoren under de stora 1600-talskrigen och i stället vinner ära, befördran och till slut adelskap, så med egendomsförvärfven ny trygg jordfasthet för generationer i en — af de meddelade brefven förträffligt belyst — miljö, där intressena oscillera mellan väderlek och årsväxt, grannar och den civila eller oftast militära statstjänst, som bjöd de adliga landtjunkerarna någon tid af vidsträcktare verksamhet och intressen eller skänkte uppehälle och samhällsställning åt bröder, för hvilka jorden ej räckte till. Vid sidan af Mannerfeltska släkten framträder tack vare vänskapens och frändskapens rätt samt det arkivaliska arftagandets förpliktelse i dessa papper den numera utdöda ätten von Schwartzenhoff. — En annan sida af svenskt landtlif möter oss i de bilder från de skånska prästgårdarna, som utgöra det viktigaste innehållet i rådman B. Cavallins präktigt utstyrda skildring af *Släkten Cavallin från Håldala* (Stockholm,

Albert Bonniers förlag 1919. XI, 361 s., 24 pl., 1 tab.; tr. i 225 ex.). Släkten har gått de svenska ämbetsmannafamiljernas kungsväg från bonde till präst och når redan med sin förste studerade medlem Olaus Cavallius (f. 1648, † 1708) biskopsvärdigheten. Det stora nordiska kriget tycktes skola leda dess öden in på andra banor, men med freden verkade åter de gamla traditionerna och dess största och lifskraftigaste gren blef så för några generationer en af dessa typiska prästsläkter med vidtförgrenade frändeförbindelser inom stiftet och djupa försänkningar vid universitetet. Inom släkten forplantades en fromhet af den innerligare typ, som leder sitt ursprung tillbaka till pietistiska och herrnhutiska strömningar. Detta arf nådde sin mognad hos den betydande prosten och kyrkoherden Samuel Johan Cavallin i Borlunda (f. 1770, † 1841), hvars med den ännu lefvande traditionens pietetsfullhet tecknade bild utgör bokens mest gifvande biografiska skildring. Möter oss där en bild af hvad en svensk prost kunnat betyda i sin andliga och administrativa verksamhet, har det lyckats författaren att i de starkt personliga sidor, han ägnat sitt fädernehem i Hvellinge, inlägga något af den uråldriga prästgårdsträdgårdens djupa stämning och Söderslättns mustiga ro. Då mycken uppmärksamhet ägnas jämväl åt moderne släkterna, möta ett stort antal särskildt skånska namn i boken; i en efterskrift utredes en ej befryddad östgötasläkt Cavallin. — Mot den trygga rotfasthet, som blef de båda nu berörda släkternas arfvedel, blir kontrasten stark, då man öfvergår till *Ur en Värmlandssläkts öden* (c. 1445—1875). *En serie tidsbilder* af docenten Rolf Lagerborg (Norstedt & Söners förl., tr. Helsingfors 1919. 392 s., 1 pl., 1 tab. — 28 kr.). Det är den gamla Skraggesläkten från Värmlandsnäset och dess förgreningar Lagerborg, Skraggenskiöldh, Skraggenstierna och Hermelin, som här afhandlas: åt en andra del lämnas dock skildringen af släktens senare öden i Finland. Från bönders, knektars, bergsmäns och handverkarens hem banade ryttarvärjan eller studierna gång på gång vägen upp till samhällets ledande klasser, äfven om endast en släktmedlem, den berömda Olof Hermelin, kom att spela en verkligt lysande roll. Bokens tyngdpunkt faller inom stormaktstidens senare hälft — liksom släktens. Den är då med öfverallt, när M. G. de la Gardie bygger i sin välmakts dagar likaväl som i hans senare så bekymmerfyllda kontor, i reduktionsverket liksom i konungens kansli, i Dalarnas häxprocesser, vi få se Sätra brunn och Filipstad växa upp och framförallt följa de svenska arméerna från slagfält till slagfält. Mest gifvande äro utan all fråga de kapitel, som föra oss till Östersjöprovinserna med den förvildade laglöshet, de storvulna organisationsplaner och det ändtliga namnlösa elände, som tillsammans utgöra deras historia under det svenska väldet. Till slut få vi följa den svenska grenen af ätten Lagerborg till Västerbotten. Den första delen mynnar ut i några starkt suggestiva skildringar från nordanbygden, där lifvet en sista gång flammar upp och skapar en gammaldags idyll under polcirkeln — för att slockna i kölden, mörkret och armodet. Boken bär vittne om ett ihärdigt forskningsarbete, men den bäres framförallt af författarens temperament, reflexion och stilkonst, som åt dess bilder gett lefvande färg — ibland kanske hans egen subjektivitets men ofta

också tidens egen. Öfver vedermödorna i Österled ligger icke det lyktade äfventyrets resignation, de tecknas i ljuset af en tradition, som åter står oförsagd och kampberedd.

B. B—s.

— Kapten Oscar Fredrik Stokirk har utsändt en andra del af sina *Kultur- och personhistoriska anteckningar* (Örebro, Lindhska boktryckeriet 1918. (8), 262 (1) s. — Kr. 5: 50). Behandlade äro i denna del släkterna Anckarsvärd, Appeltofft, Barkhusen, Brenner, de Berg, von Delvig, Dellwik, Ebelfoft, Ehrenpohl, Ek från Västergötland (Locke-
rudsgrenen), Engelbrektsen, Hammarström från Dalarne, Lundborg (Örebro-Arboga-slakten), von Malmborg, Palm från Arkelstorp, Schröder (Östgötaslakten), Trolle och Wifoth samt Lambertska arvet. Anteckningar ur arkivaliska källor och meddelanden från släktmedlemmar komplettera författarens merendels ur personhistorisk och topografisk litteratur sammanställda material.

— Släktkrönika i novellistisk form bjuder grefvinnan Louise Stenbock, f. Mörner, på i sin lilla bok *Fröken Ulla och hennes syskon. Smådrag ur en familjehistoria* (Sthlm, H. Gebers förlag 1918. 120 s. — Kr. 3: 50). Ur den lätt röjda anonymiteten framträda flyktigt skisserade porträtt af den grefliga Mörnerska ätten under 1800-talet, grupperade kring den tidigt bortgångna fröken Ulrika (Ulla) Adolfina, f. 1812, d. ogift 1848, dotter till statsrådet m. m. greve Adolf Göran Mörner.

Smärre meddelanden.

— Med en vacker volym *Gustavianska bref. Brev från Leopold, Kellgren, Franzén m. fl.* (Sthlm, P. A. Norstedt & söner 1918. XI, 601 s. — 20 kr.) har professor Schück ur Svenska akademiens arkiv lyckligt kompletterat de ganska rikhaltiga samlingar af de äldre akademikernas bref vi i främsta rummet tack vare hans utgifvarverksamhet förut äga tillgängliga. Litteraturhistorikern tillkommer det att ur de akademiska angelägenheternas brokiga mångfald af obetydligheter utsofra det viktiga och värdefulla, medan språkforskaren har all anledning att med tacksamhet mottaga den märkliga kommentar till akademiens stafningsreform, som Leopolds bref till Rosenstein erbjuda. Men fastän sakliga, ej personliga angelägenheter i stor utsträckning äro brevrens föremål, teckna de en så levande bild af den akademiska kretsen och dess ledande personligheter, att ett omnämmande i denna tidskrift ej bör saknas.

Om Nils von Rosenstein obetingadt framstår som medelpunkten, beror detta icke endast på att de flesta brefven äro adresserade till honom. Mångfalden af de önskingar, hans korrespondenter hade att framföra, låter ana, i hvilken grad han för hela sin omgivning blifvit outhärlig, och fastän samlingen ej bjuder några bref af hans egen hand, är intrycket af hans kloka, oväldiga och förbindliga personlighet ej det minst konkreta. Bland brefskrifvarna äro Leopold, Kellgren, Adlerbeth och Franzén företrädda med större serier. Hade den förstnämndes bref tidigare publicerats, skulle de säkerligen — för att citera en rekommendation, som man stundom finner på släktarkivens brefomslag — tacksamt ha mottagits »såsom nyttiga för unga män att läsa i anseende till stilen». Den formella elegansen är också, fränsetd de sakliga upplysningarna, hvad man kan värdera af detta kalla smicker och dessa utstuderade elakheter, där intet utom lusten att träffa och skrifvarens egna magplågor är omedelbart. Att tidens förfinade brefkonst kunde uttrycka äfven annat visar den vackra, manliga rättframheten i Adlerbeths bref, och åtminstone Kellgren reagerade starkt inför torkan i skaldebrodernas känslolif: »obegripligt», skrifver han om dennes giftermål, »på hvad sätt poetens vanité funnit sin räkning vid detta parti och hvilket snille han imiterat, ty säkert är, att den gode mannen ingenting gör utan dessa 2 motiver.» Kellgrens bref äro också så motsatta Leopolds, som man kan vänta, omedelbara i sympati och antipati, fulla af varmt deltagande i hvad som rör sig omkring honom och därför också i sitt skämt naturliga och glädtiga, äfven när de träffa som skarpast. Så tillvida intaga dessa bref en plats för sig i samlingen, att det ej är de akademiska och litterära

angelägenheterna, som är deras egentliga tema, och deras språk är också umgängeskretsens förtroliga, själfsvåldiga och ej så litet drastiska. I flyktigt antydda men säkert träffade konturteckningar skymtar här en miljö, helt annan än den sirligt akademiska men därför ej mindre »gustaviansk»: borgerliga kretsar, Bellmanskt frivol epikurism, affärsbekymmer, befordringsintriger i kanslitrapporna och konsejherrarnas förmak, gästgifvargårdar, småstadsinteriörer och en sällsynt lefvande prästgårds- och sockenidyll, där den landtligt hjärtliga trefnaden i mat, umgänge och natur återspeglar sig äfven i skämtet öfver sockenherrskapen »af förra seculo».

B. B—s.

— Af den af dr Ruben G:son Berg redigerade editionen af Snoilskys brevväxling (*Carl Snoilsky och hans vänner*), af hvilken 1:a delen utkom 1917, har 1918 2:a delen utgifvits (Sthlm, Hugo Geber. IV, (4), 417 s. — Kr. 16: 50), med hvilken verket afslutats. Samlingen utgör i sin helhet endast ett urval af skaldens bortåt 800 bevarade bref omfattande korrespondens; mycket af intresse har tyvärr måst lämnas åsido. I den föreliggande delen, i hufvudsak omfattande 80-talet, ingå bref eller utdrag ur bref från Snoilsky till Herman Wikblad, Gustaf Retzius, V. von Heidenstam och ett par andra, vidare bref till S. från Oscar II, Edvard Bäckström, Aug. Strindberg, från vänner i Finland (bl. dem Estlander och Topelius), från danskar och norrmän (bl. de senare Ibsen) samt slutligen brevväxling mellan S. och Ann Charlott Edgren-Leffler och mellan S. och Viktor Rydberg. Af skaldens egna bref äro de flesta ställda till Retzius (25) och Wikblad (14), af brefven till S. härrör hufvudparten från Estlander (30), Bäckström (21), Oscar II (20) och Topelius (16). Hvad kritiken uttalat om den förut utkomna delen gäller i fullt mått äfven om denna: Snoilskys brevväxling är af det högsta intresse icke blott för kändedomen om skaldens egen personlighet och litterära fysionomi, utan äfven för hela den andliga miljö, i hvilken han och hans vänner lefde och verkade. Af hans egna uttalanden i brefven få vi en inblick i den inre utvecklingen af hans skaldeindividualitet och ett slags kommentar till ett flertal af hans poetiska alster. Så bevittna vi i brefven till Retzius den brytning i skaldens estetiska uppfattning af poesiens ändamål och diktarens mission, som inledde den i 3:e och 4:e diktsamlingarna representerade nya riktningen i hans produktion, den sociala tendensdiktningen. Äfven i allmänna frågor uttalar sig Snoilsky esomoftast; hans politiska uppfattning är afgjordt pessimistisk, han ser i det »bismarckska systemet» inkarnationen af reaktion och bysantinism och yttrar, liksom äfven Topelius, profetiska ord om »den förfärliga väpnade uppgörelsen folken emellan», som förr eller senare måste komma.

Till tidens litterära frågor tar han ofta ställning — särskildt beröres i ett flertal bref den Strindbergska striden — och uttalar sig äfven om samtida på den svenska parnassen. Hans omdömen präglas af den humana måttfullhet, som utmärkte hans personlighet; det är betecknande, att hans beundran för Heidenstam, som han 1888 hälsade välkommen i vår litteratur med namnet *skald*, lät förena sig med ett uppskattande af det värdefulla i en så motsatt poetisk natur och alstring som Wirséns.

Vänner af Snoilskys diktning ha i de båda volymerna af hans brev-växling fått en dyrbar gåfva och äro utg. tack skyldiga för att han så förstått att träffa ett urval ur det rika materialet, att en klar och full-lödig bild af skalden och hans vänkrets framträder för läsaren af bre-ven. Liksom den föregående prydes denna del af helsidesporträtt af skalden, tre efter fotografier och ett (titelplansch) efter A. Lindbergs medalj. En kortfattad namnlista till båda volymerna avslutar verket,

— Som tredje del af Gustaf Frödings posthuma skrifter har 1918 utkommit en samling af skaldens *bref* (Stblm, Alb. Bonnier. (4), 332 s. — 15 kr.). Utgivare är dr Ruben G:son Berg, som dock hvarken haft med urvalet *af* breven eller urvalet *ur* desamma att skaffa, i det hans arbete väsentligen begränsat sig till korrekturläsningen. Ej heller har utgivaren haft tillgång till *originalen* af breven, utan endast till afskrifter, och har han därför ej heller försett texten med en ofta önsk-värd kommentar, något som förbehålles en eventuell framtida edition. Till det ursprungliga brefmaterialet har emellertid utgivaren fogat ej mindre än 119 brefutdrag eller hela bref, som beredvilligt af ett flertal namngifna personer ställts till hans förfogande. — Sådan samlingen föreligger utgöres den af 250 bref eller utdrag af bref och omfattar åren 1877—86, 1889—94, 1896—98 samt 1909. Adressaterna äro till antalet 22; de flesta breven tillkomma bokförläggaren Albert Bonnier, skaldens syster Cecilia Fröding, ungdomsvännen redaktör Mauritz Hellberg och redaktören Albin Forssell. Bland öfriga brefmottagare märkas Viktor Rydberg, Verner von Heidenstam, Ellen Key, Georg Nordensvan och Richard Steffen. Frödings bref äga sitt största intresse som själfbiografiska dokument, mindre som litterära dylika. Han uttalar sig visserligen om litterära företeelser, men hufvudsakligen i den mån de stå i något omedelbart förhållande till honom själf, såsom hans lektyr, de författare han sätter högt o. s. v. Ansatser till en vittrefväxling förefinnas dock, så framför allt i breven till den af skalden högt beundrade Verner von Heidenstam. Han uttalar sig här oförbehållsamt om samtida svenska författare, adressaten själf icke undantagen (se t. ex. bref 181); intressant är att följa de olika stadierna i hans uppfattning af Levertin (jfr t. ex. bref 93, 181, 217, 220). Hufvudparten af breven ha emellertid sitt största intresse som belysande skaldens eget själslif och inre utveckling; särskildt bre-ven till Hellberg och system Cecilia få karaktären af ofta hänsynslösa själsbikter, i hvilka han blottar sina innersta tankar, tvifvel och lidanden. Läsaren af dessa bref frigör sig sällan från det beklämmande intrycket, att det är en sjuk man som för pennen — öfver 100 af bre-ven äro skrifna från tyska och norska nervkuranstalter; man gripes af ett djupt medlidande med den sjuke diktaren och beklagar, att hans rika ande så ofta blef ett offer för förtärande grubbel, förlamande tvifvel och sönderslitande själfanalys. Viktiga och värdefulla för uppfattningen af skaldens författarepersonlighet och egna diktalster äro de ut-talanden han esomofast gör om sin diktning och dess föremål och om sina framtida litterära planer; poetiska uppslag, själsliga stämningar, lik-nelser och bilder, som taga sig uttryck i breven, kunna direkt återfin-

nas i många af hans dikter. Så ger han t. ex. i ett bref till Hellberg af år 1890 (nr 50) klafven till uppränningen af dikterna »En hög visa» och »Skogsrån», i brefvet 235 till Halfdan Möller talar han om sig själf som folklifsdiktare o. s. v.; hur djupt känd dikten »Clown Clopopisky» är framgår af flera brefställen, och de visionära, till hallucinationer gränsande själstillstånd med än storartade och oerhörda, än hemska, än komiska fantasier och drömmar han skildrar t. ex. i brefvet 140 till sin syster Cecilia (år 1894) gifva en psykologisk bakgrund till mycket af hans senare diktning (»Från djupen och vidderna»): själf säger skalden, »att det väl kunde bli stoff till tio underliga romaner och sjuhundra underliga dikter». Om Frödings intresse för Swedenborg och teosofi gifva brefven äfvenledes upplysning, likaså om hans uppfattning i könsfrågan (»de ariska soldrömmarna»), om hans allmänna moraliska och estetiska begrepp o. s. v. — Brefsamlingen i dess helhet ger således, ehuru den af skäl som ofvan angifvits icke kan sägas föreligga i en till redaktionella principer eller omfattning slutgiltig form, en mångsidigt belyst bild af skaldens författarpersonlighet, hans yttre och inre lifsförhållanden.

— Föreliggande del af det kultur- och personhistoriskt så gifvande memoarverket *Amiral Carl Tersmedens memoarer*. I sammandrag utg. af Nils Erdmann. V. Gustaf III och flottan (Sthlm, Wahlström & Widstrand 1918. 252 s. — 6: 50 kr.) kan fullt ut täfla i intresse med sina föregångare. Det afspeglar liffullt uppfattningen och stämningarna hos en medspelande genomsnittssvensk vid öfvergången från frihetstiden till Gustaf III:s tidevarf.

I skildringen af statshvåfningsdagarna står Tersmedens berättartalang på sin höjdpunkt. Den ifrige hatten från riksdagen i Norrköping är, från det ögonblick han vädrar att något är i görningen, lika helt konungens man och svarar för flottans folk på Holmen. Man får ett starkt intryck af Gustaf III:s förmåga att intaga, när han så ville. Bellman vid punschbålen på kvällen den 19 augusti, »Gustafs skål», entusiastiskt sjungen då för första gången, när konungen inspekterar vakten, Tersmedens glada fest i tältet på Holmen — genom alla sådana detaljer klingar ett genljud af förtjusningen öfver kungens handling och öfver kungen själf.

Tersmeden får sin utnämning till varfsamiral, och Gustaf III är till en början lika frikostig med nådevedermålen som gamle kung Fredrik var i hans ungdom. Men snart skjutes han åt sidan och måste till sin grämelse se Chapman, hvars skeppsbyggnadskonst han alldeles ogillar, bli allenarådande. Af sin chef Trolle ger han en på det hela sympatisk bild, efterträdaren Carl August Ehrensvärd endast skymtar, en gång vid sidan af Sergel, som Tersmeden på sitt språk kallar »år stora och vidtberömda artist uti stenhuggeri».

Genom alla vedervärdigheter bevarade den gamle sjöbussen sitt käcka humör, han kunde t. o. m. vid sjutti år skämta med en slagattack, och säkert hade han ännu många fester att berätta om, innan han vid öfver åtti för alltid nedlade pennan.

S. L—d.

— Doktor Carl Forsstrand fortsätter i boken *Storborgare och stadsmajorer* (Sthlm, Hugo Geber 1918; 2:a uppl. s. å. (8), 198 s., 6 pl., 1 tab.) sina meddelanden ur det färgrika och intressefångslande material, som sjuttonhundratalets memoarlitteratur och de stockholmska arkiven bjuda forskaren i hufvudstadens personhistoria och släktkrönika. Arbetet vittnar liksom sina föregångare om förf:s förtrogenhet med äldre stockholmslif och om hans omfattande fastän något osystematiska beläsenhet i källorna; det ger också nya bevis på den blick för den konkreta, tidsmålade detaljen, som framför allt rättfärdigar dessa skildringars särskilda popularitet. Som vanligt utgör förf:s framställning en kombination af släktutredningar och i dessa inströdda person- och kulturskildringar. Det säger sig själf, att Örnbergs i Svenska ättartal tramlagda epokgörande forskningar rörande de stockholmska borgarfamiljerna äro den gifna utgångspunkten för det genealogiska; åtminstone beträffande en af de i arbetet behandlade släkterna, familjen Westman, hade det emellertid, såsom den senare publicerade, på annat ställe i detta häfte omnämnda Westmanska släktboken visar, varit möjligt att med ett intensivare utnyttjande af förf:s källor nå längre än Örnberg. — Den värld, förf. denna gång förflyttar oss till, är i regel ej längre börsnagaternas och köpmansfurstarnas utan bryggarnas, bagarnas och gulddragarnas; den burgne borgarens robusta och trygga världslighet personifierar sig i den rojalistiske men mot aristokraterna jakobinskt stortalige »bryggarkonungen» Abraham Westmans saftiga och bullrande gestalt, den borgerligt beräknande klokheden i hans motsats och motståndare, den ostentativt religiöse och gammaldags enkle mössledaren Johan Westin. Till de två stora borgarfamiljerna sluter sig naturligt gulddragarparet Oldenburg, den från Tyskland invandrade fadern, som med flit och arbetsamhet grundar familjens förmögenhet, och sonen, brigadchefen vid borgerskapets kavalleri Karl Ernst Oldenburg, en redlig, glad och vänsäll man, som vårdade och vördade den föregående generationens traditioner i borgarmilisen och Par Bricole — liksom äfven dess dosor. Det säger sig själf, att Bellman attraherades af de Westmanska kretsarna och kände sig tillbakastött af de Westinska och att Bellmansminnen och Bellmanskommentarer sålunda spela en framträdande roll i framställningen. Med skeppsbromagnaten Jurgen Kristoffer Müller, en invandrad tysk, som arbetade sig upp till rikedom och anseende, anknyter slutligen förf. till sina tidigare skildringar af den stockholmska högfinansen. Liksom så många andra af de stora grosshandlarna dref Müller rederi, järnexport och för återfrakten nödig import samt slutade sina förlagsaffärer med att själf bli brukspatron; äfven däri delade han lott med flera bland sina ståndsbröder, att hans anseelige förmögenhet genom gifte öfvergick till den högre aristokratien. — Ett särskildt påpekande kräfva bokens vackra illustrationer: porträtt, karikatyrer och stockholmsvyer.

B. B—s.

— Med anledning af Lunds universitets 250-årsfest 1918 hafva tvänne publikationer sett dagen, som på grund af sitt personhistoriska intresse förtjäna ett omnämmande i denna tidskrift. Under titeln *Gamla*

studentminnen från Lund (Sthlm, Wahlström & Widstrand 1918. 224 s. — 7 kr.) har professor Ewert Wrangel samlat och utgifvit själfbiografiska anteckningar af personer, som längre eller kortare tid under 1800-talets 3 å 4 första decennier studerat vid det sydsvenska universitetet. Samlingen inledes med ett orienterande kapitel om »Vetenskap och bildning i Lund under 1800-talets första årtionden», hvarjämte hvar och en af de fem afdelningarna försetts med en biografisk introduktion. Ett personregister förhöjer bokens användbarhet som biografisk källa. Författarna till de meddelade studentminnena äro följande: *Samuel Abraham Leijonhufvud*, f. 1785, d. 1843, lagman i Ångermanland och Västerbotten 1813, hofrättsråd i Skånska hofrätten 1821, president i Göta hofrätt 1826, student i Lund 1800—03; *Christoffer Isak Heurlin*, den kände politikern och Tegnér's efterträdare på Växjö biskopsstol, student i Lund 1804—16; *Anders Lignell*, f. 1787, d. 1863, kyrkoherde i Kila och prost öfver Gillbergs kontrakt, riksdagsman, känd som topografisk samlare och författare och en af föregångsmännen för svensk hembygdsforskning, student i Lund 1807—09; *Bror Emil Hildebrand*, riksantikvarie, student i Lund 1820—32 samt *Nils Petqr Osberg*, f. 1813, d. 1892, student i Lund en längre tid från 1827 utan att någonsin taga examen.

En adelsman och jurist, tvenne prästmän och politici, en vetenskapsman och en — öfverliggare låter oss utg. sålunda lära känna i deras personliga minnen från studentåren; deras olika kynnen och intressen bidraga också till att göra framställningen af tidsmiljön mera allsidigt belyst. Anteckningarna, som med längre eller kortare utslutningar äro noggrant återgifna efter originalen, gifva god inblick i tidens universitetsförhållanden, studentlif, lefnadsvillkor, examensväsende o. s. v.; personhistoriskt värdefulla äro de ofta roande karakteristikerna af dåvarande professorer, om hvilka kompletterande biografiska upplysningar lämnas i den nämnda allmänna inledningen. Af »Minnena» tilldraga sig Heurlins och Hildebrands det största intresset. Den förre var ifrig medlem af det s. k. »Härbärget», som bekant en sammanlutning af vänner, som, framför allt genom den roll Tegnér spelade som dess »lifvande princip» och medelpunkt, fått en viss ryktbarhet i våra litterära annaler och om hvars sammanträden och däri deltagande personer H. ger en liffull skildring. Sin »fullkomliga slutbildning» fick Härbärget ifrån år 1813, då Heurlin och dåv. akademiadjunkten B. Bolméer flyttade samman i öfre våningen af ett prof. Lundblad tillhörigt hus vid Lilla torg, där sammankomsterna oftast ägde rum.² Vid sidan af skämt och otvunget samspråk utgjorde litteratur och vittherhet ett dagligt föremål för vännernas samtal, hvarvid nytkomna böcker än af den ene, än af den andre refererades och recenserades. Om Tegnér heter det, att när han recenserat något arbete, hade man bättre lärt förstå författaren, än om man själf läst detsamma. »Tegnér låg vanligen själfsvåldigt i en säng och höll en sprucken tobakspipa i munnen, och jag vågar säga, att hög vishet och förstånd strömmade

² A. J. Kahl, som i sitt arbete »Tegnér och hans samtida i Lund» (1851, 68) skildrar »Härbärgets», hade enligt H. icke känt det i dess ursprungliga form, utan först under en senare tid, då de ursprungliga bröderna redan voro skingrade.

från hans läppar . . . Jag erkänner mig hafva lärt mig mera på Herberget af Tegnér och några andra, än jag genom egna studier kunnat lära». — Af hvad Heurlin för öfrigt meddelar i sina anteckningar fäster man sig bl. a. vid hans mördande kritik af dåtidens prästutbildning — en bild i sannerligen icke ljusa färger. — B. E. Hildebrand ger i sina välskrifna minnesanteckningar utom det rent självbiografiska och miljöskildringar äfven en serie med klar blick tecknade porträtt af dåvarande professorer, bl. a. af Tegnér såsom professor i grekiska, hvars föreläsningar han åhörde »ända till den oförgätliga dagen i april 1824, då han avslutade dem med det bekanta talet, i hvilket han tog afsked af ungdomen och sin akademiska verksamhet». I senare delen af Hildebrands anteckningar, som beröra tiden efter afläggandet af den filosofiska doktorsgraden, träda de egentliga Lundaminnena mera i bakgrunden, i det författaren skildrar, hur den brytning och vändning kom att inträda i hans studier och utveckling, hvarigenom han fördes in på den bana, där han skulle finna sin rätta kallelse och utföra sitt för fäderneslandets lärda odling beständande lifsverk. — Leijonhufvuds ungdomsminnen, hvilka i olikhet med de öfriga röja en bitter stämning — de nedskrefvos, sedan han, af regeringen desavouerad vid tillsättandet af hofrättsråd, tagit afsked från sitt presidentämbete — ha sitt hufvudintresse i hvad de meddela om Tegnér; denne var som bekant L:s informator på Yxkullund och sedermera i Lund och fattade för sin discipel en verklig tillgifvenhet, som bestod lifvet igenom. I inledningen till anteckningarna inrycker utg. några hittills otryckta dikter af skalden, af hvilka en författats på fröken Louise Leijonhufvuds födelsedag 1801. — Utrymmet medger icke att ingå äfven på de två återstående självbiografierna. I sin helhet utgör samlingen en instruktiv och underhållande läsning, och alla vänner af vår kultur- och lärdoms-historia äro utg. tack skyldiga för det värdefulla bidrag han lämnat till densamma. — Den andra publikationen är i motsats till Wrangels författad af nu levande f. d. Lundastuder. Den bär titeln *Under Lundagårdens kronor. En minneskrans vid tvåhundra-femtiårsfesten af gamla studenter* (Lund, Gleerupska univ.-bokhandeln 1918. (6), 500 s., 1 pl. — 20 kr.) och omfattar bidrag af icke mindre än 25 olika personer. Här kan blott lämnas en kortare öfversikt af det rikhaltiga och mångsidiga innehållet. De egentliga studentminnena taga sin början med slutet af 1850- och 1860-talet, som skildras af Aug. Quennerstedt, Gottfrid Billing, Sv. Leonh. Törnquist, Leonard Holmström och O. Ingstad; från början af 70-talet lämnar Axel Kock intressanta anteckningar, lundensiskt studentlif på 70-talet skildras af Nils Flensburg och från sekelslutet af Claës Lindskog. Belysande för den inre bildningshistorien och den personliga utvecklingsgången äro Hans Emil Larssons minnen från sin studenttid, midten och senare hälften af 70-talet; därjämte lämnas en intressant skildring af samlifvet med A. U. Bååth. Öfriga bidrag hafva ett mera speciellt innehåll. Gustaf Cederschiöld berättar sina erfarenheter som filosofiska fakultetens notarie, Seved Ribbing redogör för det akademiska folkbildningsarbetet, Paul Rosenius kåserar om naturkunnigheten i gamla Lund, Axel Herrlin meddelar drag ur 80-talets lundensiska tankelif och Martin P:n Nilsson ur föreningslifvet (Filologiska

föreningen). Om Orvar Odd och Lund skrifer Otto Sylwan, om Lund och skandinavismen Carl Martin Collin, om musiklif och studentsång Fr. Wulff och Tobias Norlind. Äfven bidrag med ämnen från äldre tider förefinnas. Så gör sig Arthur Stille till ciceron öfver slagfältet vid Lund, Carl M. Fürst ger en karakteristik af Kilian Stobæus och hans lärjungar, E. Wrangel lämnar ett bidrag till det lundsiska sällskapslifvets krönika (den Faxeska kretsen m. m.) och Fr. Böök meddelar, jämte inledande anmärkningar, några roande brottstycken ur Nicolovius' (Nils Lovéns) 1856 i Skånska posten tryckta akademiska memoarer. Sina intryck från Lund och samtida personer skildrar Edv. Lehmann, dåv. innehafvare af det Oehlschläger-Tegnériska stipendiet, i artikeln »Lundevenskab». Volymen afslutas med spirituellt skrifna minnesanteckningar från jubelfesten 1868 af Esaias Tegnér samt ett par lundadikter af Fr. Vetterlund. Tillsammans gifva de olika bidragen en synnerligen värdefull och lefvande bild af sydsvenskt universitetslif under 1800-talets senare hälft, och det måste betraktas som högst lyckligt, att vederhäftiga minnestecknare på sätt som skett satts i tillfälle att publicera och för eftervärlden bevara sina hågkomster från studie-åren. Arbetet, hvars konstnärliga utstyrsel är ombesörjd af fil. lic. Harald Sjövall, prydes af en helsidesplansch af Akademiska föreningens byggnad samt talrika porträtt m. fl. bilder i texten.

— Till Lunds universitets 250-årsjubileum utkom *Smålands nation i Lund 1668—1918. Dess öden och personligheter, skildrade av Gotthard Carlsson och Uno Johnsson* (Lund, Aktiebolaget skånska centraltryckeriet 1918. VIII, 174 s. — Kr. 6:50). Det är väl knappast en tillfällighet, att just denna nation på ett sådant sätt kunnat hufgästa minnesdagen. Den har förut haft att uppvisa Sveriges första tryckta nationsmatrikel, A. H. Lundins »Småländska nationen i Lund. Genealogiska och biografiska anteckningar», och den inom nationen verksamma »Föreningen för Smålands minnen» framstår som ett vittnesbörd om, att ett ej alldeles vanligt kulturhistoriskt intresse sedan länge där är rotfäst. Det säger sig själf, att innehållet i en skildring af en nationsförenings utveckling väsentligen är förutbestämmdt af protokollens och det öfriga källmaterialets halffofficiella och föga intima art. Man finner i arbetet hvad man har rätt att söka där: små inspektors- och kurators-biografier med tonvikten lagd på vederbörandens insatser i nationens öden, stadge- och organisationsfrågor, glimtar af föreningslifvet med dess dubbla syftning till kamratlig glädje och kamratlig själfuppfostran samt anteckningar om landsmän, som gjort sig bemärkta i kamratkretsen eller i sin senare verksamhet; att författarna gjort sig till regel att identifiera de omnämnda studenterna och ge upplysningar om deras framtida öden, bör särskildt framhållas i denna tidskrift. Den tidrymd boken omspanner är lång, och så kan också vägen synas vara från 1840-talets klassiska studentkultur tillbaka till de gamla student-sedernas pennalism, deras robusta dryckesseder och gesällslagsmål och deras lika robusta kollegie- och disputationsflit. Men en återblick som denna vittnar äfven om det gemensamma och oförändrade i ett traditionsrikt samfunds villkor: kontrasten mellan den »akademiska bondbyns»

och den icke endast »småländska» fattigdomens torftighet och det rika intellektuella lif, hvori universitetet kallar sina alumner till delaktighet ej minst genom den akademiska medborgerlighetens utveckling under landsmanskapets hägn.

B. B—s.

— En bok för dem som voro med på den tiden är i första rummet Gurli Linders *Sällskapsliv i Stockholm under 1880- och 1890-talen* (Sthlm, P. A. Norstedt & Söner 1918. (8), 174, (1) s: — 12 kr.). Redan uppräknandet af namn eller samkväm — och dylikt finns det godt om — kan säkert hos dem väcka genklangen af en stämning, som för den utomstående alltid blir mer eller mindre oätkomlig, och så återge något af stundens friskhet åt situationer och händelser, ja, kanske t. o. m. åt de, som alltid, med ögonblicket förbleknande skämten och tillfällighetsverserna. Men det finns också mycket i arbetet, som har ett större värde än souvenirens, interiörer från stockholmshemmen, reminiscenser från tidens meningsbrytningar och ej minst de subjektivt sympatiska teckningar af vänner och meningsfränder, författarinnan inströr; särskildt kunna nämnas porträtten af Ellen Anckarsvärd, Anne-Charlotte Edgren-Leffler, Sonja Kovalevsky, Anna Wallenberg och framför andra Ellen Key. Rikhaltiga upplysningar ges om de sällskapliga medelpunkterna, hem sådana som professor Hugo Gyldéns, doktor Anton Nyströms, professor Carl Curmans, direktör Sven Palmes och andra, föreningar och klubbar som Heimdall-Kråkorna, Nya Idun, Tolfterna och många flera. I dessa kretsar möttes en brokig och dock innerst ganska homogen skara människor, hufvudstadens kulturella frisinne i dess många skiftningar. Det har särskildt legat författarinnan om hjärtat att göra slut på legenden om det gråa, fula, glädjelösa och idealfattiga 80-talet, och hennes skildringar efterlämna också intrycket af mycken sällskaplig glädje, vackert kamratskap och ljust framtidshopp. Endast Strindberg är vantrefven, då han skymtar förbi. Episoden är efemär men välbehöflig; åtminstone skulle den generation, som mottog arvet af 80-talets lidelsefulla kritik och frätande tvifvel, stå där litet snopen, om detta »nya rikes» kärna varit blott den estetiskt-intellektuella lifskonstens rikemansvärld.

B. B—s.

— I tidskriften Göteborgs försvar 1918 har kapten Otto Mannerfelt påbörjat en serie biografier öfver *Guvernörer och landshövdingar med residens på Älfsborgs slott och i Göteborg 1619—1680*, hvaraf f. n. föreligger en kortare inledning, innehållande en öfversikt öfver länsstyrelsens organisation fr. o. m. 1619, då Älfsborg återföll till Sverige, samt en ganska utförlig biografi öfver »generallandsherrn» Nils Stiernsköld.

— I lofvärd afsikt att göra en af vår lärdomshistorias märkesmän känd i vidare kretsar har Henrika Scheffer i sin lilla bok *Johannes Schefferus. En storman från 1600-talets Uppsala* (Uppsala, J. A. Lindblads förlag 1918. 172 s., 4 pl. — Kr. 4: 25) gjort ett försök att i afvaktan

på den tyvärr ännu oskrifna vetenskapliga monografien öfver en af banbrytarna för svensk kritisk forskning teckna en enkel lifsbild af sin berömda stamfader. Som populär framställning har arbetet sina förtjänster, om också en del anmärkningar kunna göras mot stil och disposition af materialet (så t. ex. faller det väl mycket utom ämnet att på 13 sidor redogöra för innehållet i den af Schefferus utgifna nya upplagan af Konunga- och höfvingastyrelsen!) För välvillig är förf. äfven i fråga om förklarande noter till förekommande ord och uttryck — en person, som öfver hufvud taget köper och läser låt vara en populär framställning af Schefferus' lif, torde väl ej behöfva upplysas om att *desiderera* betyder åstunda, att *Neptunus* är hafsguden etc. Till källförteckningen kan anmärkas, att den är bibliografiskt väl knapphändig; äfven frågar man sig, hvarför såväl »Collectio Gjörwelliana» som Fants Minne öfver Joh. Schefferus anföras, då det senare oförändradt ingår i den förra. Texten illustreras af ett antal fotografiska reproduktioner, af hvilka Schefferus' »Museum» (vid norra ändan af S:t Eriks torg i Uppsala) är mindre bekant.

— En populärt hållen lefnadsteckning, icke en litteraturhistorisk studie, är Maria Holmströms monografi öfver *Emilie Flygare-Carlén* (Sthlm, Hugo Gebers förlag 1918. XI, 209 s. — 9 kr.). Arbetet, som enligt hvad förf. i förordet upplyser föreslagits henne af Ellen Key vid ett besök på Strand, är underhållande skrifvet och ger vid sidan af den egentliga personbiografien ett försök till teckning af den tidshistoriska och litterära miljön, i hvilken den ryktbara författarinnan lefde. Som källor ha naturligen användts fru Carléns egna själfbiografiska anteckningar (»Skuggspel», »Minnen af svenskt författarlif») samt gifvetvis äfven Schöldströms, Warburgs m. fl:s kortare monografier, hvarjämte förf. fått mottaga värdefulla råd, upplysningar m. m. från ett flertal släktingar till fru Carlén och andra personer. I frågan om den Smithska släktens anor fastslår förf. den på nyare forskningar grundade åsikten, att släkten på fädernet icke, som man förmenat, är af skotskt ursprung, utan härstammar från en gammal bohuslänsläkt, hvars äldste kände medlem var Lars Olsson Bohlröd, kallad Lars Smedh, från Skee socken vid Strömstad. Boken är försedd med illustrationer såväl i som utom texten, hvaribland ett faksimile af ett bref från fru Carlén ur prof. Karl Warburgs autografsamling.

— Växjö stifts herdaminne är ännu oskrifvet. Ett par prästmöten ha visserligen uttalat sig för att sätta arbetet i gång, men saken har fått bero. På material är ingen brist. Lagergrenska samlingarna i Kungl. bibl. och Forssanderska i Växjö gymnasibibliotek äro mycket gifvande, och goda förarbeten finnas ju i prästmöteshandlingarnas nekrologer och stiftets julböcker. Minnesteckningar sådana som Julius Anderssons öfver den originelle, högt skattade Stenbergaprästen *Johan Magnus Tellander* (En kyrkans märkesman i Växjö stift under förra århundradet. Minnesteckning. Sthlm, Sv. kyrkans diakonistyrelse 1918. 59 s. — 90 öre) lämna också viktiga bidrag, icke minst genom den inblick man får i gångna tidens fromhetslif. Tellander var en af

de präster, som helt rycktes med af den väckelse, som i förra seklets midt gick fram öfver Växjö stift och bland sina märkesmän räknade Lorentz Sellergren, Jonas Sandell, Josef Bexell m. fl. Det pietistiska inslaget fick hos dem alla, och särskildt hos Tellander, en alltigenom kyrklig karaktär. De talrika skaror, som i honom sågo sin andlige ledare, höllo sig också fria från hvarje ytterlighet och läto aldrig konventikelväsen träda i stället för de söndagliga gudstjänstbesöken. Tellanders predikan lockade starkt; där fanns Schartaus klarhet förenad med innerlighet från Bengel och Roos. — Minnesteckningen är synnerligen läsvärd och ger ett starkt intryck af att komministern »som icke ville bli kyrkoherde» var en präst af kvaliteter.

H. W.

— Kyrkoherden Hagb. Isberg har med sitt arbete *Erik Kristian Böös. En präst.* (Sthlm, Sv. kyrkans diakonistyrelse 1918. 150 s., 1 portr. — 4 kr.) gjort Sveriges kyrka och svensk kristendom en verklig tjänst. Ej få ha under tidernas lopp de svenska präster varit, som varit till välsignelse ej blott genom hvad de verkat, utan äfven genom sin personlighet. Det kan dock sägas om flertalet af dessa, att de icke fullt ut fått öfva det inflytande till rum och tid, som deras gåfvor eljest kunnat gifva dem. Ofta placerade i landtlig afskildhet eller ständigt jäktade af arbete i den närmast liggande kallelsegärningen ha de endast undantagsvis efterlämnat för allmänheten tillgängliga skrifter, genom hvilka deras ande kunnat verka äfven efter deras död. Och sällan har man bland dem, som stodo dem nära, förmått eller mödat sig med någon litterär teckning af deras personlighet. Följden har blifvit, att kraften af deras karaktär och gärning fått göra sig gällande alltför uteslutande blott bland deras samtida och inom en trängre krets. Detta har för Erik Kristian Böös' del lyckligtvis icke blifvit fallet. Naturligtvis främst tack vare den omständigheten, att Böös länge fått verka som församlingsherde i ett kulturcentrum som Lund. Men äfven kyrkoherden Isbergs synnerligen utförliga, på ingående personlig kannedom grundade och mycket träffande lefnads- och personlighetsteckning har, skola vi hoppas, gjort Böös' välsignelserika insats i svenskt kyrkolif befruktande inom vidare kretsar än de närmast liggande. Hans minne skall nu komma att lefva ej blott bland dem, som kände honom personligen, och inom generationen efter dem. Han är vorden något af en svensk kyrkohistorisk personlighet i eminent mening. Man skall minnas honom såsom en föregångsman på mer än ett område. Hans egenartade prästerliga gärning skall stå som en maning för kommande präster att våga vara sig själfva äfven i helig tjänst.

Det skall bli svårt att glömma Lunds »vandrande präst», som från början — antagligen genom barnförlamning i tidig barndom — gjorts till en stapplare, men likväl aldrig förtröttades att gå och gå, tills han bokstafligen stupade på vägen, drifven af sitt brinnande hjärta, tändt af Kristi kärlek. Prästen, hvars händer voro som såll, genom hvilka alla gyllene gåfvor, som föllo honom till, runno ned till de fattiga och elända, så att han aldrig för egen räkning hade det minsta mer än det nödvändigaste! Predikanten, som årgång efter årgång af kritiska stu-

denter beundrades för sina predikningars iderikedom, älskades för den djupa eld, som förnams brinna i dem, och vördades för, att han alltid var hvad han talade! Människovännen, som ofta med några ord kunde få denna världens rika att genast och villigt offra mer på kärlekens altare än de själfva någonsin drömt om, att de skulle kunnat offra. Mannen, som i hjärta och själ alltid »var med» i den sociala kampen, men utanför alla partier och dock — underligt att säga — af alla älskad och vördad! Själasörjaren, som, äfven böjd af arbete och år, brann af ungdom och drog ungdomen till sig ej mindre än de gamla och trötta! Församlingsherden, för hvilken Bengt Lidforss bekände sig hysa vördnad och vid hvars död Waldemar Bülow i »Folkets tidning» skref: »Detta är icke blott en djup sorg, det är en olycka.»

Är det icke godt, att en sådan man fått en biograf och en biograf, som förmått sin sak så, att man nu icke lätt glömmet den han tecknat?

H. E. Hallberg.

— Rektor S. Almquists *Karl Petter Nordlund. Minnesteckning* (Sthlm, P. A. Norstedt & Söner 1919. 52 s. — Kr. 1:50) ger i Nordlunds utveckling en konkret bild från det nydaningsskede i svenskt skol- och kulturlif, som författarens förut i denna tidskrift omnämnda Gunnar Wennerbergsskildring sökte fånga i ett vidare perspektiv. Liksom den större boken, till hvilken den nära ansluter sig, fångar den lilla skriften genom det starkt personliga i uppfattning och framställning, den, ingivelsens inkonventionellt fria lek till trots, fast genomförda grundåskådningen och den sällsynt lefvande helhetsuppfattningen af ett rörligt och mångskiftande tidsskede. Med det föregående arbetet delar denna framställning äfven utpräglade förtjänster som personskildring, vare sig det gäller hufvudföremålet eller den skara af skolmän, som träffande ställas fram, karakteriseras och värdesättas med några korta ord. Som typ för den »gamla skolan» i dess förtjänster och begränsning får åter den utmärkte latinläraren Wendblad göra tjänst, det nya personifieras af den skolbildande matematikläraren Kjelldahl och olika generationer af dennes lärjungar och efterföljare, »realismens» båda föregångsmän Krok och Hultman, Nordlund, M. M. Floderus och Thore Fries, nära samtida och vänner i skolan och sedan lärare åt Almquist och dennes generation — en tradition, lefvandegjord i sitt personliga sammanhang. Det bör framhållas, att åsiktsgemenskap och vänskap fått blanda färgerna till bilden, en förtjänst, då det gäller inträngandet i personligheter och syften, men väl också en uppfördan till den själfständigt pröfvande eftertanke, som för författaren är all undervisnings högsta ändamål.

B. B—s.

— *Den nyare topografiska litteraturen* bjuder som vanligt åtskilligt af personhistoriskt intresse. En rangplats bland hithörande arbeten intager genom anläggningens bredd, behandlingens mångsidighet, medarbetarnas kvalifikationer och den präktiga utstyrseln den stora landskapsbeskrifningen *En bok om Värmland av värmlänningar, redigerad av H. H. Hildebrandsson och Sixten Samuelsson* (D. 1—2,

Upps., Almqvist & Wiksell 1917, 18. VII, 398; (4), 354 s. — 24 kr.). Bland bidragen i första delen böra i detta sammanhang nämnas lektor Samuelssons genom karakteristiska drag och episoder konkretiserade, säkra teckning af landskapets historia, som på ett lyckligt sätt ger ramen åt de särskilda skildringarna, lektor E. G. Lilljebjörns biografiskt ordnade framställning af »Det litterära Värmland» samt de kyrkohistoriska bidragen af rektor T. Säve och domprosten J. E. Berggren, det sistnämnda en sammanställning af ett flertal hvarandra skarpt motsatta uttalanden om en bekant läsarpredikant från 1850-talet, Johannes Andersson från Långserud. Den andra delen upptages till väsentlig del af specialredogörelser för förvaltning, institutioner samt näringslivets olika grenar, och i samband därmed lämnas själfallet en mängd personuppgifter af värde. I regel ha dock författarna ägnat denna sida af sitt ämne en rätt knappt tillmätt uppmärksamhet. Med tacksamhet skulle man särskildt ha mottagit uppgifter om den värmländska industriens märkesmän, ej minst under det näraliggande industrialiseringsskedet. Arbetets sista afdelning utgöres af skildringar af de stora och märkliga värmländsläkterna Geijer, Fryxell och Uggla, utarbetade af professor P. A. Geijer, lektorskan Agnes Schagerström, f. Fryxell, och amanuensen Arvid Hj. Uggla; här möter man karakteristiska representanter för de olika områden, inom hvilka Värmland och dess ledande klass gjort sin förnämsta insats. Om än det vackra och intressanta arbetet i det hela syftar till andra mål, ger det, som af denna korta öfversikt synes, äfven personhistorikern mycket af värde; ett alfabetiskt register skulle väsentligen ha underlättat tillgodogörandet af materialet ur denna synpunkt. — Stadshistorien har under år 1918 att uppvisa ett genom vetenskaplig metod, systematisk forskning och materialets genomarbetning förebildligt arbete, *Ystad mot slutet av danska tiden. Några anteckningar rörande Ystads administrativa, ekonomiska och merkantila förhållanden under förra hälften av 1600-talet* av Nils Wimarson. (Skrifter utgivna av Ystads fornminnesförening, 2. Ystad 1918. Stor 4:o. (6), 83 s. — 10 kr.) Uppgifter till stadens personhistoria, i hvilken ett starkt skotskt element bildar ett anmärkningsvärdt inslag, återfinnas särskildt i skildringen af »Staden och dess styrelse» samt i kapitlet »Handel och Sjöfart. Köpmän och skeppare». — I general G. Björlins älskvärda och roande Åmålshistoria *Skildringar från en gammal svensk småstad. Strödda minnen och anteckningar* (Sthlm, Fahlcrantz & Co 1918. 248, (1) s. — Kr. 9:75) kommer förf:s förmåga af lefvande, konkret skildring och hans äfven i tidigare arbeten dokumenterade intresse för personhistorisk forskning väl till sin rätt; det vimlar af människor, hedervärda borgare och ämbetsmän såväl som äfventyrligare existenser och underliga original, många tecknade med minnets och sympatiens lefvande färg; högst på skalan stå de båda bittert fiendtliga, till slut försonade och förenade storläkterna Åberg och Amelberg, som vi få följa i flera, för olika skeden af svenskt småstadslif karakteristiska generationer. — Som ett bidrag till vårt näringslifs försummade personhistoria må slutligen, trots arbetets omisskänliga karaktär af enkelt reklamhäfte, påpekas *Nässjö handel och industri i ord och bild* af Arvid Wallerström (Nässjö, Arvid Wallerstöm & Co 1916. Stor 4:o. 327 s. — 4 kr.) med skildringar af öfver etthundra före-

tag och deras ledare samt talrika porträtt. — Bland sockenbeskrifningar må nämnas den indelte soldaten Lars Långrens af kärlek till hembygden burna bok *Ölme. Historik, biografier, bilder m. m.* (Del 1—2. Kristinehamn, Grundels boktr. 1916, 17. 90; 109 s. — Kr. 3: 50), där förf. bl. a. för hvarje gård i socknen lämnar utförliga upplysningar om samtliga nuvarande invånare samt återger talrika porträtt, en tacknämlig källskrift för framtida hembygdsforskare. Liknande, ehuru ej systematiskt fullständiga uppgifter, ger *Boken om Högsjö. En norrländsk sockenkrönika. Kulturbilder, sägner och minnen*, upptecknade av Arv. Salvén. Med förord av Olof Högberg (Sthlm, Sv. kyrkans diakonistyrelse 1918. 248, (2) s. — Kr. 5: 50). Efter trohjärtade skildringar från den församling, där kyrkoherde Salvén verkat i trettio år, följer här bl. a. förteckning på socknens donationer och donatorer, en »Series pastorum Högsjöensis» samt uppgifter om läkare, mera framträdande personligheter samt industriföretagen jämte deras ledare inom socknen.

B. B—s.

— Cecilia Bååth-Holmbergs *Orter och människor* (Uppsala, J. A. Lindblads förlag 1918. 407 s., 116 illustr. — Kr. 9: 50) afser att vara ett led i den serie af svenska skildringar, som förf. under namn af »Västmanland», »Hemma i Sverige» och »I heta striders land» förut utgifvit. Innersta syftet med dem alla är att väcka till lif den hembygds känsla, som antages inneboende hos enhvar och ur hvilken föf. hoppas, att en hela Sverige omfattande, förstärkt fosterlandskänsla skall kunna uppammas. Denna gång har Västergötland valts till föremål för framställningen, som dock begränsar sig till ett jämförelsevis litet afsnitt af provinsen, trakterna kring Kinnekulle, Skara och Billingen. För den publik föf. närmast afser är boken en underhållande och lärorik ledsagare genom de gamla kulturbygderna. Hvad det biografiska beträffar, som här särskildt påfordrar ett omnämnande, så bjuder väl föf. knappast på resultatet af några själfständiga forskningar, men ger populärt hållna karakteristiker af med Västergötlands äldre och nyare odlingshistoria förbundna personligheter såsom den store leckögrefven Magnus Gabriel De la Gardie, skarabiskoparna Haquin Spegel, Jesper Svedberg och i nyare tid Sven Lundblad, det berömda s. k. västgötatriumviratet J. G. Richert, Edv. Nonnen och L. W. Kylberg jämte Torsten Rudenschöld, vidare Gunnar Wennerberg, hofpredikanten Paul Nilsson på Häggum, en det moderna praktiska lifvets man som kapten Sigge Flach på Prinsbaga m. fl. — Som en detaljmärkning kan påpekas, att hvad föf. s. 258 (efter Fryxell?) berättar om Spegels predikan på valplatsen efter slaget vid Lund saknar hvarje stöd i hans eget diarium öfver kriget såväl som i öfriga samtida relationer, hvarför episoden af alla nyare forskare betviflas.

— Åt minnet af den om sin fädernestads utveckling och kulturminnen högt förtjänte konsul Oscar Trapp i Hälsingborg († d. 30 aug. 1916) har Hälsingborgs museum ägnat en vacker publikation, *Kulturhistoriska Hälsingborgsstudier*, utg. genom Torsten Mårtensson (tr. i 670 ex. hos Bröderna Lagerström, Sthlm 1918. 210, (2) s. — 25 kr.).

Konsul Trapp, som var en af de förnämsta medverkande vid museets tillkomst, blef dess själfskrifna ordförande och bidrog kraftigt till dess tillväxt, i det stora delar af hans egna betydande samlingar från början ingingo i museet, hvarjämte han som kommunalman förde dess talan och bevakade dess intressen. Efter hans död inlämnade hans efterlevande maka, fru Gisela Trapp, f. Henckel, år 1918 enligt den aflidnes önskan till stadsfullmäktige gåfvobref på egendomen Fredriksdahl att helt disponeras af Hälsingborgs museum på så sätt, att själfva herrgården och parken jämte kringliggande mark afskildes till museiområde, under det att de öfriga delarna bildade ekonomiskt underlag för detta. På grund af denna stiftelse ser museet sin framtid tryggad och snart sagdt obegränsade möjligheter öppnade för fyllandet af sin kulturhistoriska mission. — I publikationen ingå en bland Oscar Trapps kvarlåtenskap i manuskript befintlig afhandling om »Kalkmålningarna i Brunnby kyrka» samt en samling »Gamla tankar och talesätt», uppptecknade af Oscar och Gisela Trapp. Öfriga bidrag äro »Helsingborgs Mariakyrkas medeltida byggnadshistoria, några synpunkter» af Torsten Mårtensson, »Gamla 'Munthe' vid Stora-Torget» af Sigfrid Ewald, »Det Trappska flaggförslaget» af T. Mårtensson samt »Fajanstillverkningen vid Pälso enligt utgrävning å tillverkningsplatsen» af Sigurd Wallin. Arbetet är rikt illustrerad och prydes af ett helsidesporträtt af konsul Trapp.

— Af B. Erichsens och Alfr. Krarups på Carlsbergfondets bekostnad under utgifning varande *Dansk historisk Bibliografi. Systematisk Fortegnelse over Bidrag til Danmarks Historie til Udgangen af 1912 (i Tilslutning til Bibliotheca Danica)* har 1917 början gjorts med 3:e bandet: Dansk personalhistorisk Bibliografi. Systematisk Fortegnelse over Bidrag til Danmarks Personalhistorie ((4), IV, 806, (1) s.). Verket är i sin helhet ämnadt att utgöra tre band, af hvilka utom det nämnda nu (nov. 1919) jämväl utkommit H. 1 och 2 af 1:a bandet. Detta skall omfatta konungarikets och de skånska landskapens tidshistoria och inre förhållanden, det 2:a konungarikets och de skånska landskapens topografi, hertigdömenas tidshistoria samt Slesvigs inre förhållanden och topografi. Arbetet begränsar sig sålunda icke till utslutande politisk och personhistoria, i det hänsyn tages äfven till topografi och alla sidor af social, ekonomisk och allmän odlingshistoria. Som framgår af titeln, är utgången af år 1912 satt som gräns för det hela; för skånelandskapen är denna 1658, för Sönderjylland 1864 (med ett tillägg om Nordslesvig efter 1864); för Holstein är tidsbegränsning hvad beträffar politisk och personhistoria åren 1460—1864, för norsk krigs- och personhistoria 1380—1814. Island, Grönland och de Västindiska öarna äro icke medtagna. Förteckningen omfattar såväl dansk som utländsk litteratur, för själfständiga arbetens vidkommande dock först från år 1831 i anslutning till Bibliotheca Danica. Tidningsartiklar äro icke medtagna, men väl tidskriftsartiklar; dock anföres ej, om en dylik äfven föreligger i särtryck. I fråga om boktitlarna har man tagit ofstånd från bibliografisk fullständighet, i det t. ex. undertitlar ofta utelämnas och i regeln utom första upplagan endast den nyaste angifves. Det ligger i sakens natur, att vid materialets kolos-

sala omfång ett visst urval nödtvunget har måst träffas: så ha allt för populära eller till innehållet obetydliga framställningar utelämnats. — Det föreliggande bandet — den personhistoriska bibliografien — omfattar följande afdelningar: Bibliografi, Skrifter om det genealogiske Studium, Tidsskrifter, Samlinger af Stamtafler i Almindelighed, Samlinger af Biografier og Portrætter i Almindelighed, Samlinger af Stamtafler, Biografier og Portrætter: A. Vedrørende Adelen. B. Vedrørende Personer, knyttede til enkelte Landsdele, samt slutligen — hufvudafdelningen — Enkelte Slægter og Personer. Den personhistoriska litteraturen har i jämförelse med i Bibliotheca Danica tillämpade principer starkt begränsats; så föras konungar jämte deras gemåler och barn till 1:a bandet, likaså hithörande litteratur rörande krigshändelser, under det att samlingar af stamtaflor, biografier och porträtt af andliga, jurister, läkare och skolmän fått plats i 2:a bandet o. s. v. Äfvenså hafva likpredikningar utelämnats. Brefsamlingar äro däremot medtagna, hvilka allt efter titeln uppföras under brefskrifvaren eller -mottagaren, i det senare fallet dock så, att på få undantag när breven tillika upptagas under resp. författare. I fråga om källmaterial hafva utom bibliotekens biografiska afdelningar och tidskrifter äfven genomgått författares samlade och blandade skrifter samt förord och inledningar af personhistoriskt intresse. — Biografien är en ståtlig volym på öfver 800 sidor, omfattande (utom tillägg) 15,649 nummer (däraf enskilda släkter och personer 15,433). Vidlyftigast är Holbergbibliografien med 169 anförda arbeten, därefter i ordningen kommer Grundtvig med 166, H. C. Andersen (93), Kierkegaard (89), Tycho Brahe (81), Thorvaldsen (60), Oehlenschläger (59) etc.

— I första häftet af Personhistorisk tidskrift 1918—1919 har herr Arvid Noreen bemött beriktigande af hans uppgifter om ägarna af egendomen Rottneros, hvarvid han fortfarande vidhåller, att William Olsson och Värmlands enskilda bank, om än endast för någon kortare tid, varit ägare af nämnda egendom. Med anledning häraf får jag meddela, att herr Noreens »fullt initierade» icke alls synes känna till ifrågavarande förhållanden, hvilket framgår af följande:

Då Wall-Edsvalla-fallissementet ägde rum i slutet på 1870-talet, gick William Olsson i Karlstads elementarläroverk, där han jämte läxläsning hade originella samtal med den äfvenledes originelle lektor Larsson och sannolikt vid den tiden icke hade några som helst spekulationer på vare sig Rottneros eller andra Edsvalla bolags egendomar. Dessa inköptes då af Nors Järnbruksaktiebolag, som i sin ordning 1882 sålde Rottneros till brukspatron Montgomery; denne innehade egendomen till sin 1911 inträffade död, då den öfvergick till hans familj, i hvars ägo den fortfarande befinner sig.

Således har icke heller Värmlands ensk. bank ägt Rottneros.

Sannolikt har den »fullt initierades» uppgifter afsett William Olssons inköp för ett tiotal år sedan af Edsvalla och Torsby bruksegendomar; men denna affär hade ingenting med Rottneros att skaffa.

Richard Nyström.

Notiser.

Personhistoriska samfundets årsmöte

1918 ägde rum å restaurang Riche i Stockholm den 29 april under ordförandeskap af f. riksarkivarien Emil Hildebrand. Sedan revisionsberättelsen för år 1917 upplästs och styrelsen beviljats ansvarsfrihet, återinsattes i styrelsen f. riksarkivarien E. Hildebrand, öfverkammarherren G. Celsing, förste arkivarien d:r J. A. Almquist och förste intendenten frih. J. Rudbeck, hvarjämte andre bibliotekarien d:r A. B. Carlsson, som den 26 oktober 1917 invalts i redaktionsutskottet, nyvaldes. Till revisorer omvaldes f. kammarrättsrådet J. A. Wallenstein och direktören G. Indebetou med kamrer A. Dandenell som suppleant. I redaktionsutskottet återvaldes d:r Almquist, d:r Carlsson och frih. Rudbeck samt intendenten R. Cederström. — På därom framställt förslag beslöts, att utgiften för ständig ledamot i samfundet skulle utgöra 100 kr.

Föredrag hölls af docenten Gottfrid Carlsson öfver ämnet *Gustaf Vasas förste tjänare*.

Personhistoriska samfundets årsmöte 1919 hölls den 3 maj å Strand hotell i Stockholm under ordförandeskap af f. riksarkivarien E. Hildebrand. Revisionsberättelsen för år 1918 upplästes och styrelsen beviljades ansvarsfrihet. Sedan öfverkammarherren G. Celsing och d:r A. B. Carlsson anmält sig önska utgå ur styrelsen, återvaldes till densamma f. riksarkivarien E. Hildebrand, förste arkivarien J. A. Almquist samt frih. Johannes Rudbeck, hvarjämte nyvaldes t. f. andre bibliotekarien d:r Sune Hildebrand samt direktör Govert Indebetou. Till revisorer omvaldes kamrer A. Dandenell samt nyvaldes efter f. kammarrättsrådet J. A. Wallenstein, som undanbedt sig återval, hofrättsrådet F. W. Grönwall med kapten A. Pählman som suppleant. Till medlemmar af redaktionsutskottet återvaldes d:r Almquist, intendenten frih. R. Cederström och frih. Rudbeck samt nyvaldes notarien G. Elgenstierna och d:r Hildebrand.

Vid därefter hållet styrelsesammanträde omvaldes till ordförande f. riksarkivarien E. Hildebrand och till skattmästare frih. J. Rudbeck. Till sekreterare och redaktör för Personhistorisk tidskrift nyvaldes d:r Sune Hildebrand.

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1917.

Debet.

<i>Behållning</i> från år 1916		3,492: 46
<i>Inkomster</i> år 1917:		
Årsafgifter	3,529: 62	
Afgift af ständig ledamot	75: —	
Lagerförsäljning	605: 20	
Räntor	189: 85	4,399: 67
		<u>Summa 7,892: 13</u>

Kredit.

<i>Utgifter</i> år 1917:		
Trycknings- och illustrationskostnader	2,081: 84	
Uppbörds- och distributionskostnader	311: 79	
Arfvoden	1,059: 05	
Diverse	121: 41	3,574: 09
<i>Behållning</i> till år 1918		4,318: 04
		<u>Summa 7,892: 13</u>

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1918.

Debet.

<i>Behållning</i> från år 1917		4,318: 04
<i>Inkomster</i> år 1918:		
Årsafgifter	4,940: 65	
Afgifter af ständiga ledamöter	175: —	
Lagerförsäljning	787: 67	
Räntor m. m.	199: 43	6,102: 75
		<u>Summa 10,420: 79</u>

Kredit.

<i>Utgifter</i> år 1918:		
Trycknings- och illustrationskostnader	5,645: 18	
Uppbörds- och distributionskostnader	438: 62	
Arfvoden	725: 30	
Diverse	95: 83	6,904: 93
<i>Behållning</i> till år 1919		3,515: 86
		<u>Summa 10,420: 79</u>

Donationer.

Genom gåfvobref hafva afiidne justitierådet Tore Alméns arfvingar till förvaltning af domkapitlet i Växjö öfverlämnat 10,000 kronor såsom en fond för understödjande af utgifvande af Växjö stifts herdaminne. Enligt donationsvillkoren få räntemedlen tagas i anspråk för bestridande af reseersättningar för forskare, som för arbetets utförande kunna behöfva företaga resor till olika arkiv. I öfrigt är donationen afsedd att bekosta tryckningen af herdaminnet, då det föreligger utarbetadt.

Till Smålands nation i Lund hafva af samma gifvare öfverlämnats 5,000 kronor för att sätta nationen i tillfälle att till trycket befördra den af afiidne stadsfogden Carl Sjöström i listtiden utarbetade matrikeln öfver nationens medlemmar.

Vid sidan af sitt juridiska arbete hyste justitierådet Almén stort intresse för personhistorisk forskning. Särskildt de småländska prästsläkterna, hos hvilka han på mödernet hade djupa rötter, voro föremål för hans studier. Donationerna, som således utgöra ett lyckligt uttryck för den afiidnes önsknings, äro från personhistorisk synpunkt särdeles välkomna, då Växjö stift hittills saknar ett tryckt herdaminne och slutstenen i de Sjöströmska nationsmatriklarna nu ej torde dröja allt för länge.

Frågor.

I privat ägo finnes en dryckeskanna af silfver, af den vanliga typen på tre fötter af kulor samt med handtag och lock. Af stilen och ornamenterna att döma, synes den vara från midten af 1700-talet; inga stämplor eller märken finnas, men på locket äro 19 namn ingraverade, hvilka strålförmigt sluta sig omkring ett monogram, som antagligen utgöres af 2 i hvarandra inflätade L eller P.

Namnen på locket skulle kunna gifva en ledning för bedömande af kannans ursprung. Antagligen har den varit en äreskänk eller ett honorarium, och det synes icke uteslutet, att namnen beteckna finska studenter.

Tilläggas bör, att nuvarande ägaren förvärfvat kannan på skånska landsbygden samt att inga spår efter dess tidigare öden kunnat utletas.

Om någon af Personhistorisk tidskrifts läsekrets kunde lämna någon upplysning till ledning för bestämmandet af kannans proveniens eller för sambandet mellan namnen, vore ägaren synnerligen tacksam för ett svar i denna tidskrift.

Namnen äro följande:

Jacobus Werander	Ericus Brumerus
Henricus Bonerus	Jacobus Hildeen
Johannes Agrell	Clem. Thelaus
Jonas Ekedaal	Mart. Florinus
Nicol. Fridelinus	Abrahamus Alanus
Andr. Chydenius	Ericus Caianus
Gustavus Staak (Stark?)	Jacobus Forsterus
Theodorus Junbäck	Daniel Sivenius
Petrus Miltopæus	Isaacus Waasbohm.
Wilh. Wargentin	

F. W. G.

I och för utgifvande af en historik öfver *Svea Orden* vore under-tecknad synnerligen tacksam, om någon kunde lämna mig biografiska uppgifter rörande nedan uppräknade personer samt om möjligen *porträtt* finnas bevarade af några bland dem:

majoren ^z vid Kgl. Maj:ts flotta	Johan Klick,
kaptenen ^x » » » »	Claes Christopher Wrangel,
» ^z » » » »	Pehr Ulric Wennerqvist,

^z Nämda grad innehades år 1793.

kaptenen¹ vid Kgl. Maj:ts flotta Fredrik Wahlstedt,
 löjtnanten² » » » » L. J. Liljestråhle,
 »³ » » » » J. A. von Schneidau,
 grosshandlaren i Stockholm Israel Netzel,
 » » » Johan Burgman,
 » » » Carl Anders Burgman,
 » » » Johan Hindrik Tode,
 handlanden » » Johan Utterman,
 majoren Adam Erik Kalmberg,
 » Carl Gustaf Olof Beckman,
 kanslirådet Petter Adam Wallmark,
 riksantikvarien Johan Gustaf Liljegren.

Alla upplysningar om dessa personer samt om och hvar porträtt
 finnas i behåll af dem mottagas tacksamt af

S. Hildebrandsson

Direktör

Torstensongatan 15, Stockholm.

På ömse sidor om Bottniska viken ha under gångna århundraden
 lefvat och verkat personer med familjenamnet *Montin* — kan för dessa
 ett gemensamt ursprung uppsåras?

Johan Montin, f. 1679, † 1713, kämnär.

Magnus Pehrsson Montin, f. ?, † ?, häradshöfding.

Georgius Montin, »Gothoburgiensis». Stud. i Uppsala 1696.

Jonas Montin, »Gothoburgiensis».

Lars Montin, f. på Hisingen 1723, † i Halmstad 1785, professor.

Andreas Montin, stud. i Uppsala 1694.

Laurentius Andrei, stud. v. Åbo akademi.

Johan Montin Johansson, förf. till hyllningsskriften »Underdånig
 Fägnads Tal på Hans Kongl. Höghets Prins Adolph Fredriks födelse-
 dag d. 3 Maji 1750».

J. Montin (möjligen ofvanstående) publicerade 1749 en traktat om
 »Borgerlig regering», hvilken på begäran af ryske ministern förbjöds.
 (O. Sylwan, Från stångpiskans dagar).

Hvarje upplysning om ofvan nämnda Montiner och andra äldre
 tiders personer med samma familjenamn — särskildt från tidigare delen
 och medlet af 1600-talet — emottages med utomordentlig tacksamhet
 endera genom benägen medverkan af Tidskriften eller under adr.

Fru *J. M. Montin-Tallgren*

Finland, Åbo & S:t Mariæ.

Undertecknad vore tacksam för upplysning om slottsfogden i Upp-
 sala *Nils Arvidsson Thegner* och hans familj. Hans dotter Catharina

¹ Nämnda grad innehades år 1793.

var gift med prosten Andreas Rhodin i Sköfde, f. 1649, † 1715, och brodern Olof Thegner var landshöfding i Uppsala och stamfader för friherrliga ätten Thegner.

Sixten Ljungströmer

Postkontrollör

Eskilstuna.

Undertegnede vil være særdeles taknemmelig for oplysninger, som kan lede til at få bragt på det rene nedenstående personers slegtsforhold:

1) *Anna Catharina Myrin*, g. m. inspektoren Johan Palmström, som indflyttet til Skjölfvene i Västergötland år 1749. En datter Anna Maria blev år 1759 ¹⁶/₂ gift med Johan Lithberg, søn av salig kyrkoherden Lithberg i Floby og Maria Rosell.

2) *Gunilla Catharina Morman*, g. (för 1751) m. inspektoren Jonas Palmström, sandsynligvis ovennævntes søn (eller muligens bror), utflyttet fra Skjölfvene år 1758.

A. Palmström

Professor

Ljan pr Kristiania.

Sysselsatt med ett arbete rörande *Carl Wilhelm Bergman*, känd som utgifvare af de »Schinkelska Minnena», vore jag mycket tacksam att erhålla underrättelse om bref från eller om honom.

Theodor Tufvesson

Borrby (Skåne).

Undertecknad vore mycket tacksam för upplysningar, i och för af-fotograferingar, angående porträtt af och grafställen tillhörande medlemmar af svenska adliga och friherrliga ätterna Båt, samt personer, manliga och kvinnliga, som genom gifte kommit att tillhöra dessa ätter.

Eric Heimer

Fil. kand. Hörby.

Insända böcker.

Från Akad. bokh., Uppsala:

KJELLBERG, C. M., Från Fyris slätter. Några kulturhistoriska och kritiska studier. Uppsala 1917.

Från Almqvist & Wiksell:

BOK, En, om Värmland av värmlänningar. Red. av H. H. Hildebrands-son, Sixten Samuelsson. D. 1—2. Uppsala & Stockholm 1917—1918.

Från Magnus Bergvall, Sthlm:

AURELIUS, B., Jul i prästgården. Minnen från prästgårdsliv på 1870-talet. Stockholm 1918.

Från Alb. Bonnier:

FRÖDING, G., Brev. (Posthuma skrifter). Stockholm 1918.

Från H. Carlsons bokh., Linköping:

BECKMAN, K., Ett borgmästareval i Linköping på 1680-talet. Linköping 1918.

STENHAMMAR, W., Östgöta kavalleriregemente i Karl XII:s krig. Linköping 1918.

Från Fahlcrantz & C:o:

BJÖRLIN, G., Från en gammal svensk småstad [Åmål]. Strödda minnen och anteckningar. Stockholm 1918.

Från H. Geber:

FORSSTRAND, C., Storborgare och stadsmajorer. Minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm. Stockholm 1918.

HOLMSTRÖM, M., Emilie Flygare-Carlén, västkustromanens ryktbara författarinna. Stockholm 1918.

SNOILSKY, CARL. Carl Snoilsky och hans vänner. Ur skaldens brevväxling. [Utg. av Ruben G:son Berg]. D. 2. Stockholm 1918.

STENBOCK, LOUISE, f. MÖRNER, Fröken Ulla och hennes syskon. Smådrag ur en familjehistoria. Stockholm 1918.

Från Helsingborgs museum:

HELSINGBORGSSTUDIER, Kulturhistoriska. Till minne av Oscar Trapp utg. av Helsingborgs museum genom Torsten Mårtensson. Helsingborg 1918.

Från J. A. Lindblad, Uppsala:

- BÅÅTH-HOLMBERG, CECILIA, Orter och människor. Med 116 illustr. Uppsala 1918.
 RIBBING, ELSA, Carl von Linné, hans personlighet och livsgärning. Med förord av Carl Forsstrand. Uppsala 1918.
 SCHEFFER, HENRIKA, Johannes Schefferus. En storman från 1600-talets Uppsala. Uppsala 1918.

Från P. A. Norstedt & söner:

- ALMQUIST, S., Karl Petter Nordlund. Minnesteckning. Stockholm 1919.
 BREV, Gustavianska. Brev från Leopold, Kellgren, Franzén m. fl. Utg. av Henrik Schück. Stockholm 1918.
 LINDER, GURLI, Sällskapsliv i Stockholm under 1880- och 1890-talen. Några minnesbilder. Stockholm 1918.

Från Richards a.-b., Jönköping:

- AFZELIUS, C., Släkten Westman (Härnösandssläkten). Jönköping 1919.

Från Smålands nations bibliotek, Lund:

- CARLSSON, G. & JOHNSSON, U., Smålands nation i Lund 1668—1918, dess öden och personligheter. Lund 1918.

Från Sv. kyrkans diakonistyrelse:

- ANDERSSON, J., Johan Magnus Tellander. En kyrkans märkesman i Växjö stift under förra århundradet. Minnesteckning. Stockholm 1918.
 ISBERG, H., Erik Kristian Böös. En präst. Stockholm 1918.
 SALVÉN, A., Boken om Högsjö. En norrländsk sockenkrönika. Kulturbilder, sägner och minnen upptecknade. Med förord av Olof Högberg. Stockholm 1918.

Från Wahlström & Widstrand:

- TERSMEDEN, C., Memoarer. 5. Gustaf III och flottan. I sammandrag utg. af Nils Erdmann. Stockholm 1918.
 WRANGEL, E., Gamla studentminnen från Lund. Saml. och utg. Stockholm 1918.

Från Wallerströms boktr.-a.-b., Nässjö:

- WALLERSTRÖM, A., Nässjö handel och industri i ord och bild. Nässjö (1916).

Från Ystads fornminnesförening:

- SKRIFTER utg. av Ystads fornminnesförening. 2. Fästskrift. Ystad 1918.

Från förf.:

- CAVALLIN, B., Släkten Cavallin från Håldala. Stockholm 1919.
 GRANSTRÖM, G. A., Några anteckningar om familjen Wertmüller. Stockholm, Jacob Bagges söners a.-b. 1919.

LÄMGREN, L., Visnum och Visnums-Kil. Några anteckningar. Kristinehamn. 1919.

LÄMGREN, L., Ölme. Historik, biografier, bilder m. m. 1—2. Kristinehamn 1916—17.

[MANNERFELT, O.], Mannerfeltska släktboken. D. 1. Borås 1918.

[MANNERFELT, O.], Guvernörer och landshöfdingar med residens på Älvsborgs slott och i Göteborg 1619—1680. (Nils Stiernsköld 1619—1625). Av O. M.

Från redaktionen:

SPRÅK OCH STIL. Årg. 18 (1918): H. 4, 5. Årg. 19 (1919): H. 1—2.
TIDSSKRIFT, Personhistorisk. R. 7: Bd 4: H. 1—2. 1919.

* * *

HAUCH-FAUSBÖLL, TH., Patriciske Slægter. 4:e Saml. Köbenhavn 1919.

Beriktiganden.

Genom ett beklagligt förbiseende (i samband med redaktörsskiftet i våras) uppgafs *E. A. Thomle* som författare till den i förra häftet (Årg. XX, H. 1—2) intagna artikeln »Den adelige familie Palmström, n:r 867»; den verkliga författaren är prof. A. Palmström, Kristiania. — Förf. har anhållit om införande af följande tillägg till sin uppsats: Johan Palmström, søn av kornetten Lars Palmström (tabel IV) døde 1746 ^{27/5} i Gillstad socken, Skaraborgs län, ifølge et kirkeboksudrag i Riddarhuset. Anna Elisabeth P., datter av ritmesteren Gustaf P. (tabel III) blev begravet 1738 ^{22/11} i Götlunda socken, Skaraborgs län, også ifølge et kirkeboksudrag i Riddarhuset.

Recensionen i samma häfte (sid. 92 ff.) af »Porträttsamlingen å Ericsbergs fideikommiss» åsattes genom misstag signaturen *C. M. S—k*, hvilket härmed rättas till *G. M. S—e*.

PERSON-REGISTER ¹⁾.

(Registret upptager *icke* de namn, som finnas i förteckningen över guldsmeder m. fl. å sid. 76—79).

- Abraham Andreæ Angermannus. 107, 142, 143.
Abraham Eriksson (Gyllenstierna). 4.
Absalon Pedersen. 38.
Adlersparre, Carl August. 66.
 > G. 66—68, 87.
 > f. Linroth, Lovisa Magdalena. 67.
Afzelius, släkten. 197.
 > Beata. 188.
 > C. 197.
Agrell, J. 220.
Ahlström, A. 102.
Ahnlund, N. 102.
Ahrenberg, släkten. 97.
Alanus, A. 220.
Albrekt af Sachsen. 5, 6.
Aling, Petter. 74.
Alm, Gabriel. 30.
Almén, T. 219.
Almgren, S. 197.
Almquist, Joh. Ax. 102.
 > S. 96, 212.
Amelberg, släkten. 213.
Aminoff, J. F. 183, 184.
Anckarsvärd, släkten. 200.
Anders Bengtsson. 10.
Andersson, Julius. 210.
Angelus (Engel), ätten. 110—128.
Antell, släkten. 97.
Appeltoft, släkten. 200.
Arfwedson, Carl. 164.
 > Charlotte. 164.
Arvidi, Andreas. 28—36.
Asmundsson, Nils. 71.
Asplund, K. 102.
Bage, Per. 14.
Banér, Dorotea Knutsdotter. 13.
Banér, Nils Eskilsson. 12.
 > Sigrid Eskilsdotter, 17.
 > Sten. 58.
Bang, G. 38.
Barkhusen, släkten. 200.
Basilier, Henrik. 22.
Battram, Herman. 67.
Beckman, C. G. O. 221.
Beelaerts van Blokland, W. A. 96.
Belfrage, släkten. 195.
 > Jenny. 195.
Bengtsson, Nils, underlagman. 143—157.
Berg, R. G:son. 202, 203.
Bergh, Richard. 99.
Bergman, C. W. 66, 222.
af Bergstedt, Erik. 67.
Bergström, Otto. 72.
Bielke, Anna Turesdotter, 12.
 > Peder Turesson. 12, 13.
 > Sigrid. 21, 23.
 > Ture. 51.
Bilde, Bendt. 46.
Billengren, E. 102.
Björlin, G. 213.
Blanckenfjell, Anna. 73.
 > Catharina. 69.
 > Leonard. 69.
 > Margareta. 73.
Boëthius, B. 107.
von Bohlen, Carl Julius Berndt. 101.
Bok, Ferdinand. 94.
Bonde, C. 189, 190.
 > Carl G. 99.
 > Carl-Gotthard. 95.
 > Carl Göran. 93.
 > Carl Jedvard. 94.
Bonerus, H. 220.
Botvid Larsson. 18.
Brahe, Abraham. 38, 51, 55.
 > Beata Margareta. 49.
 > Brita. 16.
 > Erik. 37—65.
 > Gustaf. 47—58.
 > Hieronymus. 41, 49.
 > Knud. 38.
 > Magnus. 54, 55, 58.
 > Per d. ä. 47.
 > Öllegerd. 16.
Brandel, S. 102.
Bratt, Anna. 69.
Braun (van der Dussen), släkten. 96.
 > (Bruyn), Agnes. 97.
 > (Bruyn), Catharina, 97.
 > Hans. 97.
 > (Bruyn), Jacob. 97.
 < Johan. 97.
 > (Bruyn), Margareta, 97.
Bremer, Fredika. 187—189.
Brenner, släkten. 200.
Bring (Lagerbring), Pehr. 93.
Brokkenhus, Ejler. 38.
Brunnerus, E. 220.
Bruyn, Jan. 97.
Bryk, F. 191.
Bröms, Nils. 1, 4.
 > Olof. 1, 2, 17.
Burenskiöld, J. 189.
Burgman, C. A. 221.
 > J. 221.
 > P. 197.
 > T. 197.
Bååth-Holmberg, Cecilia. 214.
Böös, E. K. 211.
Caianus, E. 220.
Camén, Eric Svensson. 72.
Carl August, prins. 67,

¹⁾ Urtarbetat av G. E.

- Carlsson, Gottfrid. 1.
 » Gotth. 208.
 Caspersen, G. 197.
 Cassel, L. E. 68.
 Cavallin från Håldala, släk-
 ten. 198.
 Cederhjelm, Erik Gudmund.
 100.
 » Germund. 100.
 » Germund Lud-
 vig. 100.
 Cederström, Rudolf. 99.
 Celsius, A. 191.
 » O., d. ä. 191.
 Chalmers, W. 175.
 Chesnocopherus, Nils. 144.
 Christophersson, Axel, fogde.
 146—155.
 Chydenius, A. 220.
 Curman, S. 102.
- Dahl, M., f. Granzow.** 102.
 De Berg, släkten. 200.
 De Geer, Otiliana Lovisa,
 81.
 » » Otto Wilhelm. 80.
 » » Robert Fredrik,
 81.
 » » Robert Wilhelm.
 80.
- Dellvik, släkten. 200.
 von Delvig, släkten. 200.
 von Dellvig, Agnes. 23.
 Didron, Johan Fredrik. 101.
 Van der Dussen, Jacob. 97.
- Ebeltofft, släkten.** 200.
 Ebers, Paul. 38.
 Eckhäll, släkten. 197.
 Edele Jernskjæg. 6.
 Ehrenhoffer, pater. 48.
 Ehrenpöhl, släkten. 200.
 Ehrenström, J. A. 183, 184.
 Ehrensvärd, K. A. 173.
 Ehmrooth, Alexander. 80.
 » Gustaf Robert.
 81.
- von Eisen, Diedric. 72.
 Ek från Västergötland, släk-
 ten. 200.
 Ekeblad, K. J. 173, 175.
 Ekedaal, J. 220.
 Ekelöf, Johan Clausson. 145.
 Eketrä, N. N. 74.
 Ekman, Gustaf. 99.
 Ekström, C. A. 165.
 Elefsöner, ätten. 110—128.
 Elgenstierna, G. 195.
- Elisabeth af Braunschweig-
 Lüneburg. 49.
 Empomagrius, Ericus. 28—
 36.
 Eugel, ätten. 110—128.
 Engelbrektson, släkten. 200.
 Erdmann, N. 204.
 Ericus Nicodemi. 142—157.
 Erik XIV, konung. 38.
 Erik Svensson. 1, 2.
 Ernst af Sachsen. 5.
 Eskil Mikaelis. 1—19.
 Evertsson, Samson, lagläsare.
 150—156.
- Fahlman, släkten.** 197.
 Fleetwood, H. 102, 191,
 193.
 Florinus, M. 220.
 Flygare-Carlén, Emelie. 210.
 Folkungaätten. 108—134.
 Fontell, släkt. 97.
 Forsstrand, C. 190, 205.
 Forsterus, J. 220.
 Fredrik II, konung i Dan-
 mark. 37.
 Fridelinus, N. 220.
 Fröding, G. 203.
 Frölich, Carl. 101.
- Gadh, Hemming.** 1, 2, 4,
 5, 15.
 Gallenius, släkten. 197.
 Gavelius, släkten. 197.
 Geijer, H. 102.
 Gillberg, J. A. 82.
 Grade, A. 90.
 Grandjean, P. B. 192.
 Grape, A. 45.
 Grotenfelt, K. 167.
 Grubbe, Sivert. 38.
 Gulin, släkt. 97.
 Gustaf I, konung. 1, 11—19.
 Gyldenstjerne, Mogens. 46.
 Gyllenstierna, Christoffer. 93.
 » Conrad. 94.
 » Eric. 93.
 » Nils. 94.
 Gyllensvärd, V. 102.
 Göthe, Georg. 92, 172.
- Hackman, Alexandrine.** 166.
 Hagberg, C. A. 82.
 Hagberg, H. 211.
 Hagman, Sofie. 179.
 Hallberg, H. E. 212.
 Hamberg, Edla. 196.
- Hammarström från Dalarne,
 släkt. 200.
 Hans, konung. 5, 6, 7.
 Harling, Anna. 75.
 Hasselblatt, släkt. 97
 von Hatzfeldt, Amelie. 26.
 Hedlin, Lars. 72.
 Hegelund, Peder Jensen. 38.
 von Heiden, Petter. 30.
 Heimer, E. 222.
 Henrik Eriksson. 10.
 Hermelin, släkten. 199.
 Hessler, släkten. 197.
 Heurlin, C. I. 206.
 Hiep, Thomas. 72.
 Hildebrand, B. E. 206.
 » David Henric.
 93.
 » E. 105—107.
 Hildebrandsson, H. H. 212.
 Hildeen, J. 220.
 Hindrichsdotter, C. 198.
 Hjerta, Johan Adam. 67.
 Holmström, Maria. 210.
 Horn, Agneta. 23.
 » Anna. 23.
 » Elena. 22.
 » Elsa. 23.
 » Evert. 22, 23.
 » Gustaf. 21, 23.
 » Henrik. 22, 24.
 » Jakob Klasson. 54.
 » Karl. 23.
 » Karl Henriksson. 22.
 » Kerstin. 23.
 » Klas. 20—27.
 » Magdalena. 22.
 von Horst, Carl Fredrik. 70.
 Hummel, släkten. 195.
- Indebetou, Govert.** 100.
 Israhel, Herman. 2.
 Ivar jute. 10.
- Johan III, konung.** 51.
 Johan af Hoja. 15.
 Johansson, Klara. 102, 187.
 » Uno. 208.
 Junbäck, T. 220.
- von Kaden, Hans. 6.
 Kalmberg, A. E. 221.
 Karl IX, konung. 38.
 von Kaulbars, Johan Fred-
 rik. 101.
 Keit, Anders. 55.
 Kelbiörnson, Lars, under-
 lagman. 152.

- Kern, Anna Filipdotter. 49.
 Kettil Pávelsson. 1.
 Kleberg, J. 192.
 Kleman, Ellen. 102, 187.
 Klemet Hansson. 18.
 Klick, J. 220.
 Kristian I, konung. 5.
 Kristian IV, konung i Danmark. 57.
 Kristina af Sachsen, drottning. 5, 6, 7.
 Kruse af Kajbala, Carl Gustaf. 101.
 Kurck, Knut. 33.
- Lagerborg**, släkten. 199.
 » R. 199.
- Lars Organista. 2.
 Laurens Svensson. 1, 2.
 Laurentius Andreae. 1, 2.
 Laurin, Thorsten. 99.
 Leijonhufvud, Ebba. 21, 23, 26.
 » S. 102.
 » S. A. 206.
- Lennartsson, Torsten. 58.
 Lewenhaupt, A. 38.
 » Axel. 51, 55, 60—65.
- Lignell, A. 206.
 Lilje, Anna Catharina. 74.
 Liljegren, J. G. 221.
 Liljestjelke, Bengt. 73.
 Liljesträhle, L. J. 221.
 Lindorm Nilsson. 54.
 Lindström, släkt. 197.
 » Linnar. 74.
 von Linné, C. 190.
 Lithberg, J. 222.
 Ljungströmer, S. 222.
 Loostrom, Ludvig. 99.
 Lundborg (Örebro-Arboga släkten). 200.
 Lundgren, D. F. 186.
 » Egron. 93.
 Lybeck, släkt. 97.
 Långström, E. 102.
 Långren, L. 214.
 von Löwenstern, Didrik Johan. 101.
- Magnus II af Mecklenburg**. 5, 6—9.
 Magnusdotter, Anna. 72.
 Majjdell, G. J. 190.
 Malaspina. 51, 52.
 von Malmborg, släkten. 200.
 Maltesen, Sten. 58.
- Mannerfelt, släkten. 198.
 » O. 198, 209.
- Mannheimer, Herman. 99.
 Marstrand, V. 102.
 Meinander, K. K. 81.
 Meurer, Ignatius. 101.
 Michel Ålänning. 18.
 Miltopæus, P. 220.
 Mofatt, Anna Greta. 70.
 » Göran. 70.
 Montgomery, Edvard. 98.
 Montin, släkt. 221.
 Morman, Gunilla C. 222.
 Muhl, Anna Dorothea. 80.
 » Robert. 80.
- Myhrman, Christoffer. 91.
 » Gustaf. 92.
 » Olof. 91.
- Myrin, Anna C. 222.
 Mårten Jönsson. 11.
 Mårtensson, Hans. 32.
 » T. 214.
- Möller, Anna. 97.
 » Johan. 97.
- Mörmer, A. G. 200.
 » Carl, grefve. 158—164,
 » C. G., grefve. 189, 190.
- Natt och Dag**, Carl Persson. 100.
 » » » Ebba Catharina. 100.
- Netzel, I. 221.
 Nieroth, Anna Beata. 70.
 Nilsdotter, Christina. 72.
 Nilsson, N. P. 102, 196.
 Nordenhjelm, Hedvig. 100.
 Nordin, släkten. 197.
 Nordlund, K. P. 212.
 Noreen, Arvid. 98.
 Norræus-Hansson-Hasselgren, släkten. 102.
 Nycander, O. 102.
 Nygren, C. D. 188.
- Odelberg**, C. A. 76.
 Odhner, C. T. 107.
 Olin, Elisabeth. 182.
 Olsson, M. 102.
 » William. 98.
 Osberg, N. P. 206.
 Oxenstierna, J. G. 173, 174.
- Palm från Arkelstorp**, släkten. 200.
- Palme, Olof. 83—86.
 Palmström, adl. ätten. 72—75, 226.
 » A. 222.
 » Anna M. 222.
 » J. 222.
- Paqualin, N. 198.
 Pasch, Ulrika. 93.
 Paslich, Caspar. 38.
 Peder Jakobsson Sunnaväder. 1.
 Peder Månsson (Stjerna). 4. 10.
 Pedersson, Jon. 32.
 » Nils. 30.
- von Perner, David Niclas. 70.
 Per Mårtensson. 14, 15.
 Persson, Joen. 34.
 Platin, släkten. 195.
 Pogwisch, Henning. 5.
 Posse, Göran. 58.
- Ramsay**, August. 166.
 » July. 97, 165—167.
- Rasmus Nilsson. 3.
 Rhodin, A. 222.
 Ribbing, Elsa. 190.
 Roleff Mattsson. 15.
 Roosval, J. 102.
 Ros, Ingrid Beata. 70.
 » Salomon. 70.
 Rosell, Maria. 222.
 Rosén von Rosenstein, Carl. 68.
 von Rosenstein, Nils. 201.
 Rosman, Holger. 100.
 Roxendorff, B. 189.
 Rudbeck, J. 102, 193.
 Rudbeck, Johan Pedersson. 194.
 » O., d. ä. 194.
 » O., d. y. 194.
 Rudbeckius, J. d. ä. 194.
 Rudbeckius, P. 194.
 Ryning, Axel. 48.
- Salanus**, Olaus. 72.
 Salvén, A. 214.
 Samuelsson, S. 212.
 af Sandeberg, F. 101.
 Scheffer, Henrika. 209.
 Schefferus, J. 209.
 Schlytern, släkten. 197.
 von Schneidau, J. A. 221.
 Schröder (Östgötasläkten). 200.
 » G. E. 81.

- von Schwartzenhoff, släkten. 198.
 von Schwicheld, Aschen. 8, 9.
 Schöneich, B. 7.
 Sergel, J. T. 170—182.
 Sevón, släkten. 97.
 Sevonius, släkten. 97.
 Sigismund, konung. 54—65.
 Silfversparre, Isak Lars. 67.
 Sivenius, D. 220.
 Sjöding, släkten. 197.
 Sjögren, Arthur. 101.
 Sjöström, Carl. 168—170.
 » N. J. 168.
 Sjövall, Birger. 87.
 Skragge, släkten. 199.
 Skraggenskiöldh, släkten. 199.
 Skraggenstierna, släkten. 199.
 Slatte, Per. 14.
 Snoilsky, C. 202.
 Sohm, Anders. 73.
 Soop, Knut. 101.
 Sparre, Beata. 100.
 » Erik. 47, 54.
 » Johan. 50, 51, 60.
 Staak, G. 220.
 Stenbock, Arvid Gustafsson.
 » 55, 57.
 » C. M. 38, 99.
 » Erik Gustafsson.
 » 54, 55, 58.
 » Gustaf. 49.
 » Gustaf Olsson. 12.
 » Olof Gustafsson.
 » 55.
 » f. Mörner, Louise.
 » 200.
 Stengafvel, ätten. 128—134.
 Stenhammar, W. 189.
 Stern, G. 102.
 Strokirk, O. Fr. 103, 200.
 Strömlblad, Elna. 168.
 Strömbom, Sixten. 92, 93,
 99.
 Sture, Karl. 48, 55.
 » Sten. 1—15.
 » Svante Nilsson. 1, 4,
 8, 9, 10, 12, 19.
 Styffe, C. G. 107.
 Sunesson, Nils. 29, 32.
 Synnerberg, släkten. 97.
 Söderberg, släkt. 197.
 Söderman, stadskapten. 73.
 Söderstéen, H. 195.
 Sönnesson i Mörarp, B. 196.
 Sönnessons i Mörarp, Bendt,
 släkt. 102.
Tammelander, släkten. 97.
 Taube, Anna Charlotta. 80.
 » Gustaf Adam. 80, 81.
 » af Kuddinge, Jakob
 Johan. 81.
 Tegnér, Esaias. 91.
 Tellander, J. M. 210.
 Tersmeden, C. 204.
 Thegner, Catharina. 221.
 » N. A:son. 221.
 » O. 222.
 Thelaus, C. 220.
 Thomle, E. A. 226.
 Thorsberg, Daniel. 73.
 Thunberg, Sven. 37, 38.
 Tjemberg, släkten. 197.
 Tode, J. H. 221.
 Toll, H. 108.
 Tott, Erik Axelsson. 15.
 » Åke Hansson. 12.
 Trapp, O. 214.
 Treffenberg, Curry. 135—
 141.
 Trolle, släkten. 200.
 » Arvid. 4.
 » Joakim. 4.
 » -Bonde, Carl.
 » 92.
 » -Wachtmeister, Hans
 Gabriel. 68.
 Trotte-Månsson (Eka). 12.
 Tufvesson, T. 222.
 » Th. 103.
 » Theodor. 66.
 Törner, Samuel Wilhelm.
 » 100.
 » Sophia Catharina,
 » 100.
Udd, N. N. 74.
 Uddgren, H. E. 190.
 Ugglas, Arvid Hj. 86.
 Ugglas, Johan. 101.
 af Ugglas, S. 178.
 Uhr, släkten. 196.
 Ulfsparre, Jöran Eriksson. 58.
 Utterman, J. 221.
Wasbohm, I. 220.
 Wachtmeister, Claes. 23.
 Wahlstedt, F. 221.
 Walde, O. 20, 38, 39, 45.
 Wallerström, A. 213.
 Wallmark, P. A. 221.
 Wargentín, släkten. 197.
 Wargentín, W. 220.
 Wasa, Brita Kristiernsdot-
 ter. 3, 11, 13, 17.
 » Erik Johansson. 3,
 10—13.
 » Gustaf Kristiernsson.
 » 3.
 » Margareta. 15, 16.
 Wennerberg, Gunnar. 96.
 » Gunnar. 135
 —141.
 » f. Taube, Signe.
 » 135.
 Wennerqvist, P. M. 220.
 Werander, J. 220.
 Westebergh, P. Jansson. 22.
 Westman, Hermösandssläk-
 ten. 197.
 Wijk, Hjalmar. 99.
 Wilhelms, släkten. 97.
 Wilskman, Atle. 97.
 Wimarson, N. 213.
 Wittfoth, släkten. 200.
 Wrangel, C. C. 220.
 » E. 206.
 » Ewert. 91.
 Wålunga-ätten. 128—134.
Åberg, släkt. 213.
Örneberg, adl. ätten. 69—71.
 Örnevinge. 49.
 Östred, H. C. 187.
 Örsten, Christina Margreta.
 » 75.

PERSONHISTORISK
TIDSKRIFT

TJUGONDE ÅRGÅNGEN

1918—1919

UTGIFVEN AF

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

SUNE HILDEBRAND

SAMFUNDETS SEKRETERÄRE

STOCKHOLM 1919

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
191833

INNEHÅLL.

Gustaf Vasas äldste tjänare. Af <i>G. Carlsson</i>	1.
Klas Horns släktanteckningar. Meddelade af <i>O. Walde</i>	20.
Till Andreas Arvidis biografi. Af <i>O. Wieselgren</i>	28.
Riksrådet Erik Brahes chifferkalendarium. I. Af <i>S. Tunberg</i>	37.
Adlersparre och Fersenska mordet. Meddeladt af <i>Th. Thufvesson</i>	66.
Några bidrag till adl. ätten Örnebergs (N:o 978 †) historia. Af <i>G. T. Karlberg</i>	69.
Den adelige familie Palmström, nr 867. Af <i>A. Palmström</i>	72.
Förteckning öfver guldsmeder m. fl. konsthandtverkare i Sverige under 1500- och 1600-talen. Upprättad af <i>C. A. Odelberg</i>	76.
En porträttförväxling. Meddeladt af <i>H. Schulman</i>	80.
Biskop Franzéns porträtt i den Wijkska porträttsamlingen. Meddeladt af <i>Th. Hagberg</i>	82.
Olof Palme †. Af <i>A. H. Uggla</i>	83.
Emil Hildebrand †. Af <i>B. Boëthius</i>	105.
Folkungastudier. Af <i>Hans Toll</i>	108.
Några bref från landshöfdingen Gunnar Wennerberg till landshöfdingen Curry Treffenberg. Meddelade af <i>Signe Taube</i> f. Wennerberg	135.
Ericus Nicodemi, studiosus Upsaliae. Af <i>J. Nordlander</i>	142.
Stockholms öfverståthållare. 28. Grefve Carl Mörner. Af <i>N. v. D.</i>	158.
Jully Ramsay †. Af <i>K. Grotenfelt</i>	165.
Carl Sjöström †. Af <i>T. U.</i>	168.
Anonyma porträttmedaljonger modellerade af Sergel. Meddeladt af <i>Georg Göthe</i>	171.
Förväxling af porträtt. Meddeladt af <i>H. v. D.</i>	183.
Några ord om en allmän personhistorisk registratur. Ett förslag att diskutera. Af <i>D. F. Lundgren</i>	185.
Recensioner	87, 187.
Smärre meddelanden	96, 201.
Notiser	99, 217.
Frågor	100, 220.
Insända böcker	102, 223.
Beriktiganden	226.
Register	227.

Illustrationer.

Porträtt af fältmarskalken grefve G. A. Taube, f. riksarkivarien Emil Hildebrand, grefve Carl Mörner, öfverståth. i Stockholm 1812—18, statsrådinnan Jully Ramsay, stadsfogden Carl Johan Sjöström; tvenne miniatyrporträtt af C. P. Hagberg; porträttmedaljonger modellerade af Sergel. Öfriga illustr.: Slutet af Eskil Mikaelis' bref till Svante Nilsson; frampärmen af Erik Brahes chifferkalendarium; ett uppslag af Erik Brahes chifferkalendarium.

Följande af samfundets skrifter utlämnas åt *ledamöter i samfundet*, efter rekvisition hos skattmästaren, adr. Riksarkivet, Stockholm 2, till nedannämnda pris nämligen:

Svenska autografsällskapets tidskrift, Del I, n:r 1, 3, 7—12 årg.

1879—1888, (h. 2 o. 4—6 saknas), per n:r kr. 1.

Svenska autografsällskapets tidskrift, Del II, n:is 1—12 årg. 1889—

1896, 340 sid.), lämnas fullständig till nedsatt pris af allenast kr. 6.

Lösa häften för I kr. för varje häfte; dubbelhäftet n:is 11—12 för 2 kr.

Ex. tryckt på *bättre papper* (därav några få fullständiga årg. äro tillgängliga) jämte *Register* till delarne I och II, även på *bättre papper* kr. 15

Personregister till delarne I och II (44 sid.) kr. 2.

Personhistorisk tidskrift:

årg. I (1898—1899) h. 1, 3 o. 4 à kr. 1.25 (h. 2 slutsåldt).

› II (1900) h. 1—3 à kr. 1.25 (h. 4 slutsåldt).

› III (1901) h. 4 kr. 1:25 (h. 1—3 slutsålda).

› IV (1902) — årg. XIX (1917) à kr. 5 per årg.

Handlingar, utg. genom samfundet:

- I. S:t Nikolais kyrkas i Stockholm vigselbok, 1. 1604—1650 och 2. 1651—1700 (182 sid.) utg. af F. U. Wrangel kr. 3:—.
- II. En adlig och furstlig hofpredikant under 1600-talets senare hälft, P. G. Öjer; utg. af Karl af Schmidt (82 sid.) kr. 1:50
- III. Släkten Aminoff (slutsåld).
- IV. Klosterfolket i Vadstena: af C. Silfverstolpe (168 sid.) kr. 3:—
D:o d:o tryckt å *bättre papper* (i få ex.) kr. 5:—
- V. Svenska porträtt i samlingarna vid Uppsala universitet, förteckn. af N. Sjöberg (6+87 sid.) med 31 porträtt; ingår i Personhist. tidskr. årg. III h. 3 o. årg. IV h. 1—4.
- VI. Svenskarne under dannebrogen 1848—50, med tillägg (102+24 sid.), af B. Schöldström, med 97 porträtt. Erhålles gm C. E. Fritzes bokhandel, Stockholm.
- VII. Svensk genealogisk litteratur, förtecknad af J. A. Almquist (80 sid.) kr. 2:—
- VIII. Porträttsamlingarna å Edsberg och Hedensberg (23 sid. och 14 porträtt + 56 sid. och 3 porträtt; ingår i årg. VI h. 3—4 och årg. VII h. 4.

Ny serie:

1. Köpings stads tjänstemän 1605—1905. af G. Elgenstierna (106 sid.); ingår i årg. VIII h. 3—4.
2. Kalmar regementes chefer 1623—1907. af F. Rudelius (160 sid. + 23 porträtt); ingår i årg. IX h. 3—4.
- Dödslistor från och med år 1899 till och med år 1903 à kr. 1.
3. Register till Personh. Samfundets porträttsamlingar årg. I—III (1906—08; ingår i årg. XI h. 2—4 och XII h. 1—2 äfven separat kr. 2.
4. Personhistoriska anteckningar rörande Kristianstads magistrat och andra stadens tjänstemän under åren 1700—1800. Af Karl Enghoff. kr. 2.
5. V. Millqvist, Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719—1866. Personhistoriska anteckningar kr. 3.
6. Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musikenoter i urval, utgifna af C. M. Stenbock; ingår i årg. XIV h. 2—3.
7. Olof och Caroline Wijks porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XV h. 4.
8. Grefve Reinhold von Rosens porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XVI h. 1—2.
9. Namnlistor öfver officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till häst och ståndsdragoner under stora nordiska kriget av V. Hamilton, C. H. Kreüger och E. Leijonhufvud; ingår i årg. XVIII h. 1—2.
10. Namnlistor öfver officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till fot under stora nordiska kriget av G. Leijonhufvud kr. 7:50

STOCKHOLM 1919. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER. 191833